

STOJANSTVO ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO

ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO

ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO ZAHEVAMO DOSTOJANSTVO

VZPOREDNA ŽIVLJENJA

ROMOM V SLOVENIJI NISTA
ZAGOTOVLJENI PRAVICI DO
USTREZNEGA BIVALIŠČA
IN VODE

USTREZNO BIVALIŠČE
JE ČLOVEKOVA PRAVICA

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesty International je globalno gibanje s 3 milijoni podpornikov, članov in aktivistov v več kot 150 državah ter ozemljih, ki se borijo, da bi se končale hude kršitve človekovih pravic.

Naša vizija je, da bi vsi ljudje uživali vse pravice, zapisane v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah in drugih mednarodnih standardih o človekovih pravicah.

Smo neodvisni od vseh vlad, političnih ideologij, gospodarskih interesov in religij, sredstva za delovanje pa dobivamo predvsem od svojih članov ter iz javnih donacij.

AMNESTY
INTERNATIONAL

Prvič objavljeno leta 2011 s strani
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

© Amnesty International 2011

Indeks: EUR 68/005/2011 Slovene
Izvirni jezik: Angleščina
Tisk: Amnesty International,
Mednarodni sekretariat, Velika Britanija

Vse pravice pridržane. Ta publikacija ima zaščitene avtorske pravice, vendar jo je dovoljeno brezplačno razmnoževati na kateri koli način za zagovorništvo, kampanje in učenje, ne pa za nadaljnjo prodajo. Imetniki avtorskih pravic prosijo, da se vse take uporabe registrirajo pri njih, da bodo lahko ocenili njihov učinek. Za vsako drugo kopiranje, ponovno uporabo v drugih publikacijah, prevod ali prilagoditev je treba prej pridobiti pisno dovoljenje založnika, kar bo morda treba plačati. Če želite zaprositi za dovoljenje ali vas zanima kaj drugega, se obrnite na copyright@amnesty.org

Fotografija na naslovnici: Romske dekle vsak dan hodi po vodo za svojo družino v umazan potok blizu Dobruške vasi v Sloveniji, september 2010. Njena družina uporablja umazano vodo za pomivanje, kuhanje in pitje. © Arne Hodalič

amnesty.org

VSEBINA

1. Uvod	3
Ozadje	6
Metodologija.....	8
2. Diskriminacija, ločevanje in neustrezna bivališča.....	11
Pravna varnost uživanja bivališča.....	13
Lokacija	13
Razpoložljivost javnih storitev, materialov, objektov in infrastrukture.....	14
Primernost za bivanje.....	14
Nacionalni stanovanjski okvir	17
Ločevanje in diskriminacija pri dostopu do stanovanj.....	18
Ovire pri dostopu do stanovanjskih subvencij.....	21
3. Brez varnosti uživanja bivališča	26
Zgodovina neukrepanja.....	28
Ovire pri zagotavljanju varnosti uživanja bivališča.....	29
Življenje v prenatrpanih barakah in nezmožnost izboljšanja bivališč.....	31
Pravna ureditev romskih naselij	32
Pomanjkanje informacij in posvetovanja.....	35
Grožnja prisilnih izselitev	36
Odsotnost monitoringa ločevanja in prepoznavanja možnosti za odpravljanje ločevanja.....	37
Programi pravnega urejanja morajo biti v skladu z mednarodnimi standardi	38
4. Pomanjkanje dostopa do vode in sanitarij.....	40
Dostop do pitne vode	40

Človekova pravica do vode.....	42
Pobude s strani države.....	47
Dostop do sanitarij	48
5. Brez dostopa do učinkovitih pravnih sredstev – pomanjkljivosti v okviru boja proti diskriminaciji.....	51
Pravni in institucionalni okvir za preprečevanje diskriminacije	52
Varuh človekovih pravic	53
Zagovornik načela enakosti	54
Inšpektorati	55
Neizvajanje monitoringa diskriminacije	57
Neizvajanje zbiranja razčlenjenih podatkov.....	57
Ni nadzornega organa	58
6. Sklepi in priporočila	61
Priporočila	62
Opombe.....	65

1. UVOD

»Živeti želimo kot ljudje. Ne tako kot zdaj, ko nimamo ne vode ne elektrike.«¹

Ljubo Novak živi s svojo partnerko Dunjo Hočevar in enajstimi otroki, starimi od 3 mesecev do 15 let, v neformalnem romskem naselju Dobruška vas v občini Škocjan. Živijo v prenatrpani enosobni baraki s 30 kvadratnimi metri bivalne površine. Ne uživajo varnosti bivališča, omejen jim je dostop do pitne vode, elektrike in sanitarij. Po vodo za pitje, kuhanje in umivanje hodijo v umazan potok blizu svojega doma. Nimajo stranišča ali kopalnice.

Njihova soseda Vanja Hočevar živi s svojim partnerjem in devetimi otroki v podobnih razmerah. Vanja je povedala Amnesty International: *»Zgradili smo si tole barako, saj nam ne dovolijo zgraditi ničesar drugega. Povsod so podgane, miši in ščurki.«²*

Pred tremi leti so poskusili kupiti nepremičnino in se izseliti iz romskega naselja, vendar lastnik ni hotel prodati Romom. Do subvencionirah stanovanj preko javnega razpisa za neprofitna stanovanja nimajo dostopa, saj občina Škocjan razpisa ni objavila že več let.

Ljubo Novak s svojima otrokoma. ©Arne Hodalič

Večina Romov v Sloveniji živi na podeželju, v ločenih naseljih ali slumih. Njihovi bivalni in življenjski pogoji so bistveno slabši, kot jih zahtevajo mednarodni standardi. Pogosto živijo v slabo grajenih bivališčih, kot so barake. Številna izmed teh naselij so neformalna (zgrajena brez potrebnih dovoljenj, nezakonito). Prebivalci zato ne uživajo varnosti bivališča - živijo torej v negotovosti, kako dolgo še bodo lahko uporabljali svoje bivališče. Prebivalci teh naselij imajo slab ali omejen dostop do javne infrastrukture, kot je vodovodno omrežje, kanalizacija, električno omrežje ter prometna infrastruktura. Razširjena diskriminacija romskim družinam pogosto preprečuje, da bi kupile ali najele bivališča na drugih območjih. Obstaja več dokumentiranih primerov, ko so druge skupnosti preprečile poskuse naselitve romskih družin v svoji bližini ali zasebno prodajo zemljišč Romom. V večini občin se romske družine soočajo s posebnimi ovirami pri dostopu do že tako nezadostnih možnosti za najem neprofitnih stanovanj. Te ovire vključujejo pomanjkanje informacij, predsodke in diskriminatorna merila za dodelitev stanovanj v najem.

To poročilo dokumentira kršitve pravice Romov v Sloveniji do ustreznega bivališča. Opisuje slabe razmere, v katerih živi veliko romskih skupnosti, in obravnava neuspeh vlade pri zagotavljanju pravne varnosti bivališča prebivalcem neformalnih naselij v desetletjih, odkar so nastala. Obravnava tudi to, kako v obdobju po osamosvojitvi, ko so bila zemljišča prenešena na občine ali med denacionalizacijskim postopkom vrnjena zasebnim lastnikom, vlada ni uredila minimalne varnosti uživanja bivališča za Rome, ki so živeli na zemljiščih v družbeni lastnini. Romskim skupnostim ni uspela zagotoviti minimalne stopnje varnosti uživanja bivališča, zlasti zaščite pred prisilnimi izselitvami, pravno urediti njihovega položaja ali jim zagotoviti druge možnosti, na primer preselitve.

Po slovenski predpisih lahko prebivalci dobijo dostop do javne infrastrukture, kot je vodovodno in električno omrežje, samo če so lastniki zemljišča in če imajo potrebno gradbeno dovoljenje. Veliko romskih skupnosti, ki živijo v neformalnih naseljih, zato nima dostopa niti do najmanjših nujno potrebnih količin vode in do sanitarij. Čeprav je nekaj občin odpravilo te zahteve za neformalna romska naselja, v drugih, zlasti v jugovzhodni Sloveniji, niso poskrbeli za ustrezne ukrepe, da bi zagotovili dostop do vode, sanitarij in druge infrastrukture.

Nekatere skupnosti so prisiljene, da hodijo po vodo na bencinske črpalke, pokopališča in v onesnažene potoke. Amnesty International je ugotovila, da lahko nekateri ljudje za pitje, umivanje in kuhanje zberejo le 10 do 20 litrov vode na dan – to je celo pod najnižjo mejo, ki je priporočena v primeru humanitarnih katastrof. Zelo malo naselij je priključenih na javno kanalizacijo. Prebivalci naselij pomanjkanje ustreznih sanitarij rešujejo predvsem z gradnjo stranišč na prostem (izkopane luknje, ki se občasno zasujejo in so zaščitene s preprosto leseno konstrukcijo) ali z uporabo bližnjih gozdov in drugih površin.

Odrekanje pravic do ustreznega bivališča, vode in sanitarij romskim skupnostim negativno vpliva na uživanje pravic do izobraževanja, dela ter zdravja in krepi začarani krog revščine ter družbene izključenosti. V večini naselij, ki jih je Amnesty International obiskala med raziskavo, so se pojavljala pogosta poročila o stigmatizaciji romskih otrok, ki so jih drugi učenci v šolah označevali za »smrdljive« in »umazane«. Pomanjkanje vode in sanitarij še posebej vpliva na romske ženske, ki so odgovorne za umivanje otrok, pranje perila in pomivanje posode, ob tem pa tudi težko najdejo zasebnost za lastno higieno in sanitarne potrebe. Po svojem obisku v Sloveniji 28. maja 2010 je Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, podala naslednjo izjavo: »Nedostopnost vode in sanitarij ima uničujoče posledice za te skupnosti.«³

Amnesty International priznava in pozdravlja pozitivne ukrepe, ki jih je sprejela Vlada Republike Slovenije za reševanje položaja romske skupnosti. V zadnjih letih opazujemo nekatere izboljšave, zlasti v zvezi s politično participacijo Romov in vključitvijo v izobraževalni sistem. V nekaterih občinah je prišlo do izboljšav bivanjskih razmer zaradi političnih pobud. Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji⁴ (v nadaljnjem besedilu »Zakon o romski skupnosti«), ki je imel za cilj zagotovitev pravic romske skupnosti, je bil sprejet leta 2007. Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015 je bil sprejet marca 2010. Ta program določa ukrepe za izboljšanje bivanjskih razmer in dostopa do izobraževanja, zaposlovanja ter zdravstvenega varstva. Vključuje tudi ukrepe za spodbujanje romske kulture in boja proti diskriminaciji.

Po mednarodnem pravu človekovih pravic je Slovenija dolžna nasloviti diskriminacijo, končati ločevanje, zagotoviti vsaj minimalno varnost uživanja bivališča vsem ljudem, brez diskriminacije zagotavljati ustrezna bivališča, pri politikah in programih za zagotavljanje bivališč dajati prednost najbolj zapostavljenim skupinam ter zagotoviti dostop najmanj do nujno potrebnih količin vode in do sanitarij za vse ljudi. Slovenija ni izpolnila teh obveznosti in zagotovila varnosti uživanja bivališča ljudem, ki živijo v neformalnih naseljih, ter ni zagotovila dostopa do vode in sanitarij za vse ljudi, vključno s tistimi, ki živijo v neformalnih naseljih.

Prostorsko načrtovanje in zagotavljanje infrastrukture v naseljih sodi v pristojnosti občin. Vladi ni uspelo vzpostaviti ustreznega monitoringa in zakonskih okvirov, ki bi zagotovili, da občine izpolnjujejo mednarodne standarde človekovih pravic, ki so povezane z ustreznostjo bivališč, vodo, sanitarijami in nediskriminacijo. Namesto tega je zavzela stališče, da ne more prisiliti občin, da sprejmejo določene ukrepe za zagotovitev varnosti uživanja bivališča, izboljšajo stanovanjske in življenjske pogoje v neformalnih naseljih in ljudem zagotovijo dostop do vode in sanitarij. Izvajanje ukrepov za izboljšanje stanja v romskih naseljih je zato odvisno od politične volje v posamezni občini. Po mednarodnem pravu pa se država ne more sklicevati na svojo zakonodajo, da bi upravičila neizpolnjevanje svojih obveznosti iz mednarodnih pogodb.

To poročilo razkriva neuspešnost slovenske vlade pri zagotavljanju nediskriminacije in enakopravnosti. Vlada ne izvaja ustreznega monitoringa ter nima ustreznega institucionalnega okvira za boj proti diskriminaciji Romov s strani zasebnih ter javnih akterjev ter nima vzpostavljenih učinkovitih pravnih sredstev za žrtve diskriminacije.

Amnesty International meni, da Slovenija s tem krši obveznosti, ki jih ima po Konvenciji ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP) in Spremenjeni Evropski socialni listini.

Amnesty International zato poziva oblasti v Sloveniji, da:

- naslovijo diskriminacijo Romov s strani javnih in zasebnih akterjev, okrepijo mehanizme za monitoring diskriminacije ter zagotovijo učinkovita pravna sredstva za žrtve diskriminacije.
- v vseh romskih naseljih takoj zagotovijo najmanj nujno potrebno količino pitne vode za osebno in gospodinjstvo rabo ter sanitarije.
- zagotovijo varnosti uživanja bivališča vsem, ki živijo v neformalnih naseljih in je trenutno nimajo. Vsem ljudem je treba zagotoviti zaščito pred prisilnimi izselitvami. Kjer je mogoče, je treba

neformalna naselja pravno urediti ali pa zagotoviti alternativne bivanjske možnosti. Vlada naj se glede svojih načrtov resnično posvetuje z vsemi prizadetimi skupnostmi in zagotovi, da so vsi programi pravnega urejanja ali preselitev skladni z merili za ustreznost bivališč po mednarodnem pravu.

- nadzorujejo vse prostorske akte ter stanovanjske programe, da zagotovijo, da ne diskriminirajo Romov in ne poglobljajo ločevanja. Oblasti naj opredelijo in dajo na razpolago možnosti bivališč zunaj romskih naselij, ki so dostopne romski skupnosti.
- izboljšajo neustrezne bivalne pogoje v romskih naseljih s spremembo predpisov, ki bi omogočili legalizacijo tistih zgradb, kjer je to mogoče, ter s podpiranjem pri izboljševanju bivanjskih objektov.
- naj pri vseh stanovanjskih politikah in programih, vključno pri dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem in stanovanjskih subvencij, dajo prednost romskim skupnostim, ki živijo v neformalnih naseljih, in drugim zapostavljenim skupnostim.

Delo Amnesty International na področju bivanjskih razmer Romov v Sloveniji izhaja iz prizadevanja za zagotavljanje uživanja pravice do izobraževanja romskih otrok, ki se je začelo leta 2006 s poročilom Napačni začetki: Izključenost romskih otrok iz osnovnošolskega izobraževanja v Bosni in Hercegovini, na Hrvaškem ter v Sloveniji.⁵ Amnesty International si je prav tako prizadevala za pravice izbrisanih. Gre za tisoče ljudi, ki so bili leta 1992 izbrisani iz slovenskega registra stalnih prebivalcev, kar še vedno negativno učinkuje na njihove človekove pravice. Med raziskavami se je izkazalo, da sta izbris in naknadna neureditev statusa izbrisanih nesorazmerno prizadela Rome ter Neslovence, pa tudi druge ljudi z obrobja.⁶

Poročilo je del kampanje Amnesty International Zahtevamo dostojanstvo, ki se osredotoča na kršitve človekovih pravic, ki ustvarjajo in poglobljajo revščino. Del te kampanje je osredotočanje na kršitve človekovih pravic ljudi, ki živijo v neformalnih naseljih in slumih. Amnesty International poziva vse vlade, da končajo prisilne izselitve, zagotovijo enakopraven dostop do javne infrastrukture in spodbujajo aktivno vključitev ljudi, ki živijo v neformalnih naseljih ter slumih, v odločitve in postopke, ki vplivajo na njihova življenja. Poročilo je tudi del mednarodne kampanje Amnesty International Borimo se proti diskriminaciji, katere cilj je zagotoviti, da so vsi posamezniki v Evropi učinkovito zavarovani pred diskriminacijo.

OZADJE

»Večina Romov še vedno živi v naseljih, ki so izolirana od ostalega prebivalstva ali na robu naseljenih območij v razmerah pod minimalnimi bivalnimi standardi. Nekateri živijo v zidanih stanovanjskih hišah, stanovanjih, večina pa v zasilnih bivališčih – barakah, kontejnerjih, prikolicah in podobno. Le manjši del Romov živi skupaj z večinskih prebivalstvom (večinoma v Prekmurju), ki so dosegli zadovoljivo stopnjo socializacije in se vključili v okolje in družbo.«⁷

Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015, sprejet marca 2010

V poročilu ZN o človekovem razvoju za leto 2010 je Slovenija ocenjena kot država z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja. Uvrščena je na 29. mesto med 169 državami na indeksu človekovega razvoja, ki združuje informacije o pričakovani življenjski dobi, izobraževanju in dohodku v obliki preprostega združenega merila.⁸ V Sloveniji je BDP na prebivalca leta 2009 znašal 17.331 EUR, kar je

med najvišjimi vrednostmi v Srednji Evropi. 11,3 odstotka ljudi je živelo pod pragom revščine. Gospodinjstva brez zaposlenih članov so imela najvišje stopnje revščine, zlasti tista z vzdrževanimi otroki.⁹

Večina Romov v Sloveniji živi v revščini in so socialno izključeni na področjih izobraževanja, zaposlovanja in nastanitve. Podrobnih podatkov o številu Romov, ki živijo v revščini, ali drugih družbeno-gospodarskih kazalnikov ni na voljo, saj se podatki ne beležijo po etnični pripadnosti.

Slovenske oblasti in drugi viri ocenjujejo, da je zaposlenih le od 2 do 10 odstotkov vseh Romov v Sloveniji.¹⁰ To je rezultat desetletij izključenosti in ločevanja v izobraževalnem sistemu. 98,2 odstotka brezposelnih Romov na Dolenjskem in 90 odstotkov v Prekmurju na primer ni končalo osnovne šole.¹¹ Socialni prejemki (socialna pomoč in otroški dodatki) zagotavljajo edini vir prihodkov za večino romskih družin.¹² Ta položaj je mogoče delno razložiti z dejstvom, da številni Romi nimajo zadostne izobrazbe in znanj, potrebnih za iskanje zaposlitve. Vendar k temu prispeva tudi diskriminacija, s katero se sooča romska skupnost. Po mnenju slovenskih oblasti imajo nekateri delodajalci dejansko odklonilen odnos do Romov.¹³

Kljub ukrepom, ki jih je slovenska vlada sprejela v zadnjih letih in so privedli do izboljšav v zvezi z vključevanjem romskih otrok v izobraževalni sistem, Amnesty International še vedno beleži osip, ki je zaskrbljujoč. Na primer v osnovni šoli Leskovec pri Krškem v šolskem letu 2009/2010 13 od 22 romskih učencev v prvem razredu ni napredovalo v drugi razred, v končni deveti razred pa je bil vpisan le en romski učenec, vendar razreda ni dokončal.¹⁴ V osnovni šoli Bršljin v Novem mestu v šolskem letu 2008/2009 14 od 25 romskih učencev prvega razreda ni napredovalo v drugi razred, v deveti razred pa sta bila vpisana samo dva romska učenca.¹⁵

Romi živijo na ozemlju današnje Slovenije že od 14. stoletja. Po trenutnih ocenah v Sloveniji živi med 7.000 in 12.000 Romov, kar predstavlja približno 0,5 odstotka celotnega prebivalstva.¹⁶ Večina Romov živi na Dolenjskem, v Posavju in Beli krajini na jugovzhodu države ter v Prekmurju v severovzhodni Sloveniji v bližini meje z Madžarsko. Nekateri Romi živijo tudi v slovenskih mestnih središčih, predvsem v Ljubljani, Mariboru in Velenju.¹⁷ Po podatkih iz raziskave iz leta 2007, ki jo je opravila Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, je v Sloveniji 105 romskih naselij.¹⁸ Ocenjuje se, da v teh naseljih živi okoli 9.000 ljudi. Večina romskih naselij je majhnih, z manj kot 50 prebivalcev. Samo sedem jih ima več kot 200 prebivalcev in le v dveh živi več kot 500 oseb.¹⁹

Slovenska zakonodaja arbitrarno razlikuje med romskimi skupnostmi, in sicer med tako imenovanimi »avtohtonimi« in »neavtohtonimi« romskimi skupnostmi. Izraz »avtohton« ni opredeljen v slovenski zakonodaji, vendar je slovensko Ustavno sodišče določilo, da je mogoče prebivalce romskih naselij, ki so na določenem območju prisotni »več stoletij«, šteti kot »avtohtone Rome«.²⁰ Zakon o lokalni samoupravi, ki ureja politično zastopanje Romov, določa, da imajo na območjih kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika. Določen je seznam 20 občin, kjer se Romi štejejo kot »avtohtono prebivalstvo«. Podobno se določila Zakona o romski skupnosti, ki določa pravice Romov kot manjšinske skupnosti, vključno s pravico do romskega svetnika v občinskem svetu, uporabljajo samo za Rome, ki živijo v občinah, v katerih se Romi štejejo za »avtohtone prebivalce«. Različni organi, ki spremljajo izpolnjevanje mednarodnih pogodb so izrazili zaskrbljenost glede te ločitve in razvrščanja.

Romi niso edini prebivalci Slovenije, ki živijo v slabih bivalnih razmerah, vendar so bivalne razmere

večine romskih skupnosti bistveno slabše kot pri splošni populaciji. Romi so še vedno izpostavljeni diskriminaciji s strani zasebnih in javnih akterjev.

Leta 2007 je lokalna oblast v Žužemberku na primer preprečila selitev romske družine v občino Žužemberk. Župan je v zvezi s tem izjavil, da bi prodajo nepremičnin Romom »zagotovo preprečil /.../ Če bi se Rom želel preseliti v našo občino, bodo o tem odločali naši ljudje na referendumu.«²¹ Leta 2010 so v eni izmed krajevnih skupnosti v občini Trebnje neromski starši bojkotirali novoletno obdarovanje otrokov, ker so bili nanjo povabljeni tudi romski otroci.²² Romom so prepovedali dostop do novomeškega skladišča Rdečega križa med delovnim časom, ko razdeljujejo hrano in oblačila.²³ Januarja 2010 je več kot 100 ljudi demonstriralo proti pokopu Rominje na krajevnem pokopališču. Pokop je bil nato opravljen v prisotnosti policije. Protiromske izjave in sovražni govor so zelo pogosti na spletnih forumih.

»Glede na težave, s katerimi se sooča romska skupnost v Sloveniji /.../, bi jo lahko opredelili kot kategorijo, ki je najbolj izpostavljena diskriminaciji na podlagi narodne in etnične pripadnosti.«

Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015²⁴

METODOLOGIJA

Informacije v tem poročilu so bile pridobljene z raziskavo, ki je bila opravljena v Sloveniji med majem 2009 in januarjem 2011. Raziskovalci Amnesty International so obiskali romska naselja Žabjak v občini Novo mesto, Goriča vas v občini Ribnica, Dobruška vas v občini Škocjan, Smrekec, Ponova vas in Pri Nikotu v občini Grosuplje, Dolga vas v občini Lendava, Beltinci v občini Beltinci, Hudeje v občini Trebnje, Loke in Kerinov grm v občini Krško, Draškovec in romsko naselje na Trdinovi cesti v občini Šentjernej, Sovinek v občini Semič, Kanižarica in Beličnik v občini Črnomelj ter Mestni log in Trata pri betonarni v občini Kočevje.

Poročilo temelji na individualnih pogovorih s prebivalci navedenih naselij. Ti pogovori so pokazali jasne vzorce in težave v zvezi z uveljavljanjem pravice do ustreznega bivališča. Stiki z romskimi skupnostmi so imeli ključen pomen pri oblikovanju priporočil Amnesty International, objavljenih v tem poročilu. Priporočila odražajo potrebe članov romskih skupnosti in določila mednarodnih standardov človekovih pravic.

Med raziskavo so se predstavniki Amnesty International srečali z državnimi in občinskimi predstavniki, romskimi ter neromskimi nevladnimi organizacijami in javnimi uslužbenci iz socialnih služb. Amnesty International se je srečala s predstavniki Ministrstva za okolje in prostor, Urada za narodnosti, Varuha človekovih pravic, Zagovornika načela enakosti in Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji. Predstavniki Amnesty International so se srečali tudi s predstavniki občin Beltinci, Kočevje, Krško, Ribnica, Semič in Šentjernej ter se pogovarjali s predstavniki občin Novo mesto, Škocjan in Trebnje. Septembra 2009 je Amnesty International vsem 210 slovenskim občinam poslala vprašalnike o bivanjskih razmerah Romov v posamezni občini, na katere je prejela odgovore osmih občin, v katerih prebivajo Romi. Maja in decembra 2010 se je Amnesty International obrnila na Ministrstvo za okolje in prostor z vprašanji glede stanovanjske politike in ukrepov urejanja bivanjskih razmer Romov, na katere je prejela odgovore. Relevantne informacije so vključene v poročilo.

Osnovne informacije o romskih naseljih v Sloveniji so bile zbrane iz uradnih in akademskih virov. Dve raziskavi Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, ki

jo je ustanovilo Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju Strokovna skupina za romska naselja), sta služili kot pomemben vir informacij o romskih naseljih (v nadaljevanju ju omenjamo kot raziskavo iz leta 2007 in raziskavo iz leta 2010).²⁵ Raziskavi, katerih cilj je bil posodobitev informacij o romskih naseljih v Sloveniji, temeljita na vprašalnikih, ki so bili poslani občinam in upravnim enotam kjer živi romsko prebivalstvo. Po mnenju slovenske vlade je bilo »z opravljeno analizo vprašalnikov kljub površnemu izpolnjevanju (nepopolni ali celo napačni podatki) mogoče zaznati današnji obseg prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji.«²⁶ Na ustreznih mestih se Amnesty International sklicuje tudi na študijo Mirovnega inštituta, Nastavitveni pogoji Romov in potujočih skupin, ki jo je naročila Agencija EU za temeljne pravice, ki podrobno obravnava zakonski okvir ter politične pobude, ki jih je sprejela Slovenija.²⁷

Poročilo uporablja izraz »romsko naselje« za skupino bivališč, v katerih živijo večinoma Romi, kot se uporablja tudi v vladnih dokumentih.

Poročilo prevzema definiciji »neformalnih naselij« in »slumov« iz Programa ZN za naselja (UN-HABITAT), ki navaja, da izraz »neformalna naselja« označuje: »(i) bivalna območja, kjer je zgrajena skupina bivalnih enot na zemljišču, do katerega prebivalci pravno nimajo pravice ali ki ga zasedajo na nezakonit način; (ii) nenačrtovana naselja in območja, kjer bivalni objekti niso skladni s trenutnimi predpisi za načrtovanje in gradnjo (črne gradnje).« Izraz »slumi« se nanaša na »prostor, ki v različnem obsegu združuje /.../ prebivalce, ki nimajo dostopa do pitne vode, sanitarij in druge infrastrukture, slabo grajena bivališča, prezasedena bivališča in negotov stanovanjski status.«²⁸

V tem poročilu Amnesty International navaja primere bivanjskih pogojev v romskih naseljih v jugovzhodnem delu Slovenije, ki splošno veljajo za slabše kot v Prekmurju.

KRATEK OPIS GLAVNIH NASELIJ, NAVEDENIH V POROČILU

Beličnik v Črnomlju je neformalno naselje in dom 20 ljudem, ki so lastniki zemljišč na katerih bivajo. Nimajo dostopa do vode, elektrike in sanitarij.

V neformalnem naselju Dobruška vas v Škocjanu živi 250 ljudi. Nekatere tamkajšnje družine nimajo dostopa do vode, elektrike in sanitarij. Prvi prebivalci so se tam naselili leta 1970, ko so jih tja napotile občinske oblasti. Zemljišče je v lasti Kmetijske zadruge Krka in občine. Leta 2001 je država odločila, da bo na tej zemlji zgrajen poslovni center. Prebivalcem preti izselitev. Občina nima načrta za preselitev.

Neformalno naselje Goriča vas v Ribnici je dom 70 ljudem. Nimajo pitne vode, elektrike, stranišč in kanalizacije. Občina Ribnica pravi, da naselje ne bo legalizirano, ter trdi, da ni odgovorna za iskanje drugih bivanjskih možnosti za tamkajšnje stanovalce.

Romsko naselje Loke v Krškem je neformalno naselje, ki je bilo zgrajeno na zemljišču, ki je bilo v družbeni lasti. Pozneje bilo v postopku denacionalizacije vmnjeno prejšnjim zasebnim lastnikom. Leta 2009 je bilo zemljišče prodano podjetju, ki je tam načrtovalo gradnjo stanovanjskih zgradb. Tam živi 60 Romov, ki jih je strah, kaj se bo zgodilo z njihovimi domovi.

Neformalno naselje Ponova vas pri Grosupljem je bilo ustanovljeno pred 10 leti po prisilni izselitvi dveh romskih skupin z zemljišča, kjer so živeli prej. Ena romska družina je kupila kmetijsko zemljišče in na njem zgradila štiri barake. Tam zdaj brez vode, elektrike, stranišč in kanalizacije živi 23 ljudi.

Smrekec pri Grosupljem je bil ustanovljen pred 10 leti prav tako po tej prisilni izselitvi. Smrekec je dom 110 ljudem. Naselje je deloma legalizirano. Ljudje imajo dostop do vode in novembra 2010 so dobili električno napeljavo. Bivališča so slaba in brez ustreznih sanitarij.

Neformalno naselje Trata pri betonarni v Kočevju stoji na občinskem zemljišču in je dom 65 ljudem. Vodo dobivajo iz skupne pipe in so brez sanitarij. Občina se je odločila, da bo na tem zemljišču zgradila industrijsko cono, trenutno pa išče nove lokacije, kamor bi lahko preselili prebivalce tega naselja.

Žabjak pri Novem mestu je neformalno naselje, ki obstaja že 60 let. Večina zemljišča je v lasti Ministrstva za obrambo. V Žabjaku živi 200 prebivalcev. Nimajo električne napeljave. Nekatere družine imajo dostop do vode predvsem preko nezakonitih priključkov, drugi pa hodijo po vodo na bencinske črpalke in v potoke.

2. DISKRIMINACIJA, LOČEVANJE IN NEUSTREZNA BIVALIŠČA

DANILO HUDOROVIČ

Danilo Hudorovič, njegova partnerka in trije otroci živijo v neformalnem romskem naselju Goriča vas, ki ima približno 70 prebivalcev, od tega je 22 šoloobveznih otrok. Naselje nima pitne vode, elektrike, stranišč in kanalizacije. Amnesty International je povedal:

»Moj štiriletni sin mora zaradi svoje bolezni zelo pogosto jemati antibiotike.. Te antibiotike je treba hraniti v hladilniku. Tu nimamo elektrike. Po njegova zdravila se moram voziti trikrat na dan, tudi sredi noči, k svoji tašči. Hčerka je stara le nekaj mesecev. Ves čas je bolna. Ne vem, kako bomo preživel zimo. Poskušal sem zaprositi za najem neprofitnega stanovanja, vendar sem dobil odgovor, da občina Ribnica nima praznih stanovanj in da ni javnega razpisa.²⁹ Moji otroci živijo brez vode, brez elektrike in v groznih pogojih, jaz pa se počutim, kot da jim ne morem pomagati. Večkrat sem šel do župana in ga prosil, naj pomaga meni in moji družini. Vsi v naselju ga že leta prosimo, naj nam priskrbi vsaj eno vodno pipo v bližini naselja.«³⁰

Poleti leta 2009 je Danilo Hudorovič o bivanjskih razmerah svoje družine in nemožnosti dostopa do drugih stanovanj pisal Uradu za narodnosti, Predsedniku Republike Slovenije, Ministrstvu za okolje in prostor, Službi Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj ter predsedniku Sveta Romov Slovenije in jih prosil za pomoč. Prav tako je vložil pobudo Varuhu človekovih pravic. Ministrstvo za okolje in prostor ter Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj sta odgovorila, da je za reševanje njegovih bivanjskih težav pristojna občina. Predsednik Republike Slovenije je izrazil zaskrbljenost zaradi situacije, v kateri je družina, in pozval župana, naj v njihovem naselju zagotovi dostop do vode. Urad za narodnosti se je aktivno vključil v poskus reševanja situacije in novembra 2009 organiziral sestanek med Danilom Hudorovičem ter predstavniki občine Ribnica, Ministrstva za okolje in prostor ter Amnesty International. Na tem srečanju je župan izjavil, da občina nima stanovanj, ki bi bila razpoložljiva za javni razpis za neprofitna stanovanja, in da naselju ne more priskrbeti dostopa do vode, saj bi bilo to nezakonito po slovenski zakonodaji.

Maja 2010 je Stanovanjski sklad Republike Slovenije občini Ribnica ponudil razpolagalno pravico na šestih izpraznjenih neprofitnih najemnih stanovanjih v lasti Ministrstva za obrambo, da jih ta v okviru javnega razpisa za najem neprofitnih stanovanj ponudi svojim prebivalcem.³¹ Ko je decembra 2010 Amnesty International občino Ribnica vprašala, zakaj razpis še ni bil objavljen, je občina odgovorila, da ima v načrtu, da Ministrstvo za obrambo zaprosi za neodplačen prenos stanovanj na občino. Ker občina že ima možnost uporabljati ta stanovanja kot neprofitna stanovanja, ni jasno, zakaj občina vztraja pri prenosu lastništva in stanovanj ne ponudi svojim prebivalcem preko razpisa za najem neprofitnih stanovanj.

Februarja 2011 je Danilo Hudorovič s svojo družino še vedno živel v prenatrpanem domu v romskem naselju Goriča vas brez vode in elektrike.

Danilo Hudorovič mora hoditi po vodo do pipe na pokopališču, ki je od njegovega doma oddaljeno 2 kilometra. Romi, ki živijo v romskem naselju Goriča vas v Ribnici, nimajo dostopa do vode v bližini svojega naselja. ©Arne Hodalič

Veliko romskih skupnosti živi v ločenih naseljih ter pogosto v bivanjskih razmerah, ki ne izpolnjujejo kriterijev za ustreznost bivališč po mednarodnem pravu človekovih pravic.

Bivanjske razmere Romov v Sloveniji so neustrezne tako v jugovzhodni kot tudi v prekmurski regiji, vendar je položaj v jugovzhodni regiji slabši tako z vidika skladnosti z gradbenimi predpisi kot tudi glede dostopa do javne infrastrukture.

PRAVICA DO USTREZNEGA BIVALIŠČA

Pravica do ustreznega bivališča je zagotovljena v okviru več mednarodnih in regionalnih standardov ter mednarodnih pogodb, katerih pogodbenica je Slovenija.³² Glavna določba v zvezi s tem je vsebovana v 11. členu Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP), ki določa, da »*Države pogodbenice tega Pakta priznavajo vsakomur pravico do življenjskega standarda, ki zadostuje zanj samega in za njegovo družino, všteti ustrezno hrano, obleko in stanovanje in pravico do stalnega izboljševanja njegovih bivalnih razmer*«. 31. člen Spremenjene Evropske socialne listine, ki jo je Slovenija ratificirala,³³ prav tako zagotavlja pravico do ustreznega bivališča in od držav pogodbenic zahteva, da: »*1. pospešujejo dostop do nastanitve primernega standarda, 2. preprečujejo in zmanjšujejo brezdomstvo z namenom, da bi ga postopno odpravile, 3. vplivajo na ceno nastanitve tako, da bo dostopna tistim brez zadostnih sredstev.*«

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice je poudaril, da »*pravice do bivališča ne smemo interpretirati v ozkem ali omejevalnem smislu, ki bi jo enačil z na primer zatočiščem, ki zagotavlja zgolj streho nad glavo, ali, ki bi obravnaval zatočišče izključno kot dobroino. Namesto tega jo moramo videti kot pravico do življenja nekje, kjer uživamo varnost, mir in dostojanstvo.*«³⁴

Odbor je opredelil naslednje vidike, ki so ključnega pomena pri presoji, ali lahko določeno obliko zatočišča štejemo za ustrezno bivališče po 11. členu MPESKP: ³⁵pravna varnost uživanja bivališča, razpoložljivost javnih storitev, materialov, objektov in infrastrukture, cenovna dostopnost, primernost za bivanje, lokacija in kulturna primernost.

Slovenija je dolžna spoštovati, ščititi in zagotavljati pravico do ustreznega bivališča. Sprejeti mora ukrepe in z vsemi ustreznimi sredstvi ter največjim izkoristkom virov, s katerimi razpolaga, poskrbeti, da bo postopoma doseženo polno uresničenje pravice do ustreznega bivališča. Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice je pojasnil, da morajo države *»ustrezno prednost in posebno obravnavo zagotoviti tistim skupinam, ki živijo v neugodnih razmerah«*.³⁶ Prav tako imajo države dolžnost, da zagotovijo, da uživanje pravice do ustreznega bivališča ni predmet kakršne koli diskriminacije.³⁷

PRAVNA VARNOST UŽIVANJA BIVALIŠČA

Večina romskih naselij se nahaja na državnih zemljiščih, nekatera pa tudi na zasebnih. Večina teh naselij je nastala v neskladju s predpisi, na zemljiščih, ki niso bila določena kot zemljišča za stanovanjsko gradnjo, ampak kot kmetijska in industrijska zemljišča. Večina objektov v romskih naseljih je bila zgrajena tudi brez potrebnih gradbenih dovoljenj. Prebivalci zato ne uživajo varnosti bivališča (živijo v negotovosti, kaj se bo zgodilo z njihovim bivališčem) in imajo oviran dostop do potrebne javne infrastrukture, kot sta voda ter elektrika, saj sta lastništvo in gradbeno dovoljenje pogoj za dostop do le-te. V mnogih primerih občine trdijo, da je pravna neurejenost razlog, ki onemogoča izboljšanje bivanjskih razmer v teh naseljih. Poleg tega je Amnesty International zaskrbljena, da zaradi predsodkov neromskega prebivalstva, v nekaterih občinah prihaja do odpora proti naložbam za izboljšanje infrastrukture v romskih naseljih. Ta problematika je podrobneje obravnavana v naslednjem poglavju.

LOKACIJA

»Ustrezno bivališče mora biti na lokaciji, ki omogoča dostop do zaposlitvenih možnosti, zdravstvenih storitev, šol, centrov za varstvo otrok in drugih socialnih služb.«

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice³⁸

Romska naselja v Sloveniji so večinoma na podeželskih območjih in fizično ločena od drugih naselij in neromske populacije. Od teh so tri četrtine (skoraj dve tretjini vseh romskih naselij) izolirane od okolice.³⁹ Kot je navedla Strokovna skupina za romska naselja, položaj naselij še poslabša težave pri dostopu do zdravstvenih storitev, šol, vrtcev in drugih socialnih služb. Večina naselij, ki jih je obiskala Amnesty International, je daleč od trgovin z živili, kar je dodatna težava za romske skupnosti, ki nimajo dostopa do električne energije in zato hrane ne morejo imeti v hladilniku. Med pogovori z Amnesty International je veliko Rominj opozorilo na to težavo in povedalo, da težave zaradi oddaljenosti od trgovin in drugih dobrin še pogloblja dejstvo, da nimajo avtomobilov ali vozniškega dovoljenja. Veliko naselij je več kilometrov oddaljenih od najbližje avtobusne postaje.⁴⁰

RAZPOLOŽLJIVOST JAVNIH STORITEV, MATERIALOV, OBJEKTOV IN INFRASTRUKTURE

»Ustrezno bivališče mora imeti nekatere dobrine, ki so ključnega pomena za zdravje, varnost, udobje in prehrano. Pravica do ustreznega bivališča zahteva trajnosten dostop do naravnih in skupnih virov, varne pitne vode, energije za kuhanje, ogrevanje in razsvetljavo, sanitarij in umivalnic, sredstev za shranjevanje hrane, načinov za odstranjevanje odpadkov, odvajanja meteornih voda ter reševalnih služb.«

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice⁴¹

Slaba infrastruktura v naseljih omejuje možnosti za osnovne vsakdanje dejavnosti, kot so delo, izobraževanje, rekreacija in gospodinske obveznosti.

Raziskavi Strokovne skupine za romska naselja za leto 2007⁴² in 2010⁴³ sta pokazali, da je pomanjkanje dostopa do pitne vode in električne energije še vedno široko razširjeno. Po raziskavi za leto 2010, ki je temeljila na poročanju občin, od 20 do 30 odstotkov romskih naselij v jugovzhodni regiji ni imelo dostopa do javne ali druge oskrbe z vodo.⁴⁴ Poročilo navaja, da je dejansko stanje glede oskrbe z vodo še slabše, kot kaže ta statistika.⁴⁵ Po raziskavi za leto 2007 je bilo v jugovzhodni regiji brez elektrike 24 naselij (več kot 40 odstotkov).⁴⁶

PRIMERNOST ZA BIVANJE

»Ustrezno bivališče mora biti primerno za bivanje, kar pomeni, da mora stanovalcem zagotavljati dovolj prostora in jih ščititi pred mrazom, vlago, vročino, dežjem ter drugimi slabimi vplivi na zdravje, pred gradbenimi tveganji in pred prenašalci bolezni.«

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice⁴⁷

Po poročilih živi le 39 odstotkov Romov v Sloveniji v zidanih hišah, 12 odstotkov pa v stanovanjskih blokih. Preostali živijo v kočah, prikolicah in podobnih bivališčih ali zasilnih zavetiščih.⁴⁸

Mnoge romske družine živijo v eno- ali dvosobnih hišah v zelo prenatrpanih pogojih. UN-HABITAT šteje, da hiša zagotavlja dovolj prostora za člane gospodinjstva, če si isti prostor delijo tri ali manj oseb.⁴⁹ Več kot trije ljudje na sobo se štejejo kot prenatrpanost. Organizacija Amnesty International se je pogovarjala z več družinami, ki živijo v bivališčih z manj kot tremi kvadratnimi metri bivalne površine na osebo in z veliko več kot tremi osebami na sobo. Nekatere barake so bile še manjše. Bojan Brajdič v Žabjaku na primer živi s svojo partnerko in osmimi otroki v baraki z manj kot 16 kvadratnih metrov bivalne površine.

Zlasti ženske so poudarile, da pri tako omejenem prostoru in prenatrpanosti njihovi šoloobvezni otroci ne morejo delati domače naloge, saj se okoli njih podi toliko mlajših bratov in sester. Ženske so prav tako opozorile na pomanjkanje zasebnosti, še posebej pri skrbi za osebno higieno. Veliko ljudi, s katerimi se je pogovarjala Amnesty International, se je pritoževalo, da jih slabo zgrajene lesene konstrukcije, v katerih živijo, ne varujejo pred mišmi, podganami, ščurki in muhami.

Romska družina, ki nima varnosti uživanja bivališča in ustreznega dostopa vode in sanitarij v romskem naselju Mestni log v Kočevju. ©Arne Hodalič

Številna bivališča, ki jih je obiskala Amnesty International, so bila vlažna in jih je pozimi težko ogreti, ker so slabo izolirana. Povprečna temperatura v Sloveniji pozimi je okoli nič stopinj Celzija. Ker v bivališčih ni električne energije in plina, se ljudje ogrevajo s pečmi in drvmi. Predstavniki Amnesty International so videli številne družine, ki so namesto peči uporabljale stare sode in so imele stene ter strope počrnele od dima zaradi slabega prezračevanja domov.

ŽIVLJENJE BREZ ELEKTRIKE

Čeprav bi si večina ljudi v Sloveniji težko predstavljala življenje brez električne energije, po podatkih iz leta 2007 več kot 40 odstotkov romskih naselij v jugovzhodni regiji nima dostopa do elektrike.⁵⁰ Veliko Romov iz Krškega, Kočevja, Grosupljega, Škocjana, Ribnice in Novega mesta je povedalo Amnesty International, kako pomanjkanje električne energije ogroža njihove bivalne pogoje.

Ga. Brajdič iz Žabjaka pri Novem mestu je Amnesty International povedala: *»Otroci ne želijo hoditi v šolo, ker so umazani. Oblačila je težko prati, še posebej pozimi, saj je voda zelo mrzla. V zimskem času se moram zbuditi zelo zgodaj, da zakurim ogenj pred barako, da lahko segrejem vodo za otroke, da se lahko pred odhodom v šolo malo umijejo. Pozimi se tudi hitro stemni, mi pa nimamo razsvetljave. Enkrat smo s svečo skoraj zažgali hišo.«* Marjan Hudorovič iz Goriče vasi v Ribnici je Amnesty International povedal: *»Država pravi, da morajo otroci v šolo, vendar se nihče ne vpraša, če lahko tja odidejo čisti. Nihče se ne sprašuje, kako lahko delajo domače naloge pozimi, ko se zelo zgodaj stemni, mi pa nimamo elektrike.«*⁵¹ Silvana iz Ponove vasi pri Grosupljem je govorila o težavah pri sušenju oblačil za otroke v zimskem času pred ognjem: *»Njihova oblačila imajo vonj po dimu, drugi otroci v šoli pa se pritožujejo, da smrdijo.«*

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk izrecno zahteva, da vlade odpravijo diskriminacijo pri

zagotavljanju električne energije za ženske na podeželju.⁵² Ženske, ki živijo v podeželskih romskih naseljih v Sloveniji, še vedno nimajo dostopa do električne energije v državi, kjer imajo tak dostop skoraj vsi.

Za zadovoljitev minimalnih potreb po energiji nekateri prebivalci romskih naselij uporabljajo majhne agregate, vendar si mnogi ne morejo privoščiti, da bi jih kupili ali plačali potreben bencin. Tisti, ki agregate imajo, jih lahko uporabljajo le po nekaj ur, večinoma za razsvetljavo ponoči. Agregati ne omogočajo uporabo pralnih strojev, kar so kot težavo izpostavile zlasti ženske, ki morajo prati oblačila svojih otrok. Pridobivanje električne energije z agregati prav tako zahteva bistveno večji delež njihovih dohodkov kot pri priključitvi na električno omrežje, kar negativno vpliva na njihovo sposobnost zadovoljevanja drugih osnovnih potreb, kot so hrana, zatočišče, obleke in stanovanje. Medtem, ko je bila povprečna cena električne energije za gospodinjstva v Sloveniji 0,14 EUR/kWh,⁵³ je cena energije iz agregata znašala približno 1 EUR/kWh. Če želijo agregat uporabljati osem ur, potrebujejo od 3 do 4 litre bencina, kar stane od 3,6 do 4,8 EUR (1,2 EUR na liter).

Do zdaj v Sloveniji še ni bila izvedena celovita raziskava o vplivu bivalnih razmer na zaposlovanje, izobraževanje in zdravje Romov. Številni posamezniki, s katerimi se je Amnesty International pogovarjala za pripravo tega poročila, pravijo, da so imeli slabi stanovanjski pogoji pomemben negativen učinek na njihovo življenje, še posebej na otroke.

V svojem začetnem poročilu po svojem obisku v Sloveniji maja 2010 je Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, povedala:⁵⁴

"Pomanjkanje dostopa do vode in sanitarij ima resen vpliv na higieno ljudi. Veliko ljudi je povedalo, kako se njihovi otroci, ki hodijo v šolo, sramujejo dejstva, da se ne morejo umiti, zato velikokrat izostanejo od pouka. Sošolci se iz njih norčujejo, kako smrdijo. Podobne težave imajo odrasli pri iskanju službe, saj si ne morejo zagotoviti minimalnih standardov higiene. Ženske se v času menstruacije soočajo še z dodatnimi težavami in izražajo občutke sramu zaradi načinov, kako morajo urejati svojo menstrualno higieno."

V Nacionalnem poročilu o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja je vlada zapisala, da med ranljive skupine prebivalstva, ki se potencialno srečujejo z večjo stopnjo tveganja socialne izključenosti in revščine, uvrščamo tudi Rome, med drugim zaradi slabih stanovanjskih razmer.⁵⁵

Pravica do ustreznega bivališča je osrednjega pomena za uživanje drugih človekovih pravic.⁵⁶ Spremenjena Evropska socialna listina poudarja, da je pravica do stanovanja ključni sestavni del pravice do zaščite pred revščino in pravice do socialne vključenosti, pa tudi samostojna pravica.⁵⁷

Med obiskom v Žabjaku leta 2009 je komisar Sveta Evrope za človekove pravice poudaril, da je izobraževanje otrok, če ti nimajo ustreznih prostorov in drugih pogojev za domače naloge, prizadeto. Dodal je tudi, da pomanjkanje vode in električne energije vpliva na zdravo bivalno okolje ter higieno.⁵⁸ Ruža Brajdič, 12-letno dekle, ki živi v neformalnem romskem naselju Žabjak v Novem mestu brez vode, elektrike in sanitarij, je Amnesty International povedala:

»V šolo ne hodim, ker sem umazana in smrdim. Zaradi tega me drugi otroci zbadajo in zmerjajo, zato ne maram hoditi v šolo.«

Pediatrinja iz Novega mesta je Amnesty International povedala, da so otroci iz romskega naselja

Dobruška vas v Škocjanu (neformalno naselje brez vode in elektrike) bolni veliko pogosteje od drugih. Zlasti pogosto zbolijo za drisko in rotavirusom zaradi slabih higienskih razmer ter za bronhitisom zaradi kajenja in uporabe peči za kuhanje ter ogrevanje brez dimnikov v notranjosti stanovanja.

»Romske družine se sicer težko socializirajo in vključujejo v okolje, saj so bivalne razmere neurejene. V mnogih primerih ni omogočena niti pravica do bivanja, tako so nekatera naselja nelegalna, zgrajena na tuji zemlji. Neurejene bivalne razmere predstavljajo izhodišče za marsikatero drugo problematiko oziroma težave, s katerimi se sooča romska skupnost, še posebej pri doseganju ustrezne stopnje izobrazbe, poklicnih kvalifikacij, informiranosti, dostopu do zdravstvenih in socialnih storitev, uspešnosti na trgu dela in sodelovanju v javnem življenju na različnih področjih.«⁵⁹

Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015

Pomanjkanje dostopa do ustreznega bivališča negativno vpliva na Rome obeh spolov, kot smo že opisali in je podrobno razloženo v poglavju o dostopu do vode in sanitarij, vendar se romske ženske srečujejo še s posebno velikimi težavami zaradi neprimernih stanovanjskih razmer.

NACIONALNI STANOVANJSKI OKVIR

Člen 78 slovenske ustave, ki pravi, da je Slovenija socialna država, določa: *»Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje.«*

10. člen Stanovanjskega zakona opredeljuje primerno stanovanje kot tisto, ki zadošča potrebam lastnika oziroma najemnika in družinskih članov, ki tam živijo, ter zahtevam za minimalno stanovanjsko površino na osebo. Stanovanje mora imeti ločen spalni in bivalni del. Poleg tega mora biti stavba, v kateri je stanovanje, zgrajena v skladu z minimalnimi tehničnimi pogoji za graditev stanovanjskih stavb in zanjo mora biti v skladu s predpisi o graditvi objektov izdano uporabno dovoljenje.

Glavni politični dokument, ki ga je sprejela vlada, je Nacionalni stanovanjski program, sprejet leta 2000.⁶⁰ Njegov cilj je opredeljen takole: *»Nacionalni stanovanjski program ima za namen, da bo v Republiki Sloveniji v ustreznem časovnem okviru z lastnim prizadevanjem in pomočjo skupnosti vsakdo uresničil svojo temeljno pravico do primerne stanovanja.«* Program opredeljuje Rome kot skupino s posebnimi potrebami, ki pri uresničevanju nacionalnega stanovanjskega programa ne smejo ostati prezrte, in določa, da je treba podpreti prizadevanja občin, ki *»omogočajo trajne oblike stanovanja romskim družinam, ki imajo na njihovem območju stalno prebivališče.«*

Zakon o romski skupnosti določa da, *»državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti zagotavljajo pogoje za urejanje prostorske problematike romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer pripadnikov romske skupnosti.«⁶¹*

LOČEVANJE IN DISKRIMINACIJA PRI DOSTOPU DO STANOVANJ

JOŽE IN VERA HUDOROVAC

Jože in Vera Hudorovac sta Roma iz Semiča, občine v Beli krajini, kjer živita približno 30 let. Do 2009 sta bila nezakonito naseljena v hiši v središču Semiča, od koder sta se morala odseliti, ko je lastnik nepremičnino prodal. Jože in Vera Hudorovac si nista mogla privoščiti nakupa hiše, najemnih stanovanj pa ni bilo na voljo. Zveza Romov Slovenije je občini Semič ponudila finančna sredstva, da bi lahko zagotovili bivališče za družino Hudorovac.

Kot pravi Jože Hudorovac, so razmišljali o nakupu majhne hiše v vinogradniškem območju Semiča. Žal pa so od župana izvedeli, da se ne morejo preseliti v ta del občine zaradi nasprotovanja krajevnega prebivalstva, ki ni želelo Romov za sosede.⁶²

Edina preostala možnost za Jožeta in Vero Hudorovac je bila selitev v Sovinek, izključno romsko naselje na obrobju Semiča.⁶³

Jože Hudorovac je Amnesty International povedal: *»Župan nama je povedal, da je najino mesto v romskem naselju. Nisva se želela preseliti v Sovinek. Vedela sva, da bi imela težave z drugimi romskimi družinami, ki tam živijo.«*

Ko je Amnesty International govorila z županom Semiča avgusta 2009, je ta povedal, da krajevno prebivalstvo *»sploh ne sprejema Romov«* in da Neromi *»Romom svoje lastnine nikoli ne bodo prodajali ali dajali v najem«*. Amnesty International je povedal, da med iskanjem bivališča za družino Jožeta Hudorovca ljudje svoje lastnine niso hoteli prodati Romom, nekateri pa so tudi dejali, da v svoji soseski nočejo imeti Romov.

Občinski predstavniki so oktobra 2010 znova potrdili, da je bila zavrnitev prodaje ali najema Romom nekaj običajnega in da je edina možnost, ki so jo našli, da družina živi v romskem naselju Sovinek. Župan je prav tako poudaril, da je bilo zanj zelo težko reševati takšne situacije, saj ga volijo krajani in je odvisen od njihove podpore.

Zaradi svoje etnične pripradnosti je bila družina Hudorovac prisiljena živeti v ločenem, izključno romskem naselju.

Amnesty International je prejela poročila o posameznikih, ki niso hoteli prodati svoje lastnine Romom, od Romov in občinskih oblasti v Grosupljem, Krškem, Novem mestu, Ribnici, Semiču, Šentjerneju ter Škocjanu.

Ivan Kavčič, ki živi v romskem naselju Dobruška vas pri Škocjanu in nima dostopa do vode, sanitarij ter elektrike, je Amnesty International povedal, da je pred približno tremi leti poskušal kupiti hišo, ki je bila naprodaj zunaj romskega naselja v isti občini. Rekel je, da mu je lastnik ni hotel prodati, ker je Rom.⁶⁴ Amnesty International se je pogovorila z lastnikom, ki je potrdil, da se je odločil, da hiše ne bo prodal Ivanu Kavčiču, ker sosedje ne bi bili zadovoljni, če bi v njihovo sosesko pripeljal romsko družino.⁶⁵

Ivan Kavčič v svoji baraki, kjer biva skupaj s partnerko in devetimi otroki. ©Arne Hodalič

Marjan Hudorovac, Rom, ki živi v romskem naselju Goriča vas pri Ribnici in prav tako nima dostopa do vode, sanitarij ter elektrike, ima podobno zgodbo. Amnesty International je povedal, da je poskusil kupiti hišo zunaj romskega naselja v Ribnici od Neroma in da se je z lastnikom o tem ustno dogovoril. Ko so za to izvedeli sosedge, naj bi zbrali podpise pod peticijo, da naj lastnik svoje hiše ne proda Romu. Ta se je odločil, da Marjanu Hudorovcu svoje hiše ne bo prodal.

Občinski uradniki so potrdili primere diskriminacije Romov, ki so poskušali kupiti nepremičnine zunaj romskih naselij. Prejeti odgovori iz občin Šentjernej in Novo mesto na vprašalnike, ki so bili občinam poslani leta 2009, so potrdili, da so seznanjeni s primeri, kjer Romi niso mogli kupovati ali najemati stanovanj zaradi tega, ker so Romi. Novomeški občinski uradnik je Amnesty International povedal, da se je ta navedba nanašala na primer romske družine, ki je poskušala kupiti staro hišo v bližini ene izmed krajevnih skupnosti v Novem mestu, ko je pogorela njihova lesena baraka v drugi krajevni skupnosti v Novem mestu. Ko so za to izvedeli člani krajeвне skupnosti, naj bi se »organizirali, demonstrirali in jih odgnali«. Dodal je še: »Če bi poznali Rome, si jih ne bi želeli v svojem kraju. Znano je, da /.../ kradejo in ljudi je strah, da bi jih imeli za sosede. Tudi njihov način življenja je drugačen – od higijene do orožja.« Uradnik je povedal, da ta družina zdaj živi v občinskem stanovanju, ki ga je občina Novo mesto kupila, da bi poskrbela za njihov stanovanjski problem.⁶⁶ Novomeška občina je v svojem odgovoru na vprašalnik še dodala, da: »Zasebniki nočejo imeti opravka z Romi, zato jim težko oddajo stanovanje v najem.«⁶⁷

Predstavnica občine Krško je Amnesty International povedala: »Če vaščani izvejo, da želijo Romi kupiti nepremičnino, jo bo kupil kdo drug, da je Romi ne bodo mogli. Vendar so tudi primeri, kjer je Romom nakup uspel.«⁶⁸

Leta 2007 je Varuh človekovih pravic zabeležil še en primer, ki ponazarja diskriminacijo, s katero se

soočajo Romi. Občina Novo mesto je bila pripravljena finančno pomagati družini, ki se je želela odseliti iz izključno romskega naselja Brezje v Novem mestu. Vendar je po poročanju Varuha človekovih pravic občina svojo pomoč pogojevala s tem, da se družina preseli v drugo občino. Družina je potem našla zemljišče v občini Žužemberk, vendar je občina Žužemberk nasprotovala prodaji. Župan občine Žužemberk je povedal medijem, da bo prodajo nepremičnin Romom *»zagotovo preprečil«*, saj da so imeli z Romi *»v preteklosti preveč problemov«*. Potrdil je, da je občina Žužemberk v preteklosti in bo tudi v prihodnje Romom poskusila preprečiti nakup nepremičnin na svojem ozemlju. Povedal je, da če se bo Rom želel preseliti k njim *»bodo morali naši ljudje povedati, ali ga sprejemajo v občino,«* in da bi se verjetno o tem odločali na referendumu.⁶⁹

Varuh človekovih pravic opaža, da se *»Romi praviloma težko naseljujejo tja, kjer jim nasprotuje večina lokalnega prebivalstva.«* Varuh človekovih pravic je v praksi zaznal primere, ko *»zaradi ravnanja ponudnika nepremičnin na trgu (nepremičninskih agencij ali zasebnikov, ki prodajajo nepremičnino) romske družine ne morejo prodati ali kupiti nepremičnin.«* Varuhu človekovih pravic je iz prakse tudi znano, da se osebam romskega porekla v zasebni sferi odreka tudi možnost za najem.⁷⁰ Kot je podrobno razloženo v petem poglavju tega poročila, je Varuh človekovih pravic opozoril na kritične vrzeli v državnem sistemu za spopadanje z diskriminacijo na področju stanovanj. Varuh človekovih pravic in Zagovornik načela enakosti sta oba opozorila na vrzeli v pooblastilih Zagovornika na tem področju. Zagovornik ne more uveljavljati zakonskih določil proti diskriminaciji, ker so njegova pooblastila omejena na predložitev zadev inšpektoratom. Stanovanjski in tržni inšpektorat pa trdita, da nista pristojna za obravnavo diskriminacije na stanovanjskem področju (tržni inšpektorat je izjavil, da lahko ukrepa samo v primeru podjetij).

1. člen Konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije opredeljuje rasno diskriminacijo kot *»kakršnokoli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, porekla, narodnega ali etničnega izvora, ki ima namen ali dejanski učinek onemogočiti komurkoli ali ga prikrajsati za enakopravno priznavanje, uživanje ali uresničevanje človekovih pravic ali temeljnih svobod na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in vsakem drugem področju javnega življenja.«* Za izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih in regionalnih pogodb o človekovih pravicah mora Slovenija posameznike varovati pred vsako diskriminacijo, ne glede na to, ali jo izvajajo javni uradniki ali zasebni akterji.⁷¹ Odbor za odpravo rasne diskriminacije je poudaril obveznost države, da *»odločno ukrepa proti vsaki diskriminaciji Romov, zlasti s strani krajevnih oblasti in zasebnih lastnikov, pri naselitvi ali dostopu do bivališč; da odločno ukrepa proti lokalnim ukrepom, ki preprečujejo naselitev Romov ali povzročijo nezakonito izselitev Romov, in da se izogibajo naselitvi Romov v tabore izven naseljenih območij, ki so odmaknjeni in brez dostopa do zdravstvene nege ter drugih javnih služb.«*⁷² 3. člen Konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije od držav zahteva tudi, da obsodijo, preprečijo in zatirajo rasno ločevanje.

Občinski organi so bili seznanjeni z diskriminacijo, s katero se soočajo Romi, ko poskušajo kupiti ali najeti nepremičnine zunaj romskega naselja. V nekaterih primerih so celo aktivno sodelovali pri preprečevanju nakupa nepremičnin s strani Romov v svojih občin. Zaradi tega, kot je podrobneje opisano v petem poglavju tega poročila, je Slovenija kršila svojo obveznost, da se vzdrži kakršnih koli dejanj ali prakse diskriminacije romske skupnosti pri uživanju pravic do ustreznega bivališča in svobode gibanja ter svobodne izbire prebivališča, in obveznost zagotavljanja, da vsi javni organi, državni in občinski, delujejo skladno s to obvezo. Vladi ni uspelo zagotoviti ustreznega monitoringa in uveljaviti mednarodnega prava človekovih pravic, niti lastnih standardov. Prav tako ji ni uspelo končati rasne diskriminacije s strani katerih koli oseb, skupin ali organizacij.

OVIRE PRI DOSTOPU DO STANOVANJSKIH SUBVENCIJ

Po mednarodnem pravu človekovih pravic bi morale države zagotoviti stanovanjske subvencije za tiste, ki ne morejo pridobiti cenovno dostopnih stanovanj, skupaj z ustreznim financiranjem, ki zadostno pokriva potrebe po stanovanjih.⁷³

Stanovanjski zakon določa, da imajo slovenski državljani in državljani EU s statusom stalnega prebivališča, katerih dohodek ne presega določenega odstotka povprečne neto plače v Sloveniji, pravico zaprositi za neprofitno najemno stanovanje in stanovanjsko enoto.

Stanovanjske enote so namenjene začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb.

Namen zagotavljanja neprofitnih najemnih stanovanj pa je v tem, da občine poskrbijo za stanovanja tistim občanom, ki si glede na njihove dohodke in premoženjsko stanje ne morejo sami zagotoviti lastnega stanovanja.⁷⁴ Po Stanovanjskem zakonu je mogoče priti do neprofitnih stanovanj s subvencionirano najemnino s prijavo na javni razpis za neprofitna najemna stanovanja. Posamezniki ali družine, ki najemajo neprofitna stanovanja, imajo pravico tudi do dodatne subvencije pri najemnini, če je njihov dohodek pod določeno ravniho.

Glede na revščino, s katero se srečujejo, bi bil do te pomoči upravičen marsikateri Rom. Vendar pa zaradi pomanjkanja neprofitnih najemnih stanovanj številne manjše občine razpise za najem neprofitnih stanovanj objavljajo le redko. Poleg tega lahko občine, kot kaže primer Novega mesta v nadaljevanju, določijo prednostne kriterije in merila za dodelitev stanovanj v najem, tudi če to izključuje najbolj zapostavljene skupine, kot so Romi. Tako Romi težko pridejo do neprofitnih stanovanj.

Če v občini njihovega stalnega prebivališča več kot eno leto ni bilo javnega razpisa za neprofitna stanovanja, lahko prebivalci, ki izpolnjujejo merila za neprofitna stanovanja, zaprosijo za subvencijo najemnine za stanovanje, ki ga najemajo po tržni ceni.⁷⁵ V tem primeru lahko dobijo subvencijo, ki je enaka razliki med priznano tržno ceno za to območje (ki ni nujno enaka ceni, ki jo dejansko plačuje najemnik) in neprofitno najemnino.⁷⁶

Ta sistem, ki je vzpostavljen zaradi pomanjkanja neprofitnih stanovanj, ne zagotavlja enake subvencije kot pri najemu neprofitnega stanovanja preko javnega razpisa. Ne nudi polne subvencije tržne najemnine v višini razlike glede na najemnino za neprofitno stanovanje, poleg tega pa ne zagotavlja dodatne subvencije najemnine ljudem ali družinam s posebno nizkimi dohodki, kot jo zagotavlja tistim, ki najemajo neprofitna stanovanja.

Varuh človekovih pravic v svojem poročilu iz leta 2008 pravi: »Glede določil o subvencioniranju najemnin za stanovanja, najeta po neprofitnih cenah in po tržnih cenah, je stališče Varuha, da je meja dohodkov absolutno prenizka in da najemniki teh dveh vrst stanovanj niso v enakem položaju.«⁷⁷

POMANJKANJE NEPROFITNIH STANOVANJ IN BIVALNIH ENOT TER INFORMACIJ O TEM, KAKO PRITI DO NJIH

Stanovanjski zakon določa, da morajo občine zagotavljati sredstva za graditev, pridobitev in oddajanje neprofitnih stanovanj ter stanovanjskih stavb, namenjenih začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb.⁷⁸ Dodatno Zakon o lokalni samoupravi zavezuje občine, da »ustvarjajo pogoje za povečanje najemnega socialnega sklada stanovanj.«⁷⁹

Ministrstvo za okolje in prostor je potrdilo, da so občine dolžne zagotavljati bivalne enote, namenjene začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb, vendar je od njih odvisno, koliko.⁸⁰ Po podatkih Amnesty International pa nobena izmed občin v jugovzhodni regiji ne zagotavlja bivalnih enot.⁸¹

V nekaterih občinah tudi že več let niso objavili javnih razpisov za najem neprofitnih stanovanj. Odgovori občin na vprašalnik glede časa zadnjega razpisa za neprofitna stanovanja kažejo, da občine Šentjernej, Črenšovci in Dobrovnik sploh ne zagotavljajo neprofitnih najemnih stanovanj. V Grosupljem je bil zadnji javni razpis za najem neprofitnih stanovanj objavljen leta 1994,⁸² v Ribnici pa leta 1999.⁸³

Splošno stanje glede zagotavljanja neprofitnih stanovanj v državi je neugodno. Stanovanj primanjkuje, zlasti najemnih neprofitnih.⁸⁴ Občina Novo mesto, ki ima 35.000 prebivalcev (od tega približno 800 Romov) ima samo 27 neprofitnih stanovanj. Zadnji razpis za najem neprofitnih stanovanj je objavila leta 2007.

Pogostost objavljanja razpisov za najem neprofitnih stanovanj ni določena.⁸⁵ Varuh človekovih pravic je večkrat poudaril pomisleke v zvezi s tem in pozval k dopolnitvi Stanovanjskega zakona, ki naj jasno določi obveznosti občin v zvezi z rednim objavljanjem razpisov za neprofitna stanovanja (npr. enkrat letno).⁸⁶

Zaradi pomanjkanja neprofitnih stanovanj je mogoče v mnogih občinah do subvencionirane najemnine priti le z vlogo za subvencijo tržne najemnine. Vendar tudi to predstavlja težavo v manjših občinah, kjer je malo najemniških stanovanj, zlasti za Rome, ki se pri najemanju soočajo še z diskriminacijo.

Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor je za te subvencije leta 2009 zaprosilo le približno 300 ljudi. Predstavnica ministrstva je povedala Amnesty International, da je to verjetno posledica dejstva, da veliko ljudi ne pozna te možnosti.⁸⁷

Noben izmed prebivalcev romskih naselij, s katerimi je govorila Amnesty International, ni vedel, da lahko na ta način pride do subvencioniranega najema stanovanja. Marsikdo je tudi izrazil nejevero, da bi mu sploh kdo oddal stanovanje v najem.

Prav tako veliko Romov, s katerimi se je pogovarjala Amnesty International, ni vedelo, da imajo možnost zaprositi za najem neprofitnega stanovanja v svoji občini. Medtem ko so nekateri rekli, da se ne želijo preseliti v stanovanja, so drugi izrazili takšno željo. Mnogi so povedali, da so zahtevali informacije v svoji občini o tem, kako zaprositi za neprofitna stanovanja, a so dobili le malo ali nič pomoči ali pa so jim preprosto povedali, da se ne morejo prijaviti.

Nevenka Brajdič v svojem zapuščenem kiosku v Žabjaku, Novo mesto. ©Arne Hodalič

»Pogoji so zelo slabi, ne morejo biti slabši. Želim si oditi in se nikoli vrniti.«

Nevenka Brajdič je stara 35 let in živi v romskem naselju Žabjak v bližini Novega mesta že približno tri leta. Živi v zapuščenem kiosku brez elektrike, ogrevanja in sanitarij ter ima omejen dostop do pitne vode. Ima tri otroke, stare 6, 9 in 12 let, od teh dva živita z njo. Najstarejši otrok živi z njeno sestro, ker je kiosk Nevenke Brajdič premajhen za vso družino. Amnesty International je razložila, kako težko nakupuje hrano, ker v bližini naselja ni trgovin, ona pa nima avtomobila. Velikost kioska, v katerem živi, je približno 6 kvadratnih metrov. Nevenka Brajdič in njeni otroci morajo spati na tleh.

Pravi, da je februarja 2009 odšla v občino Novo mesto, da bi zaprosila za neprofitno stanovanje. *»Povedali so mi, da se ne morem prijaviti, in to je bilo to,«* je povedala Amnesty International. Na občino je znova šla jeseni 2009, ko ji je uradnik povedal, da bodo zabeležili njeno željo, da bi se prijavila. Nevenka Brajdič pravi, da ji nihče ni povedal, da bi lahko zaprosila za subvencionirano najemnino, če bi najela stanovanje na odprtem trgu.

Amnesty International je vprašala občinske uradnike v Novem mestu in Krškem, kako so se odzvali, ko so jih Romi vprašali o možnosti najema neprofitnega stanovanja. Odgovorili so, da so jim svetovali, naj počakajo na naslednji javni razpis, in zabeležili njihovo izraženo željo.

Veliko Romov, s katerimi se je pogovarjala Amnesty International, je povedalo, da ne vedo, kako se prijaviti na razpis, niti kdaj so razpisi objavljeni. Občini Novo mesto in Krško sta povedali, da sta za obveščanje javnosti o javnih razpisih uporabljali redne komunikacijske kanale, kot so spletna stran občine in časopisi. Tisti Romi, ki niso pisмени ali nimajo dostopa do interneta, so s tem zapostavljeni. Prav tako, kot je bilo že povedano, nobeden izmed Romov, s katerimi je govorila Amnesty International, ni vedel, da lahko zaprosi za subvencijo najemnine, če najame stanovanje

na odprtem trgu.⁸⁸

DISKRIMINATORNA PRAKSA V OBČINI NOVO MESTO

»Države morajo dati ustrezno prednost tistim družbenim skupinam, ki živijo v neugodnih razmerah. Prikrajšanim skupinam je treba zagotoviti določeno stopnjo prednostne obravnave na stanovanjskem področju.«

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice⁸⁹

Nacionalni stanovanjski program Republike Slovenije določa, da bodo pri pridobitvi socialnih stanovanj v najem še naprej imele prednost družine z več otroki in družine z manjšim številom zaposlenih, mlade družine ter invalidi. Prednostni kriteriji so potrjeni v Pravilniku o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem, ki ga je sprejelo Ministrstvo za okolje in prostor.⁹⁰ Ta določa, da imajo prednost pri dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem mlade družine, družine z več kot tremi otroki, družine, kjer je zaposlen le eden ali noben družinski član, prosilci z dolgo delovno dobo (13 let za moške, 12 za ženske), invalidi, žrtve nasilja v družini in žrtve vojne. Vendar pa pravilnik omogoča občinam, da določijo dodatno prednostno kategorijo in da sami določijo, katera od teh kategorij bo prinašala več točk pri oblikovanju čakalnih seznamov.

V primeru javnega razpisa za najem neprofitnih stanovanj v Novem mestu leta 2007 je občina namesto najbolj prikrajšanim skupinam dala bistveno prednost stalno zaposlenim in višje izobraženim ljudem. Sistem uvrščanja na čakalni seznam je določenim prednostnim kategorijam podelil naslednje točke: 50 točk za mlade družine, 50 točk za družine z več kot tremi otroki, 50–70 točk za invalide, 50 točk za družine, kjer je zaposlen samo en ali noben družinski član, 50 točk za žrtve nasilja v družini, 50 točk za žrtve vojne in 150 točk za kandidate z daljšim trajanjem zaposlitve (13 let za moške, 12 let za ženske). Vendar pa sta bili kot prednostni uvedeni dve dodatni kategoriji, ki sta prinesli visoke točke: višja izobrazba s 70–85 točkami in redna zaposlitev v zadnjih šestih mesecih s 130–150 točkami. Ti dve dodatni kategoriji postavljata Rome v posebno neugoden položaj, saj večinoma nimajo višje izobrazbe in redne zaposlitve.

Taki kriteriji so v neskladju z obveznostjo Slovenije, da pri zagotavljanju stanovanj zagotovi prednostno obravnavo prikrajšanih skupin. Prav tako gre v tem primeru za posredno diskriminacijo⁹¹ Romov, saj je učinek prej nevtralne zahteve spremenjen tako, da jih postavi v nesorazmerno slabši položaj. Evropski odbor za socialne pravice je v svoji ugotovitvi glede kolektivnih pritožb v primeru *Evropski center za pravice Romov (ERRC) proti Italiji* navedel, da *»neuspeh pri upoštevanju drugačne situacije Romov ali neuvajanje ukrepov, ki so posebej namenjeni izboljšanju njihovih stanovanjskih razmer, vključno z možnostjo učinkovitega dostopa do socialnih stanovanj,«* pomeni kršitev 31. člena v povezavi s členom E Spremenjene Evropske socialne listine.⁹² Evropski center za pravice Romov je trdil, da je Romom večinoma preprečen dostop do socialnih stanovanj, ker je bil urejen s sistemom točkovanja, ki je uporabljal merila (na primer vrsto in trajanje dovoljenja za bivanje ali vrsto prejšnjega bivališča), ki so jih Romi težko izpolnili.⁹³

V odgovor na vprašanje Amnesty International je Ministrstvo za okolje in prostor potrdilo, da imajo v okviru Pravilnika o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem občine avtonomno pravico odločanja o prednostnih kategorijah in točkah, ki jim jih pripišejo (med 50 in 150 točk) pri sestavljanju prednostnega seznama. Poleg tega lahko občine določajo tudi nove prednostne kategorije, ki uvajajo nove točke.⁹⁴ Vendar pa, kot kaže zgoraj omenjeni primer, občina Novo mesto pri tem ni ravnala skladno z obveznostmi Republike Slovenije, ki izhajajo iz mednarodnega prava človekovih pravic. Vladi torej ni uspelo zagotoviti, da lokalne oblasti izpolnjujejo obveznosti

Republike Slovenije po mednarodnem pravu, ki zahtevajo zagotavljanje potrebne prednosti družbenim skupinam, ki živijo v neugodnih razmerah, in preprečiti diskriminacije proti posameznim skupinam na podlagi njihove etnične pripadnosti.

3. BREZ VARNOSTI UŽIVANJA BIVALIŠČA

BOJAN BRAJDIČ

»Pripravljen sem živeti kjer koli, samo da smo varni. Občino sem vprašal, če lahko zgradim majhno hišo ali postavim kiosk, vendar so rekli ne.«⁹⁵

Bojan Brajdič z družino živi v baraki v neformalnem romskem naselju Žabjak v občini Novo mesto. 10-članska družina živi v leseni baraki, ki meri manj kot 4 x 4 metre. Družina nima dostopa do vode, sanitarij in elektrike. Šest od osmih otrok Bojana Brajdiča obiskuje šolo.

Bojan Brajdič je Amnesty International povedal, da je to barako zgradil pred letom dni, ko se je družina morala odseliti iz druge barake v istem naselju. Na občini je vprašal, ali lahko zgradi hišo, vendar mu tega niso dovolili. Kmalu po tem, ko je zgradil barako, so prišli neznani ljudje, ki so barako fotografirali in premerili. Rekli so mu, da mu barake ni treba podreti, vendar je ne sme povečati – in je tudi ni. Bojan Brajdič je Amnesty International povedal, da je slišal govorice, da bodo morali vsi prebivalci naselje Žabjak zapustiti in se preseliti drugam, vendar o tem ne ve kaj več. Pravi, da upa, da bo nekega dne zgradil večji dom za vso družino ali se preselil v stanovanje.

Žabjak je eno največjih romskih naselij na Dolenjskem, ki je v veliki meri zgrajeno na zemljišču Ministrstva za obrambo. Večina od približno 200 prebivalcev Žabjaka živi v začasnih lesenih zgradbah brez dostopa do električne energije, za sanitarije pa uporablja poljska stranišča ali grmičevje. Nekateri izmed njih imajo dostop do vode preko javnega vodovodnega omrežja, drugi, ki dostopa nimajo, pa morajo vodo zbirati iz nekaj kilometrov oddaljenega potoka ali drugih virov. Romi so se na tej zemlji v bližini smetišča naselili v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je bilo v družbeni lasti.⁹⁶ Po popisu Romov na Dolenjskem leta 1964 je takrat v Žabjaku živelo 64 Romov.⁹⁷ Leta 1971 so v Žabjaku med popisom zabeležili 37 družin z 200 člani.⁹⁸

Čeprav je bilo naselje ustanovljeno pred približno 60 leti, še vedno ni pravno urejeno, in tako prebivalci še vedno živijo v negotovosti glede svoje prihodnosti in ne morejo izboljšati svojih bivališč. Duška Balažek, občinska svetnica, je Amnesty International povedala, da v zadnjih 60 letih nihče ni silil Romov, da zapustijo to zemljišče, vendar do pred nekaj leti ni bilo tudi nobenega prizadevanja za pravno ureditev naselja. Številni prebivalci želijo vedeti, če in kdaj bodo lahko kupili zemljišče, da bi lahko izboljšali svoja bivališča ali zgradili nova. Duška Balažek je povedala, da Romom svetuje, naj zaenkrat še počakajo in naj ne gradijo nič novega, da ne bodo zaostрили razmer. Optimistično pričakuje, da bo občina naselje kmalu pravno uredila.⁹⁹

Eden izmed prebivalcev je Amnesty International povedal: »Vsako leto pričakujemo, da nas bodo preselili drugam in zato nič ne izboljšujemo.« Drugi je dejal: »Če bom kaj gradil, bodo prišli in to podrli. Podrli so sosedovo hišo, tako da je morala njegova družina nekaj časa živeti v šotoru.« V zadnjih dveh letih je občina Novo mesto dajala nasprotujoče si izjave o prihodnosti naselja. Sprva so v medijih rekli, da bo naselje pravno urejeno in da lahko Romi tam ostanejo. Nato so rekli, da se bodo prebivalci morali preseliti drugam, nato pa znova dejali, da bodo naselje pravno uredili. Leta 2008 je

novomeška občinska uprava predstavila predlog občinskega prostorskega načrta, s katerim bi spremenili namembnost zemljišč, na katerih se nahaja Žabjak, v zemljišča namenjena za stanovanjsko gradnjo. Predlog ni bil sprejet zaradi nasprotovanja prebivalstva okoliških krajevnih skupnosti in občinskega sveta.¹⁰⁰ Februarja 2009 je župan Novega mesta krajevni skupnosti in medijem predstavil svoj načrt in sicer »ukinitev naselja Žabjak in izselitev prebivalcev Žabjaka v druge občine ali, to velja predvsem za mlajše družine, razselitev v posamezna stanovanja v Novem mestu, kjer se bodo lažje socializirali kot v romskih naseljih.«¹⁰¹ Maja 2009 je občina skladno z odločitvijo občinskega sveta predlagala spremembo namembnosti zemljišča v stavbna zemljišča, namenjena proizvodnim dejavnostim, vendar je temu nasprotovalo Ministrstvo za obrambo, ki je lastnik zemljišča.¹⁰² Januarja 2011 je občinski svet sprejel sklep za zakonsko ureditev naselja, vendar pod določenimi pogoji, ki jih mora zagotoviti Ministrstvo za obrambo.¹⁰³ Predstavnik »Civilne iniciative za reševanje romskega vprašanja« pa je izjavil, da bodo nasprotovali pravni ureditvi naselja.¹⁰⁴

Žabjak je le eno izmed mnogih romskih naselij, ki še vedno ni pravno urejeno in kjer prebivalci ne uživajo varnosti bivališča, čeprav romske skupnosti tam živijo že desetletja. To jih postavlja v situacijo, ko ne morejo vplivati na to, kaj se dogaja z njihovimi domovi, in zato težko ali sploh ne morejo izboljšati svojih stanovanjskih razmer. Mnogi izmed njih tam ne živijo po lastni izbiri, ampak preprosto zato, ker nimajo nobene druge možnosti.

Težave romske skupnosti pri dostopu do pravno urejenih bivanjskih možnosti (opisane v nadaljevanju) so te skupnosti prisilile, da so se naselile na območjih, kjer niso pričakovale večjega nasprotovanja. V večini primerov niso bili lastniki zemlje, na kateri so se naselili. Prav tako zemljišča v prostorskih aktih niso bila določena kot zazidljiva. Zaradi tega so lahko bila bivališča na teh zemljiščih zgrajena le nezakonito. Raziskava Strokovne skupine za romska naselja iz leta 2007 je pokazala, da je 25 odstotkov romskih naselij zgrajenih na zemljiščih, katerih lastniki so Romi.¹⁰⁵ Vendar pa tudi pri primerih, ko so gradili na svojih zemljiščih, ta praviloma niso bila določena kot zazidljiva. Ker sta lastništvo in zazidljivost zemljišča pogoja za pridobitev gradbenega dovoljenja, večina zgradb v takih naseljih ni pravno urejenih. Po uradnih podatkih samo v 17 od 107 romskih naselij v Sloveniji ni nič ali le nekaj črnih gradenj. V 43 naseljih so vse zgradbe črne gradnje, v 20 naseljih skoraj vse, v 23 pa so pravno neurejene nekatere.¹⁰⁶

VARNOST UŽIVANJA BIVALIŠČA

Po mnenju Odbora ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice »ima pravna varnost uživanja bivališča različne oblike, kar vključuje najem (javnega ali zasebnega) stanovanja /.../ zakup, življenje v lastnem stanovanju, zasilnih stanovanjih in neformalnih naseljih, vključno z zasedbo nepremičnine. **Ne glede na vrsto posesti morajo imeti vse osebe določeno stopnjo varnosti uživanja bivališča, ki jim zagotavlja pravno zaščito pred prisilno izselitvijo, nadlegovanjem in drugimi grožnjami. Države pogodbenice morajo zato takoj ukrepati in zagotoviti pravno varnost uživanja bivališča tistim osebam in gospodinjstvom, ki trenutno ne uživajo takšne zaščite in sicer po resničnem posvetovanju s prizadetimi osebami in skupinami.**« (dodan poudarek)¹⁰⁷

ZGODOVINA NEUKREPANJA

Romi živijo na ozemlju današnje Slovenije že od 14. stoletja. V zadnjih desetletjih so Romi (zaradi prisilne naselitve in drugih razlogov, povezanih predvsem z modernizacijo) ustvarili vrsto romskih neformalnih naselij, kjer danes živi večina romskega prebivalstva.¹⁰⁸

V 18. in 19. stoletju je bilo več poskusov, da se nomadstvo Romov prepreči. Romske skupnosti so poskušali prisiliti k stalni poselitvi, včasih tudi nasilno, vendar brez uspeha. Leta 1928 so župani in policijske postaje iz Beograda prejeli okrožnico, ki je vsebovala navodila o naseljevanju »Ciganov« v določenih krajih. Poznejše okrožnice so pozivale, naj »Cigane« naseljujejo skupinsko, vendar naj preprečijo gradnjo po gozdovih in drugih skritih krajih. Taborjenje na prostem je bilo prepovedano.¹⁰⁹ Med drugo svetovno vojno so Rome zatirali okupatorji, zlasti na Gorenjskem in v Prekmurju. Po drugi svetovni vojni se je romsko prebivalstvo hitro povečevalo.

Romska bivališča, ki so bila zgrajena v 19. stoletju, so bila predvsem manjši zaselki ali posamezne hiše. Zgrajena so bila ločeno od drugih naselij in so bila običajno omejena na eno družino.¹¹⁰ Pozneje se je družina razširila zaradi porok, visoke rodnosti in prihoda sorodnikov.¹¹¹ Veliko romskih naselij je bilo zgrajenih na krajih, kjer so v času nomadskega življenja Romi postavljali začasne tabore.¹¹² Romi so lahko le redko kupili zemljišča v naseljih ali v njihovi bližini, tako zaradi pomanjkanja sredstev, kot tudi zaradi nasprotovanja krajevnega prebivalstva, ki Romov ni želelo imeti v svoji bližini. Romi so se tako naselili, kjer niso pričakovali večjega nasprotovanja.¹¹³ V nekaterih primerih so jih predstavniki oblasti usmerili k naselitvi manj privlačnih lokacij, kjer ni bilo večjega odpora lastnikov zemljišč.¹¹⁴

Po poročilu Strokovne skupine za romska naselja je trajna naselitev Romov v Sloveniji uspela predvsem v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, v času modernizacije, ki je spremenila življenje podeželskega prebivalstva.

Glede na poročilo, ki ga je pripravil Center za proučevanje družbene blaginje pri Fakulteti za družbene vede, so Romi pred letom 1991 živeli na zemlji, ki je bila v družbeni lasti. Leta 1991 je bilo z zakonom o denacionalizaciji lastništvo zemljišča vrnjeno fizičnim osebam in njihovim dedičem – prvotnim lastnikom pred letom 1945. Zaradi tega so današnja romska naselja pogosto nezakonita, v številnih primerih od leta 1991 pa so Rome prisilno izselili z zemljišč, kjer so živeli.¹¹⁵ V postopku vračanja nacionaliziranega premoženja ni bilo upoštevano dejstvo, da so Romi na tej zemlji živeli več let ali celo več desetletij. Vlada ni izvedla presoje vpliva teh postopkov na romske skupnosti, se z Romi ni posvetovala, čeprav je postopek denacionalizacije in vračanja močno vplival nanje. Oblasti romskim skupnostim niso uspeli zagotoviti minimalne stopnje varnosti uživanja bivališča, predvsem jih zaščititi pred prisilnimi izselitvami in jim zagotoviti alternativne bivanjske možnosti.

Romi že desetletja živijo v neformalnih naseljih, brez alternativnih bivanjskih možnosti in brez pravega prizadevanja oblasti za pravno ureditev teh naselij. Nacionalni program ukrepov za Rome:

»Romska naselja so v slovenskem prostoru specifičen pojav. V preteklosti niso bila deležna kontinuirane skrbi in usmerjenega razvoja. Odsotnost planskih ukrepov in pomanjkanje sredstev investitorjev, pa tudi razvojnih vizij se zrcali v prevladujočih črnih gradnjah, slabi komunalni opremljenosti, neprimerni stavbni dediščini in številnih težavah z bližnjim okoliškim prebivalstvom.«¹¹⁶

Leta 1963 je občina Novo mesto v stari vagon naselila prvo romsko družino na zemljišče, kjer danes stoji neformalno romsko naselje Dobruška vas.¹¹⁷ Leta 1970 je Kmetijska zadruga Krka, ki je bila lastnik zemljišča, preselila na isto mesto še eno romsko družino. Pozneje so se tja priselile še druge družine. Do leta 1984 je bilo tam 23 družin, leta 1986 pa je Inštitut za socialno načrtovanje Novo

mesto pripravil načrt za pravno ureditev naselja. To sta preprečili Kmetijska zadruga Krka in krajevna skupnost Škocjan z argumentom, da je zemljišče namenjeno za kmetijsko rabo. Načrt ni bil nikoli sprejet in Romi še vedno živijo v pravno neurejenem naselju.

Kmetijska zadruga Krka ima v lasti večino zemljišč, na katerih stoji romsko naselje Dobruška vas. Drugi deli so v lasti občine Škocjan in romskih družin. Januarja 2011 je župan Škocjana povedal, da je bilo leta 2001 z odločitvijo vlade to zemljišče opredeljeno kot zemljišče za izgradnjo gospodarsko tehnološkega centra. Poleg tega je povedal, da občina nima načrta za rešitev situacije, in da za preselitev romske skupnosti ni na voljo ustreznega zemljišča. Župan je še vprašal strokovne službe ministrstev, *»ali ima država rešitev v primerih, ko občina ne more zagotoviti ustreznega prostora za razrešitev stanovanjskih problemov Romov oziroma, kako ukrepati v takem primeru.«*¹¹⁸

Milan Novak, prebivalec romskega naselja Dobruška vas, je Amnesty International povedal: *»Nikoli ne vemo, kdaj bodo prišli in nam rekli, da moramo zapustiti svoje domove.«*¹¹⁹

Romsko naselje Loke v Krškem je bilo zgrajeno na zemljišču, ki je bilo v družbeni lasti, pozneje pa je bilo v postopku denacionalizacije vrnjeno prejšnjim zasebnim lastnikom. Danes tam v zidanih hišah živi okoli 60 Romov. Leta 2007 se je občina Krško prijavila na javni razpis Službe Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko¹²⁰ za sredstva za nakup zemljišč za legalizacijo romskega naselja Loke. Vloga je bila zavrnjena zaradi pomanjkanja sredstev.¹²¹ Predstavniki občine Krško so Amnesty International povedali, da so poskušali kupiti zemljišče, da bi legalizirali to naselje, vendar je bil lastnik pripravljen to zemljišče prodati le skupaj s preostalim zemljiščem v njegovi lasti, česar pa si občina ni mogla privoščiti.¹²² Leta 2009 je bilo to zemljišče prodano podjetju, ki tam načrtuje gradnjo stanovanjskih objektov. Romi, ki živijo v tem naselju, so Amnesty International povedali, da jih je strah, kaj se bo zgodilo z njimi.

Moran Jurkovič iz romskega naselja Loke je Amnesty International povedal: *»Vsak dan razmišljam, kaj se bo zgodilo z nami. Prej so nam rekli, da smo lahko tukaj. Pred nekaj leti smo si zato zgradili hiše. Jih bomo morali zapustiti in živeti v šotorih?«*

OVIRE PRI ZAGOTAVLJANJU VARNOSTI UŽIVANJA BIVALIŠČA

Prebivalci neformalnih naselij, ki ne uživajo varnosti bivališča, ne morejo izboljševati svojih bivalnih razmer in živijo v nevarnosti, da se bodo morali izseliti. Ker je pravna ureditev naselij nujen predpogoj za zakonit dostop do javne infrastrukture, predstavlja neurejenost najbolj perečo težavo, s katero se soočajo te skupnosti. Pravna neurejenost v romskih naseljih obstaja na dveh ravneh: na ravni neskladnosti gradnje z obstoječimi prostorskimi načrti in predpisi (npr. bivališča so zgrajena na zemljišču, ki ni določeno kot zazidljivo) ter na ravni upravnih dovoljenj, kjer so stanovanjske zgradbe postavljene na zazidljivih zemljiščih brez gradbenega dovoljenja.

Pristojnost za izboljšanje bivanjskih pogojev Romov je v rokah tako države kot občin, vendar predvsem občin. Glavna naloga države je, da pomaga občinam pri strategijah, načrtovanju in finančnih programih, občine pa morajo zaprositi za sredstva, zagotoviti legalizacijo naselij in urediti komunalno infrastrukturo. V ta namen lahko občine pridobijo sredstva v okviru javnih razpisov, vendar je od njih odvisno, ali jih bodo izkoristile.

Opis razmerja med državo in občinami je vključen tudi v 5. členu Zakona o romski skupnosti. To določilo pravi, da državni organi in organi samoupravnih krajevnih skupnosti zagotavljajo pogoje za

urejanje prostorske problematike romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer pripadnikov romske skupnosti. Urejanje teh prostorskih vprašanj se uresničuje z načrtovanjem ustreznih prostorskih ureditev. Prostorski načrti lahko predstavljajo prostorske načrte lokalnega pomena ali prostorske načrte državnega pomena, če da vladi pobudo za njihovo načrtovanje mestni oziroma občinski svet tiste občine, na območju katere je načrtovanje takšne prostorske ureditve potrebno, ali če vlada tako odloči sama.

Pogoji in postopki za gradnjo so urejeni v Zakonu o graditvi objektov, ki določa, da se lahko gradnja stanovanjskega objekta začne šele na podlagi pravnomočnega gradbenega dovoljenja.¹²³ V primeru nezakonite gradnje¹²⁴ pristojni inšpektor ukaže takojšnje prenehanje del in odstranitev že zgrajenega objekta v predpisanem roku na stroške kršitelja.¹²⁵ Če kršitelj ne ravna skladno z odločbo gradbenega inšpektorja, sproži ta prisilno odstranitev (rušenje) stavbe. Vendar pa inšpektorat po sodbi Vrhovnega sodišča ni pristojen za odstranjevanje barak, ker za to ni pravne podlage.¹²⁶

PONOVA VAS

Romsko naselje Ponova vas pri Grosupljem je bilo ustanovljeno pred desetimi leti po prisilni izselitvi številnih romskih družin z zemljišča, kjer so prej živeli skoraj dvajset let.¹²⁷ Danes so na tem zemljišču novi stanovanjski bloki z imenom »Sončni dvori«. Zemljišče je bilo v denacionalizacijskem postopku vrnjeno prvotnemu lastniku, ki se je odločil za prodajo. Občina je objavila načrt za preselitev tamkajšnjih Romov na obrobje mesta ter za nakup kontejnerjev za njihovo namestitve. Oblasti so jih želele tam naseliti skupaj z drugo skupino Romov, ki je prav tako morala zapustiti svoje prejšnje bivališče. Romi so, tudi zaradi sporov in napetosti med skupnostima, ki ju je občina želela prisilno naseliti skupaj, ta načrt občine odločno zavrnili. Leta 2000 je občinski komunalni inšpektor ukazal izselitev na podlagi odloka o javnem redu v občini Grosuplje. Izselitev je potekala ob pomoči policije novembra 2000, barake pa so bile odstranjene. Vrhovno sodišče je kasneje odločilo, da je bila odločba komunalnega inšpektorja nezakonita.

Večina Romov je pobegnila v gozd, kjer je preživela naslednji mesec. Ko je nekaj otrok zbolelo zaradi mraza, so se nekateri odločili za selitev v Smrekec, kot se zdaj imenuje to takrat nastalo romsko naselje. Romski skupnosti, ki nista želeli živeti skupaj, tam še vedno živita ločeni s kanalom. Več let so v tem naselju živeli brez vode in elektrike.

Družina Hudorovac se v Smrekec zaradi sporov z nekaterimi drugimi družinami ni želela preseliti. Kupili so zemljišče v Ponovi vasi, na katerem so zgradili lesene barake. Vendar je bilo to zemljišče namenjeno za kmetijsko rabo. Zaradi pravne neurejenosti še v času pisanja tega poročila niso imeli dostopa do vode in elektrike. Na občino je g. Hudorovac leta 2002 poslal prošnjo za spremembo namembnosti zemljišča iz kmetijskega v stanovanjsko, vendar so jo zavrnili. Decembra 2008 se je skupnost obrnila na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je od Urada za narodnosti zahtevalo, da organizira sestanek na temo njihove bivanjske situacije. Na tem srečanju februarja 2009 je župan občine Grosuplje izjavil, da občina nasprotuje legalizaciji barak na sedanji lokaciji in da legalizacija ni mogoča, ker obstoječa zakonodaja ne omogoča spreminjanja namembnosti zemljišča. Pojasnil je tudi, da je zaradi črnih gradenj inšpektorat že izdal več odločb za rušenje ter da občina ni pristojna za reševanje položaja družine, ki živi na kmetijskem zemljišču. Občina je predlagala, da se družina preseli v romsko naselje Smrekec, vendar, da se družina tja ne želi preseliti. Predstavnica Ministrstva za okolje in prostor je pojasnila, da spreminjanje prostorske rabe zemljišč ni v pristojnosti ministrstva, ampak občine. Prav tako je pojasnila, da veljavna zakonodaja ne omogoča legalizacije nove razpršene gradnje. Predlagala je, da se za družino poišče ustrezno mesto v

obstoječih naseljih v Grosupljem.¹²⁸ Februarja 2011 je bila bivanjska situacija družine še vedno nespremenjena.

ŽIVLJENJE V PRENATR PaniH BARAKAH IN NEZMOŽNOST IZBOLJŠANJA BIVALIŠČ

Zaradi pomanjkanja sredstev in dejstva, da inšpektorji nimajo pravne podlage za rušenje barak, številni Romi gradijo majhne lesene barake, ki pa ne zagotavljajo zadostne zaščite pred mrazom, vlago in drugimi težavami. Da bi se izognili rušenju, pogosto gradijo zelo majhne objekte, zaradi česar živijo družine v zelo prenatrpanih pogojih. Oblasti večkrat ne zagotavljajo podpore ljudem, ki živijo v neformalnih naseljih, tako da bi jih pravno uredile, izboljšale bivališča ali jim zagotovile dostop do neprofitnih najemnih stanovanj ali drugih bivanjskih možnosti.

Prebivalci zaradi pomanjkanja lastništva in pravne neurejenosti bivališč ne uživajo pravne varnosti bivališča. Tako so izpostavljeni izselitvam in rušenju bivališč, zaradi česar živijo v stalni negotovosti ali strahu glede prihodnosti. Hkrati to negativno vpliva na kakovost njihovih bivališč, saj večkrat ne vidijo smisla, da bi kaj popravili ali dogradili, ker se bojijo, da bi jim to porušili.¹²⁹

Prebivalci Žabjaka so Amnesty International povedali, da gradbeni inšpektor ves čas nadzoruje, ali se v naselju gradi kaj novega ter nato izda odločbo o rušitvi. Matija Brajdič je Amnesty International povedal, da ne more izboljšati svojega bivališča, ker bi mu ga potem porušili.¹³⁰ Bojan Brajdič je povedal: *»Tukaj živim že vse svoje življenje, 39 let. Moja mati je živela tu še pred tem. Če bodo naselje porušili, ne vem, kam bo šla moja družina. Nihče nam nič ne pove, kaj se bo zgodilo, razen tega, da bodo nove gradnje podrli. To barako smo zgradili pred leti in takrat ni nihče rekel ničesar. Ko sem Center za socialno delo prosil za pomoč pri nakupu nekaj desk, so mi dejali, da to ni smiselno, ker bom moral barako v vsakem primeru porušiti.«*

V Dobruški vasi je Milan Novak Amnesty International povedal: *»Nimam več nobenega veselja, da kaj popravim, izboljšam. Morda bodo prišli jutri in nam rekli, da moramo oditi. Ne dajo nam nobene možnosti, da bi si izboljšali svoje življenje.«*¹³¹ Zvonko Brajdič iz istega naselja je povedal: *»Občino sem vprašal, če lahko kupim to zemljo, župan pa je rekel, da tu nočejo Romov.«*

V neformalnem romskem naselju na Trati pri betonarni v občini Kočevje je Albin Lah Amnesty International povedal: *»Župan je rekel, da ne smem položiti niti ene nove opeke. Od leta 1976 nam že pravijo, da naj še počakamo eno ali dve leti, da se bomo selili s Trate. Še vedno smo tukaj, naša baraka razpada pa pravijo, da ne moremo popraviti in zgraditi ničesar. Želim si, da bi se končno vsaj odločili, ali nam dovolijo bivati tukaj, da bi si zgradili normalne hiše, ali pa nam povedali, da moramo oditi.«* Drugi Romi iz tega naselja so Amnesty International povedali podobne zgodbe.

Prebivalec neformalnega romskega naselja Pri Nikotu v občini Grosuplje je Amnesty International povedal: *»Če bi naša baraka razpadla, je ne bi smel popraviti. Bojim se, da bo kmalu, ker je slabo zgrajena.«*

Polonca Plut iz romskega naselja Kanižarica v občini Črnomelj je Amnesty International povedala, da je občino prosila, ali smejo zgraditi kopalnico, vendar so rekli da ne, ker ne morejo dobiti gradbenega dovoljenja, gradnja brez dovoljenja pa je nezakonita. Naselje še vedno ni pravno urejeno, čeprav obstaja že mnogo let. Prva romska družina se je tam naselila leta 1895, na podarjeno zapuščeno kmetijo. Že leta 1928 je bilo v naselju sedem hiš in 20 družin.¹³²

PРАВNA UREDITEV ROMSKIH NASELJ

Pravna ureditev naselja utira pot za občutno izboljšanje dostopa do javne infrastrukture za romske skupnosti. Stanovanjske razmere v romskih naseljih so navadno slabše, kadar so naselja na zemljiščih, ki niso zazidljiva in kjer občine nimajo načrtov za njihovo vključitev v ustrezne prostorske akte kot območja, namenjena stanovanjski gradnji. To je vidno na primerih naselij v občinah Črnomelj, Grosuplje, Kočevje, Novo mesto, Ribnica in Škocjan, kjer Romi nimajo ali imajo zelo omejen dostop do osnovnih dobrin.

PROSTORSKI NAČRTI

Občinski prostorski načrti so pravna podlaga za pravno ureditev romskih naselij. Za leti 2007 in 2008 je Ministrstvo za okolje in prostor objavilo javni razpis, ki ponuja financiranje štirih pilotnih projektov za pripravo prostorske dokumentacije za pravno ureditev romskih naselij. Vendar vladno poročilo o položaju romske skupnosti pravi: *»Zaradi nezainteresiranosti občin, da bi na svojem območju reševale prostorsko problematiko romskih naselij in se na javni razpis niso prijavile, je bila od predvidenih 40.000 EUR razdeljena le polovica denarja.«*¹³³

Ministrstvo za okolje in prostor namerava ponovno objaviti javni razpis z isto vsebino leta 2011. Do sredstev pa bodo upravičene samo občine z »avtohtono« romsko skupnostjo.¹³⁴ To izključuje naselja v občinah, kot je Škocjan, čeprav romska skupnost tam živi že vsaj 40 let.

Eden osnovnih strateških ciljev Nacionalnega programa ukrepov za Rome Vlade RS za obdobje 2010–2015 je *»izboljšati bivalne razmere pripadnikov romske skupnosti in urediti romska naselja.«*¹³⁵ Program pravi: *»V skladu z Zakonom o prostorskem načrtovanju morajo občine izdelati občinske prostorske načrte (OPN). Spodbuja se, da občine obstoječa romska naselja vključijo v te strateške dokumente ter predvidijo sanacijo obstoječih romskih naselij, ki so večinoma nastajala stihijsko ter brez ustreznih strokovne in zakonske podlage. V okviru priprave novih občinskih prostorskih načrtov morajo občine izdelati program reševanja obstoječe situacije, v katerem mora biti definirano na kakšen način bodo posamezne situacije rešene (opredeliti: namensko rabo in lastništvo zemljišč, dostopnost, komunalno infrastrukturo, terminski plan in posamezne faze izvedbe, finančna sredstva, itd.).«*¹³⁶ Program vsebuje tudi naslednje smernice o reševanju položaja romskih naselij: *»ohranitev obstoječih lokacij romskih naselij, v kolikor ni formalnih in funkcionalnih ovir in aktivno sodelovanje Romov pri urejanju različnih vidikov bivalnih razmer.«*¹³⁷ Časovni okvir za sprejetje podrobnih področnih programov in ukrepov je bil šest mesecev po sprejetju programa, ki je bil sprejet marca 2010.¹³⁸ Decembra 2010 po podatkih Ministrstva za okolje in prostor takšnega programa ni sprejela še nobena izmed občin.

Decembra 2010 je Ministrstvo za okolje in prostor Amnesty International obvestilo, da večina občin trenutno vodi postopke priprave in sprejema prostorskih načrtov, vendar Ministrstvo iz njih ne more sklepati, ali vključujejo romska naselja.¹³⁹ Ko je Amnesty International Ministrstvo za okolje in prostor vprašala o ukrepih države, če občine ne bodo izpolnjevale določil Nacionalnega programa, je uradnik Ministrstva odgovoril, da ni mogoče storiti ničesar, da bi prisilili občine v spoštovanje programa, ker je prostorsko načrtovanje v celoti v pristojnosti občin, državni organi pa lahko le podajo priporočila.¹⁴⁰

Skladno s 5. členom Zakona o romski skupnosti lahko vlada sprejme potrebne ukrepe za ureditev razmer v primeru, ko pravna in komunalna neurejenost romskih naselij v samoupravnih lokalni skupnosti privede do hujšega ogrožanja zdravja, dalj časa trajajočega motenja javnega reda in miru ali trajnega ogrožanja okolja. V tem primeru lahko vlada z državnim prostorskim aktom poseže na območje katerekoli občine. Vendar pa smo med pogovori z državnimi uradniki opazili zelo močan

odpor do uporabe te določbe. Amnesty International je od uradnikov z Ministrstva za okolje in prostor izvedela, da je le malo verjetno, da bi država s silo prevzela pristojnost občine in da je to določilo zapisano samo z namenom pritiska na občine.

Vladi ni na voljo nobenega drugega mehanizma, s katerim bi lahko občine prisilila, da upoštevajo določila Programa ukrepov za Rome, saj prostorske ukrepe izvajajo občine neposredno. Program torej služi samo kot vodilo.

MOŽNOSTI ZA PRAVNO UREDITEV

Pravna ureditev Kerinovega Grma, največjega romskega naselja v občini Krško s 172 prebivalci, se šteje za primer dobre prakse. Leta 2002 je občina spremenila svoj prostorski načrt kot prvi korak k vzpostavitvi legalnega stanja v naselju. Dosežen je bil sporazum s 35 lastniki zemljišč, da so jih prodali občini. V sodelovanju z državo je bila namembnost tega območja spremenjena iz kmetijskega v stanovanjsko območje. V skladu s prostorskim načrtom je bila zemlja nato razdeljena na 34 parcel za obstoječe hiše in dodatnih 14 parcel za novogradnje. Rezervirali so prostor za javne površine, vključno z glavnim trgom z večnamensko zgradbo, športno-rekreacijske površine, otroško igrišče, zelene površine in avtobusno postajo. V naselje sta bili napeljani pitna voda in električna energija. Leta 2006 je občinski svet sprejel odločitev o prodaji zemljišča Romom po ceni 6 EUR na kvadratni meter.

Po podatkih občine je zemljišča do oktobra 2010 kupilo sedem družin. Drugim je bilo ponujen nakup zemljišča v mesečnih obrokih po 150 EUR. Moran Jurkovič, ki je uspel kupiti zemljišče in dobiti gradbeno dovoljenje, je povedal Amnesty International: *»To je dobro, če imaš denar. Če si lastnik zemljišča, te nihče ne more prisiliti, da odideš. Če pa si odvisen samo od socialnih prejemkov, zemlje ne moreš plačati. Vse (zemljišče, kazen zaradi črne gradnje, komunalne takse, gradbeno dovoljenje) me je stalo okoli 13.000 evrov. V Kerinovem Grmu ni veliko Romov, ki bi si to lahko privoščili.«*³⁴¹

Drugačen pristop so uporabili v občini Semič. Občina je leta 1995 začela pravno ureditev romskega naselja Sovinek, kjer živi približno 70 Romov, ko je sprejela gradbeni načrt za naselje. Občina je tudi odkupila zemljišče od zasebnih lastnikov, ki so imeli v lasti del zemljišča, na katerem je bilo zgrajeno naselje. Romske družine in občina so podpisali zakupne pogodbe za 99-letno obdobje, v skladu s katerimi lahko družine živijo v domovih, vendar jih ne morejo prodati. Družinam ni bilo treba plačati za zakup, od njih pa se pričakuje plačevanje za vodo in drugo infrastrukturo. Leta 2002 so prebivalci dobili električno energijo, leta 2008 pa je občina naselje priključila na javno vodovodno omrežje in zgradila kanalizacijo s sredstvi, pridobljenimi preko državnega javnega razpisa. V pogovoru z Amnesty International je župan pojasnil, da je bila možnost zakupa izbrana zato, ker si večina družin ne bi mogla privoščiti nakupa nepremičnine. Poudaril je, da večina ljudi živi od socialnih prejemkov.

Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij preučuje različne možnosti za ureditev naselij in pričakuje, da bo svoja priporočila Ministrstvu za okolje in prostor oddala do sredine leta 2011. Dr. Jernej Zupančič, ki vodi Strokovno skupino, je Amnesty International povedal, da ureditev naselij vidi kot postopek s štirimi koraki, kjer se spremeni namembnost zemljišča za stanovanjsko rabo, pripravi prostorski načrt za naselje, preoblikuje lastništvo, ki omogoča individualno lastništvo prebivalcev (kar vključuje pogajanja z zasebnimi lastniki zemljišča, na katerem stoji naselje), in zagotovi komunalna infrastruktura ter druge javne storitve. Poudaril je, da se približno 10 odstotkov naselij nahaja na področjih, ki jim bo zaradi lege ali drugih dejavnikov težko spremeniti namembnost za stanovanjsko rabo. Izpostavil je tudi, da je postopek pravne

ureditve bistven za zagotovitev vključevanja romskih skupnosti v slovensko družbo.

Dr. Jernej Zupančič je prav tako povedal, da je po njegovem mnenju zasebno lastništvo najboljši model, saj je lastništvo bivališč v Sloveniji prevladujoče. Modeli iz drugih držav, na primer večletni zakupi z nizkimi najemninami ali druge rešitve za povečanje varnost uživanja bivališča, ki vključujejo lastništva nepremičnin, pa morda ne bodo primerni. Strokovna skupina je preverjala možne sisteme za finančno pomoč, s katerimi bi Romom omogočili nakup nepremičnine, vendar v tej smeri še ni razvila modela. Omenil je tudi, da je »legalizirana« območja treba odpreti Neromom, ki bi želeli kupiti nepremičnino. Na vprašanje, ali so se posvetovali o posameznih možnostih z romskimi skupnostmi je odgovoril, da so se posvetovali z romskimi svetniki, širšega posvetovanja z romskimi skupnostmi pa ni bilo.¹⁴²

Različne izkušnje pravnih ureditev naselij Sovinek v Semiču in Kerinov Grm v Krškem kažejo, da je lahko za nekatere Rome lastništvo dobra rešitev, vendar so lahko za druge primernejše možnosti, kot so dolgotrajni zakupi. To je skladno tudi z raziskavami in ugotovitvami različnih strokovnjakov, ki so raziskovali modele za povečanje varnosti uživanja bivališča in ugotovili, da osebno lastništvo ni vedno najučinkovitejši način za povečanje varnosti uživanja bivališča, saj je lahko velikokrat finančno nedostopno za ljudi, ki živijo v revščini, povečuje cene zemljišč in povzroča razselitev ljudi iz naselij, zlasti najrevnejših skupin. Amnesty International meni, da mora vlada oblikovati kombinacijo možnosti za povečanje varnosti uživanja bivališča in izboljšanja bivanjskih razmer, se posvetovati s prizadetimi skupnostmi ter zagotoviti, da vsi programi izpolnjujejo prej omenjena merila za ustreznost bivališča in upoštevajo prepoved prisilnih izselitev.

NEPRIPRAVLJENOST NEKATERIH OBČIN PRAVNO UREDITI ROMSKA NASELJA

Številne občine so v zadnjih letih pravno uredile romska naselja, po poročilu Strokovne skupine za romska naselja v letu 2010 pa nekatere načrtujejo ureditev v bližnji prihodnosti, začenši s sprejetjem novih občinskih prostorskih načrtov, s katerimi bo namembnost zemljišč spremenjena v zemljišča za stanovanjsko gradnjo, kar je bistven korak k pravni ureditvi naselij. Strokovna skupina za romska naselja je v svojem poročilu za leto 2010 ocenila, da je bil v zadnjih letih dosežen pomemben korak k pravni ureditvi. Ocenjuje (na podlagi poročanja občin), da je pravno urejenih 55 odstotkov romskih naselij (v primerjavi z letom 2007, ko naj bi bila zakonsko urejena le tretjina naselij), pravna ureditev pa se načrtuje še za 5 odstotkov naselij. Več kot 30 odstotkov naselij je še vedno pravno neurejenih, za 10 odstotkov naselij pa ni podatkov.¹⁴³ Na žalost pa nekatere ne želijo ali ne morejo pravno urediti določenih romskih naselij.

MEDNARODNI STANDARDI, KI JIH JE POTREBNO UPOŠTEVATI V PRIMERU NAČRTOVANE IZSELITVE

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice opredeljuje prisilno izselitev kot »*stalno ali začasno odstranitev posameznikov, družin in/ali skupnosti iz stanovanja in/ali zemljišča, kjer bivajo, proti njihovi volji ter brez zagotovitve ter dostopa do ustrezne pravne ali druge zaščite.*«¹⁴⁴ Slovenija je v skladu z različnimi mednarodnimi pogodbami o človekovih pravicah, vključno z Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Spremenjeno Evropsko socialno listino, dolžna, da se vzdrži prisilnih izselitev in jih preprečuje.

Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice je v svojem splošnem komentarju št. 7 poudaril, da se smeje izselitve izvajati le kot zadnja možnost, potem ko so bile v posvetovanju s prizadetimi skupnostmi izčrpane vse druge možnosti.¹⁴⁵ Pojasnjuje, da je izselitev dovoljena samo, kadar so izpolnjeni ustrezni

postopki zaščite, med katere spadajo:¹⁴⁶

- možnost resničnega posvetovanja z ljudmi, ki jih prizadeva izselitev,
- obvestilo o izselitvi je dano v ustreznem in razumnem roku pred izselitvijo,
- informacije o predlagani izselitvi in, po potrebi, informacije o namenu, za katerega bo uporabljeno zemljišče ali stanovanje, morajo biti vsem prizadetim dostopne v razumnem roku pred izselitvijo,
- vladni uradniki ali njihovi predstavniki morajo biti prisotni med izselitvijo,
- vsi, ki so vključeni v postopek izselitve, morajo biti ustrezno identificirani,
- izselitev ne sme teči v zelo slabem vremenu ali ponoči, razen če k temu privolijo prizadeti ljudje,
- zagotovljena so pravna sredstva,
- kjer je mogoče, je potrebno zagotoviti pravno pomoč ljudem, ki jo potrebujejo, da lahko na sodišču zahtevajo odškodnino.

Prizadetim je treba, ne glede na to, ali zemljišče ali stanovanje najemajo, imajo v lasti, zasedajo ali imajo v zakupu, zagotoviti ustrezno nadomestno bivališče in odškodnino za vso izgubo. Zaradi izselitev »posamezniki ne smejo postati brezdomci ali ranljivi za kršitve drugih človekovih pravic«.¹⁴⁷

Prepoved prisilnih izselitev ne velja za izselitve, ki so izvedene skladno z zakonom in določbami mednarodnih pogodb o človekovih pravicah.

POMANJKANJE INFORMACIJ IN POSVETOVANJA

Amnesty International je dokumentirala številne primere, kjer prebivalcem niso bile zagotovljene informacije in se z njimi niso posvetovali glede občinskih načrtov v zvezi z naseljem, v katerem živijo. Okoli 70 prebivalcem romskega naselja Goriča vas v Ribnici, ki se nahaja na kmetijskem zemljišču v lasti Ministrstva za obrambo in zasebnega lastnika, je občina povedala, da bodo enkrat v prihodnosti izseljeni, saj naselja ni mogoče pravno urediti zaradi visokonapetostnega daljnovoda, ki teče nad naseljem.¹⁴⁸

Branko Hudorovič, prebivalec tega naselja, je Amnesty International povedal, da prebivalci naselja tam živijo že približno 30 let. »Najprej smo živeli v šotorih, nato v barakah in ko smo videli, da nas nihče ne preganja, so si nekateri zgradili zidane hiše.«¹⁴⁹ Vse zgradbe so bile zgrajene brez gradbenih dovoljenj.

Prebivalci so Amnesty International povedali, da so slišali za načrte za njihovo izselitev, a ne vedo nič drugega. Niso vedeli, kdaj naj bi se izselili in kam.¹⁵⁰

Prebivalci naselja so Amnesty International povedali tudi, da jih je strah, kaj se bo zgodilo z njimi, če bi morali zapustiti svoje domove, in da ne želijo živeti v šotorih. Dejali so tudi, da se bojijo vlagati v izboljšavo svojih domov, saj ne vedo, kdaj jih bodo morali zapustiti.

Novembra 2009 je Amnesty International vprašala župana Ribnice o načrtih občine v zvezi z izselitvijo. Župan je odgovoril, da je občina že poiskala nadomestno zemljišče, kamor bi se naj preselili prebivalci romskega naselja Goriča vas. Vendar pa ni želel povedati, kje je ta lokacija, rekel je, da želi občina to ohraniti v tajnosti.¹⁵¹ Ribniški župan je enako povedal tudi med sestankom z Ministrstvom za okolje in prostor, Uradom za narodnosti in Amnesty International novembra 2009.

Januarja 2011 je v odgovoru na vprašanje Amnesty International o načrtih občine glede romskega naselja Goriča vas ter preselitve prebivalcev tega naselja občina Ribnica odgovorila, da »*novi občinski prostorski načrt ne predvideva zemljišča, kamor bi lahko preselili prebivalce tega naselja /.../ Občina ni dolžna iskati nadomestnih zemljišč za tiste, ki so gradili brez potrebnih dovoljenj.*«¹⁵² V času zaključevanja tega poročila v začetku leta 2011 so prebivalci romskega naselja Goriča vas poročali, da še vedno ne vedo, kdaj se bodo morali izseliti in kam.

Potrebnih informacij, ki zadevajo usodo njihovih bivališč, ne dobijo tudi prebivalci romskega naselja Dobruška vas v občini Škocjan. Zemljišče je v večinski lasti Kmetijske zadruge Krka, delno pa tudi v lasti občine in nekaterih Romov. Ker je za zemljišče predvideno, da bo tam zgrajen poslovni center, večini romskih prebivalcev grozi izselitev. Vsi prebivalci, s katerimi je govorila Amnesty International, se niso zavedali situacije. Nekateri so vedeli, da občina ne načrtuje pravne ureditve naselja, drugi pa niso vedeli, kakšno je pravno stanje njihovih bivališč in kaj se bo zgodilo z njimi. Številni prebivalci naselja so povedali, da vedo le to, da se jih želi župan znebiti.¹⁵³ Po besedah prejšnjega župana je njihova prihodnost odvisna od lastnikov zemlje, na kateri bivajo.¹⁵⁴

GROŽNJA PRISILNIH IZSELITEV

Stanovanjski zakon ureja izselitev iz najemniških in državnih stanovanj.¹⁵⁵ Vendar pa v romskih naseljih, kjer so bili objekti večinoma zgrajeni nezakonito, veljajo drugi postopki. V skladu s Stvarnopravnim zakonikom je izselitev posameznikov z zemlje, ki ni v njihovi lasti, mogoča le na podlagi sodne odločbe. V primeru izselitve, ki ne temelji na odločbi sodišča, ima prebivalec pravico vložiti tožbo zaradi motenja posesti.¹⁵⁶ Ta določba tako zagotavlja osebam, ki bivajo na tujih zemljiščih, določeno stopnjo zaščite pred prisilnimi izselitvami.

Nezakonito zgrajeni objekti se lahko porušijo na podlagi odločbe gradbenega inšpektorja. Za rušenje enostavnih lesenih barak ni pravne podlage. Medtem ko je lahko bivališče porušeno na podlagi odločbe pristojnega inšpektorja, pa na podlagi slovenske zakonodaje do izselitve ljudi z zemljišča ne sme priti brez sodne odločbe.

Slovenska zakonodaja ne vsebuje prepovedi prisilne izselitve in ne vključuje prej naštetih postopkovnih zaščit, ki jih je po mednarodnem pravu potrebno obvezno upoštevati v primerih izselitev.

V letu 2009 in 2010 je Amnesty International zaznala več primerov, kjer je bila izselitev načrtovana ali verjetna. Med njimi so romska naselja Trata pri betonarni in Mestni log v Kočevju, Loke v Krškem, Dobruška vas v Škocjanu in Goriča vas v Ribnici.

Raziskava Amnesty International je pokazala, da se oblasti v teh primerih niso posvetovale s prizadetimi skupnostmi. Kot že omenjeno, se je občina Ribnica leta 2009 že odločila, kam bodo preselili prebivalce romskega naselja Goriče vas, vendar te informacije namenoma ni želela deliti s skupnostjo. Občina Kočevje je prav tako že iskala nove lokacije, kamor bi se naj preselili prebivalci

romskega naselja Trata pri betonarni, vendar se o tem še ni posvetovala s prebivalci tega naselja, lokacije pa ostajajo skrivnost kljub že predlaganim spremembam ustreznih prostorskih načrtov. Prebivalcem Dobruške vasi grozi izselitev zaradi načrtov za izgradnjo poslovno-tehnološkega centra, vendar je župan občine Škocjan¹⁵⁷ izrecno povedal, da v občini Škocjan zanje ne bo zagotovljenih nadomestnih bivanjskih možnosti.

Slovenski oblasti so se dolžne resnično posvetovati s prizadetimi skupnostmi z namenom, da identificirajo vse možne alternative izselitvi, saj je izselitev lahko le skrajni ukrep. Tudi v primerih, ko se lahko izselitev šteje za upravičeno, je lahko izvedena le takrat, ko so zagotovljene vse postopkovne zaščite, ki jih zahtevajo mednarodni in regionalni standardi človekovih pravic.

V nobenem od primerov načrtovanih ali možnih izselitev, ki jih je dokumentirala Amnesty International, ni prišlo do resničnega posvetovanja s skupnostjo. Skupnosti nimajo ali imajo zelo omejene informacije o načrtih oblasti, z njimi pa se tudi niso posvetovali o možnostih preselitve. Amnesty International je zaskrbljena, da bo v primeru, če se bo načrtovanje izselitev odvijalo brez obveznih postopkov, kot so resnično posvetovanje, informiranje, pravočasno obvestilo o času izselitve, zagotovitev pravnih sredstev, odškodnine in ustreznega nadomestnega bivališča, prišlo do prisilnih izselitev, ki so po mednarodnem pravu človekovih pravic prepovedane.

ODSOTNOST MONITORINGA LOČEVANJA IN PREPOZNAVANJA MOŽNOSTI ZA ODPRAVLJANJE LOČEVANJA

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je pojasnil obveznosti držav pri razvoju in izvajanju politik ter projektov, katerih cilj je preprečevanje ločevanja romskih skupnosti na bivanjskem področju.¹⁵⁸ Za izpolnitev obveznosti iz 3. člena Konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki od držav zahteva, da preprečijo, prepovejo in izkoreninijo vse prakse rasnega ločevanja, morajo vlade nadzorovati vse trende, ki bi lahko vodili v rasno ločevanje, ter delovati za odpravo morebitnih negativnih posledic. Odbor je opozoril, da »v nekaterih državah stanje popolne ali delne rasne ločenosti nastane zaradi vladnih politik, vendar se lahko stanje delne ločenosti pojavi tudi kot nehoten stranski učinek dejanj fizičnih oseb. V številnih mestih na vzorce naseljevanja vplivajo razlike v dohodkih med skupinami, ki so včasih povezane z razlikami rase, barve kože, porekla in nacionalne ali etnične pripadnosti. Tako so lahko prebivalci stigmatizirani in trpijo diskriminacijo zaradi rasne pripadnosti pomešane z drugimi razlogi.«¹⁵⁹

Amnesty International je ugotovila, da v Sloveniji ni vzpostavljenega monitoringa vzorcev naseljevanja in prostorskih načrtov z namenom identifikacije in odpravljanja rasnega ločevanja. Ravno nasprotno, Amnesty International je ugotovila, da so v številnih primerih edine možnosti za preselitve, o katerih razmišljajo občine, ponovno ločena območja.

Tako je na primer tudi v primeru romskega naselja Draškovec, naselja s približno 25 prebivalci na kmetijskem zemljišču v občini Šentjernej, ki je v lasti zasebnika. Občina ni sprožila pravne ureditve naselja, saj lastnik ni hotel prodati svoje zemlje ne romski skupnosti in ne občini.¹⁶⁰ Nadomestno zemljišče, ki ga je določila občina za primer, če bi se morala skupnost s trenutne lokacije izseliti, ni daleč od trenutnega naselja, je pa odmaknjeno od preostalega prebivalstva, po besedah Romov pa tam tudi poplavlja.¹⁶¹ Po mnenju občine je »novo izbrano mesto optimalno tudi zato, ker je skrito v gozdu.«¹⁶² Amnesty International so občinski predstavniki povedali, da so se glede morebitne preselitve in nove lokacije posvetovali s prebivalci in da so se ti strinjali s selitvijo, če bi bila ta potrebna. Vendar so prebivalci, ko je Amnesty International skupaj z občinskimi predstavniki

obiskala naselje Draškovec, povedali, da so se takrat s selitvijo strinjali samo zato, ker so razumeli, da jim bo občina zagotovila nadomestna bivališča, vendar so kasneje izvedeli, da ne bo tako.

Zaradi ločenosti večine romskih naselij in zaradi pogosto onemogočene naselitve izven ločenih romskih naselij, ki je posledica diskriminacije s strani javnih in zasebnih akterjev, je ključnega pomena, da vlada nadzoruje občinske načrte in zagotovi, da ti ne bodo vodili do nadaljnega ločevanja ter da vključujejo možnosti, ki vzpodbujajo odpravljanje rasnega ločevanja. Vladi ni uspelo ustanoviti ali identificirati organa, ki bi izvajal monitoring vzorcev naseljevanja, načrtov in aktivnosti, ki bi lahko vodile v rasno ločevanje, ter podvzel preventivne ukrepe. V posvetovanju s skupnostmi morajo oblasti pravno urediti obstoječa neformalna naselja v primerih, da to želi skupnost in je to mogoče. Poleg tega pa morajo, z namenom odpravljanja ločevanja, identificirati ter zagotoviti dostop do bivanjskih možnosti tudi zunaj ločenih romskih naselij tistim posameznikom in družinam, ki bi se iz romskih naselij radi odselili. Prav tako morajo oblasti raziskati pojavljanje diskriminacije ter zagotoviti pravno zaščito pred diskriminacijo s strani javnih in zasebnih akterjev, ki vodi v ločevanje na bivanjskem področju. Oblasti morajo tudi zagotoviti, da morebitne lokacije, namenjene za preselitev ne vodijo v nadaljnje rasno ločevanje in da spodbujajo odpravo le tega.

PROGRAMI PRAVNEGA UREJANJA MORAJO BITI V SKLADU Z MEDNARODNIMI STANDARDI

Vsako urejanje naselij ali stanovanjski program mora biti skladno z mednarodnimi standardi, vključno z zahtevami glede sodelovanja in posvetovanja s prizadetimi skupnostmi, merili za ustreznost bivališč in prepovedjo prisilnih izselitev. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je poudaril, da je polno uživanje drugih človekovih pravic, kot je pravica do sodelovanja v javnem odločanju, *»nujno za uresničenje in ohranjanje pravice do ustreznega bivališča za vse družbene skupine.«*¹⁶³ Podobno je Odbor v povezavi z zagotavljanjem varnosti uživanja bivališča opozoril, da morajo države takoj ukrepati in zagotoviti pravno varnost uživanja bivališča tistim osebam ter gospodinjstvom, ki trenutno ne uživajo takšne zaščite, po *»resničnem posvetovanju s prizadetimi osebami in skupinami.«*¹⁶⁴

V zvezi z razvojem nacionalnih stanovanjskih strategij je Odbor povedal tudi: *»Tako zaradi ustreznosti kot zaradi učinkovitosti, pa tudi z namenom spoštovanja drugih človekovih pravic mora takšna strategija odražati obsežno in resnično posvetovanje in udeležbo s strani vseh prizadetih, vključno z brezdomci, ljudmi, ki imajo neustrezna bivališča, in njihovimi predstavniki.«*¹⁶⁵

Evropski odbor za socialne pravice je v primeru *ERRC proti Bolgariji* presojal o podobni situaciji, kot je situacija neformalnih romskih naselij v Sloveniji. Evropski center za pravice Romov (ERRC) je zatrjeval, da *»je večina romskih bivališč zgrajenih nezakonito na nezazidljivih zemljiščih, njihovi stanovalci pa nimajo ali imajo le delno urejeno dokumentacijo, ki potrjuje njihovo pravico graditi /.../. Zaradi svojega položaja ne uživajo storitev javnih služb, kot so odvoz odpadkov, javni prevoz in električna energija, ponekod v celoti, drugod pa delno. To pomeni, da ne izpolnjujejo varnostnih in higienskih standardov potrebnih za legalizacijo. Romska bivališča so pogosto zgrajena na državni ali občinski zemlji. Zaradi vseh teh elementov sedanji pravni okvir glede uživanja varnosti bivališča na Rome vpliva nesorazmerno v primerjavi s preostalim bolgarskim prebivalstvom.«*¹⁶⁶ Odbor je ugotovil, da *»sedanja zakonodaja glede legalizaciji gradenj nesorazmerno vpliva na romske družine. S strogim uveljavljanjem pravil glede legalizacije pri Romih, katerih situacija se razlikuje zaradi neukrepanja*

države v določenem obdobju (v zvezi z lastniško dokumentacijo, ali upoštevanjem varnostnih in higienskih standardov), je Bolgarija diskriminirala romske družine, saj ni upoštevala posebnosti njihovih življenjskih razmer.»¹⁶⁷

Kar skrbi Amnesty International je tudi pretiran poudarek na lastništvu kot glavnem modelu zagotavljanja pravnega naslova uživanja bivališča v sklopu pravnega urejanja romskih naselij, saj to za številne skupnosti ne bo dostopno.

Pravna ureditev naselij in programi morajo upoštevati kriterije za ustreznosti bivališča, ki jih je določil Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice. Zagotavljati morajo pravno varnost uživanja bivališča, dostop do javnih storitev, materialov, objektov in infrastrukture, cenovno dostopnost bivališč, bivališča, ki so primerna za bivanje, fizično dostopna, na primerni lokaciji in kulturno primerna.

4. POMANJKANJE DOSTOPA DO VODE IN SANITARIJ

SILVANA HUDOROVAC

Silvana Hudorovac in njena družina živijo v neformalnem romskem naselju Ponova vas v občini Grosuplje. V tem naselju živi brez vode, elektrike in sanitarij 23 ljudi. Sem so se preselili pred približno 10 leti, po tem ko so bili pregnani z zemljišča, kjer so živeli prej.

Silvana Hudorovac je Amnesty International povedala: *»Uporabljati moramo vodo iz potoka, ki je zelo umazan. Otroci bruhaajo in imajo pogosto drisko. Ne dovolijo nam hoditi po vodo k pipi na pokopališču, na bencinski črpalki pravijo, da naj gremo Cigani stran.«* Župan občine Grosuplje je povedal, da občina ne more zagotoviti vode v to naselje, saj so njihova bivališča zgrajena nezakonito na kmetijskih zemljiščih.¹⁶⁸ Prav tako nimajo sanitarij. *»Moj sin ima 11 let in ga je sram, če se mora kopati v plastični kadi pred vsemi. Tudi jaz se ne morem umivati pred svojim možem in sinovi. Če moških ni doma, se ženske umivamo v potoku. Pozimi si lahko umijemo samo lase in obraz. Ne moremo biti gole pred našimi otroki. Na stranišče gremo za hišo – čim dlje od hiše, v jarek. Otroci hodijo bliže, še posebej v temi, ker se bojim, da bi padli v jarek. Ko smo imeli poplave, nismo mogli nikamor, ker je bila povsod voda. V temi grem na stranišče z baterijo, podnevi pa moram ves čas paziti, da me kdo ne vidi.«*¹⁶⁹

Na zemljišču, ki je v lasti enega izmed družinskih članov, so zgrajene štiri majhne hiše. Zemljišče je kmetijsko, zato je bilo mogoče bivališča zgraditi le nezakonito.

Ponova vas ni edino romsko naselje, kjer prebivalci nimajo ustreznega dostopa do vode in sanitarij. Večina romskih naselij je bila ustanovljena zunaj načrtovanih naselij in brez potrebnih gradbenih dovoljenj, zato veliko Romov v Sloveniji živi v neformalnih naseljih. Zaradi tega ne uživajo varnosti bivališča in pogosto nimajo dostopa ali imajo le omejen dostop do osnovne javne infrastrukture, kot so sanitarije in vodovod, saj je za dostop do njih predpogoj gradbeno dovoljenje.

DOSTOP DO PITNE VODE

Medtem ko ima skoraj 100 odstotkov slovenskega prebivalstva dostop do pitne vode, predvsem preko javnega vodovodnega sistema, mnoge romske skupnosti nimajo dostopa do zadostne količine pitne vode.

Amnesty International je obiskala nekaj romskih naselij, katerih prebivalci nimajo dostopa do pitne vode v bližini naselja ali je njihov dostop omejen. Poleg romskega naselja Ponova vas v občini Grosuplje vode nimajo tudi v romskem naselju Goriča vas v občini Ribnica, ki ima približno 70 prebivalcev, in v romskem naselju Beličnik v Črnomlju s 15–30 prebivalci. V romskem naselju Dobruška vas z 250 prebivalci v občini Škocjan je nekaj gospodinjstev priključenih na javno vodovodno omrežje. Nekateri dobijo vodo pri svojih sosedih, drugi pa nimajo dostopa do vira pitne vode v bližini naselja. V Žabjaku v Novem mestu je nekaj romskih družin povezanih z javnim

vodovodnim omrežjem, drugi pa morajo po vodo hoditi do najbližje bencinske črpalke ali potokov.

Kot smo že omenili, sta raziskavi Strokovne skupine za romska naselja za leti 2007¹⁷⁰ in 2010¹⁷¹ (ki sta temeljili na poročanju občin) pokazali, da je pomanjkanje dostopa do pitne vode in električne energije še vedno široko razširjeno. Po podatkih iz leta 2007 18 od 57 romskih naselij (32 odstotkov) v jugovzhodni regiji in tri od 38 romskih naselij v Prekmurju ni imelo dostopa do vode.¹⁷² Po podatkih iz leta 2010 od 20 do 30 odstotkov romskih naselij v jugovzhodni regiji ni imelo dostopa do javne ali druge oskrbe z vodo.¹⁷³ Poročilo navaja, da je dejansko stanje v zvezi z oskrbo z vodo slabše, kot je razvidno iz te statistike, saj se kakovost oskrbe z vodo na različnih območjih močno razlikuje. Poleg tega je bil vodovod pogosto zgrajen le do naselja in ne v naselje.¹⁷⁴

V predgovoru poročila za leto 2010 je Strokovna skupina za romska naselja ugotavlja, da vse občine niso zagotovile zadovoljivih podatkov. Ker raziskava temelji na poročanju občin in ni neodvisno preverjena, ni verjetno, da v celoti ponazarja stanje glede dostopa do vode. V tabeli virov oskrbe z vodo na primer piše, da ima romsko naselje Ponova vas (v tabeli imenovano Benat) lastni vodovod. Amnesty International pa je med svojimi obiski naselja (nazadnje januarja 2011) ugotovila, da Romi, ki tam živijo, sploh nimajo vode. Tabela šteje, da je v romskih naseljih Žabjak v občini Novo mesto in Mestni log ter Trata pri betonarni v Kočevju, javni vodovod. Pri tem pa ne navaja, ali je voda na voljo v bivališčih ali samo iz pipe sredi naselja. Prav tako ne pove, ali je skupnosti na voljo ena ali več pip. Tabela prav tako ne vključuje vseh romskih naselij. Ne vključuje na primer romskega naselja Goriča vas v občini Ribnica, ki je brez dostopa do vode, prav tako ne romskega naselja Beličnik v občini Črnomelj, ki je prav tako brez vode. Ocene, temelječe na podatkih iz te tabele, torej ne odražajo dejanskega stanja.

V zvezi z dostopom do vode v romskih naseljih v Sloveniji ni na voljo druge celovite raziskave.

Amnesty International je zelo zaskrbljena, ker zaradi onemogočanja dostopa do javnega vodovodnega omrežja nekatere skupnosti, ki živijo v neformalnih naseljih nimajo dostopa do osnovnih količin pitne vode.

Po svojem obisku v Sloveniji 28. maja 2010 je Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij podala naslednjo izjavo: *»Država je dokazala, da je tudi na mednarodni ravni odločno zavezana pravici do pitne vode in sanitarij. Ta obveza je bila večkrat ponovljena na mojih srečanjih na visoki ravni. V Sloveniji ima skoraj 100 odstotkov populacije dostop do varne pitne vode in 92 odstotkov populacije je priključene na javni sistem dobave pitne vode. Na splošno je Slovenija zagotovila pravico do vode in sanitarij za večino svojega prebivalstva. Kljub temu je potrebno posebno pozornost nameniti ranljivim skupinam, še posebej pa nemudoma ukrepati v določenih skupnostih Romov.«* Med svojim obiskom v Sloveniji je neodvisna strokovnjakinja obiskala štiri romska naselja, izmed katerih tri niso imela ustreznega dostopa do vode. Povedala je še: *»Nedostopnost vode in sanitarij ima uničujoče posledice za te skupnosti. Posamezniki, s katerimi sem se srečala, so mi razložili, da izmed drugih bolezni kronično trpijo predvsem za drisko. V eni skupnosti, kjer ni dostopa do vode, jo ljudje pijejo iz onesnaženega vodnega vira, ali pa morajo hoditi dve uri, da dobijo varno pitno vodo. Vodo zbirajo v plastičnih posodah in jih prinašajo domov. Ker nimajo nobene druge izbire, opravljajo svojo potrebo kar na prostem. Stanje me spominja na primere, ki sem jih videla v veliko bolj revnih državah, kar me je osupnilo, saj gre za državo, ki je na tem področju v preteklosti ogromno dosegla za večino svojega prebivalstva.«*¹⁷⁵

ČLOVEKOVA PRAVICA DO VODE

»Človekova pravica do vode je nujno potrebna za dostojanstveno življenje.«

Odbor o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, splošni komentar št. 15, 1. odstavek¹⁷⁶

Stalen dostop do pitne vode je človekova pravica. Vsi imamo pravico do zadostne količine varne in fizično ter cenovno dostopne vode za osebno in domačo uporabo.¹⁷⁷

Pravica do vode je priznana kot pravica, ki izhaja iz pravice do ustreznega življenjskega standarda v skladu z 11. členom Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.¹⁷⁸ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je pojasnil, da 1. odstavek 11. člena Pakta opredeljuje številne pravice, ki izhajajo iz ter so nujno potrebne za uresničevanje pravice do ustreznega življenjskega standarda, »vključno z ustrežno prehrano, oblačili in bivališčem«. Odbor je pojasnil, da pravica do vode očitno spada v kategorijo nujno potrebnih dobrin za zagotovitev ustreznega življenjskega standarda, zlasti ker je nujno potrebna za preživetje.¹⁷⁹ Septembra 2010 je Svet za človekove pravice soglasno sprejel resolucijo, ki jo je podprlo več držav, med njimi tudi Slovenija, ki *»potrjuje, da človekova pravica do varne pitne vode in sanitarij izhaja iz pravice do ustreznega življenjskega standarda in je neločljivo povezana s pravico do najvišjega dosegljivega standarda fizičnega in mentalnega zdravja, kot tudi pravice do življenja in človeškega dostojanstva.«*¹⁸⁰

PRAVICA DO VODE

Splošni komentar 15 glede pravice do vode, ki ga je novembra 2002 sprejel Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice, določa naslednja merila za polno uživanje pravice do vode.¹⁸¹

(a) Razpoložljivost. Oskrba z vodo mora biti stalna in zadostna za osebno in domačo uporabo.

(b) Kakovost. Voda, potrebna za osebno in domačo uporabo mora biti varna. Ne sme torej vsebovati mikroorganizmov, kemikalij in radioloških tveganj, ki predstavljajo nevarnost za zdravje.

(c) Dostopnost. Voda in javna vodna infrastruktura morajo biti brez diskriminacije dostopni vsem ljudem. Dostopnost ima štiri vidike, ki se medsebojno prekrivajo:

- (i) Fizična dostopnost: voda in javna vodna infrastruktura morajo biti v varnem fizičnem dosegu vsem skupinam prebivalstva. Zadostna količina varne vode mora biti dostopna v neposredni bližini vsakega gospodinjstva, kar vključuje tudi stalna in delno začasna bivališča ter začasne lokacije.

- (ii) Gospodarska dostopnost: voda in javna vodna infrastruktura mora biti cenovno dostopna za vse. Neposredni in posredni stroški ter stroški, povezani z zagotavljanjem vode, morajo biti cenovno dostopni.

- (iii) Nediskriminacija: voda in javna vodna infrastruktura mora biti tako po zakonu kot v praksi dostopna vsem, tudi najranljivejšim ali obrobim skupinam prebivalstva, brez diskriminacije na podlagi katerega koli od prepovedanih razlogov.

- (iv) Dostopnost informacij: dostopnost vključuje pravico do iskanja, sprejemanja in dajanja informacij v zvezi z vprašanji glede vode.

Mednarodni standardi človekovih pravic zahtevajo, da države sprejmejo aktivne ukrepe za čimprejšnjo zagotovitev, da lahko vsakdo uživa svojo pravico do vode. Države pogodbenice morajo sprejeti potrebne

ukrepe, usmerjene k polnemu uresničevanju pravice do vode, kar vključuje sprejemanje pozitivnih ukrepov za pomoč posameznikom in skupnostim, da lahko uživajo to pravico.¹⁸² Države so zavezane, da si na najhitrejši in najučinkovitejši način prizadevajo zagotoviti pravico do vode.

POMANJKANJE DOSTOPA DO ZADOSTNIH KOLIČIN VODE

Lili Grm in njen mož Milan Novak se morata po vodo voziti do nekaj kilometrov oddaljenega izvira, kjer napolnita svoje posode za vodo. Lili je Amnesty International povedala: »Voda mi pomeni več kot vse drugo. Večino dneva porabim za prenašanje vode, čiščenje hiše in pranje oblačil za svoje otroke. Ko obiščem mojo mamo v Krškem, dam svoja dva sinova v njeno kopalnico. V vodi tako uživata, da kar nočeta ven. Ko to vidim, mi je vedno zelo hudo. Srečo imamo, da imamo avto, da se lahko vozimo po vodo. Včasih pa Milan dobi hudo migreno in moram 25 litrov vode prinesiti peš več kot dva kilometra daleč. Takrat ne kuham in ne perem. Včasih smo brez vode ves dan.«¹⁸³

Oktober 2010 je Lili Amnesty International povedala, da se je položaj še poslabšal: »Moj mož bo imel čez nekaj mesecev zahtevno operacijo na hrbtu. Ne vem, kaj bom storila. On bo moral dva meseca počivati, jaz pa nimam voznškega dovoljenja, tako da ne bom mogla voziti do kraja, kjer dobivamo vodo. Kaj naj storim? Vzeti bom morala voziček in hoditi 20 minut v vsako smer, da bomo dobili vodo. Želim si, da bi dobili vodovodno napeljavo. Vse bi plačali, vendar občina tega ne dovoli. Pravijo, da bo tukaj industrijska cona in da bodo nas preselili. Moja edina želja je, da bi svojim otrokom zagotovila vodo.«

V primerih, ko nimajo dostopa do vode v svojih domovih ali njihovi bližini, morajo Romi po vodo do najbližjega izvira, bencinske črpalke, pokopališča ali drugega vodnega vira, kjer lahko natočijo vodo in jo odnesejo domov. Zaradi tega nimajo zadostnih količin vode za osebno in domačo uporabo. Amnesty International je od mnogih prebivalcev romskih naselij, predvsem žensk, izvedela, da vsakodnevno nimajo dovolj vode za pokritje vseh svojih potreb – pitje, kuhanje, osebna higiena, pranje perila. Lili Grm, ki živi v romskem naselju Dobruška vas v Škocjanu, je Amnesty International povedala, kolikokrat mora načrtovati, kako bo porabila vodo, ki ji je na voljo za njeno štiričlansko družino na dan. Včasih ima samo 20 litrov za vse štiri. Medtem povprečna poraba vode na osebo v Sloveniji znaša 150, v večjih mestih pa tudi 250–300 litrov na dan.¹⁸⁴

Silva in Zvonimir Hudorovac, ki živita v romskem naselju Beličnik brez vode, sanitarij in elektrike, sta Amnesty International povedala, da so jim vodo včasih vozili gasilci. Tega ne počnejo več, zato morajo po vodo na pokopališče, ki je oddaljeno 5 km. Pozimi pipo na pokopališču zaprejo zaradi mraza. Ko je sneg, dobijo vodo tako, da ga stopijo.¹⁸⁵

V praksi je količina vode, ki jo v gospodinjstvih zberejo vsak dan, močno odvisna od razdalje od vira vode do doma. Po mnenju Svetovne zdravstvene organizacije v primerih, ko vodni vir zahteva hojo na razdalji od 100 do 1.000 metrov od doma ali pet do 30 minut skupnega časa za zbiranje, zbrane količine vode verjetno ne presegajo 20 litrov na osebo na dan, kar lahko ogrozi osebno higieno, s tem pa povzroči veliko tveganje javnemu zdravju.¹⁸⁶ Če je vodni vir več kot kilometer od doma ali zahteva več kot 30 minut časa, so verjetne količine vode zelo nizke, običajno manj kot 5 litrov na osebo na dan. Osnovna poraba in higiena so ogroženi v takšnem obsegu, da je tveganje za javno zdravje zaradi slabe higiene zelo visoko.¹⁸⁷ Za razliko od tega se v primerih, ko je voda na voljo na pipi v domu ali na dvorišču, porabi približno 50 litrov na osebo na dan in ni večjega tveganja za javno zdravje.¹⁸⁸ Ocenjuje se, da gospodinjstva z vodnim virom doma porabijo do 30-krat več vode za higieno otrok v primerjavi s tistimi, ki morajo zbirati vodo iz komunalnih virov. Poleg tega imajo

gospodinjstva, ki jim ni treba hoditi po vodo, več časa za gospodarsko dejavnost, pripravo hrane, otroško varstvo in izobraževanje.¹⁸⁹

Negativne posledice pomanjkanja dostopa do vode in sanitarij so očitne v romskih naseljih brez dostopa do vode. Veliko Romov je Amnesty International povedalo, da njihovi otroci ne hodijo v šolo, ker jih je sram, da se ne morejo umiti in jih drugi otroci zbadajo zaradi njihovega vonja. Podobno se pritožujejo tudi odrasli, ki težko najdejo delo, ker ne morejo vzdrževati minimalnih higienskih standardov.

Marjan Hudorovič, prebivalec romskega naselja Goriča vas v občini Ribnica, je organizaciji Amnesty International povedal:

»Nimamo vode. Vsak dan moramo prinesiti vodo iz najbližje bencinske črpalke, pokopališča ali izvira, ki je oddaljen tri kilometre in pol. Ker je daleč, na koncu plačamo za bencin več, kot bi nas stala voda. Poleti je do takrat, ko se vrnemo domov, voda že prevroča za pitje. Poleti se umivamo v bližnjem potoku, vendar nas preganja policija. V zimskem času se ne umivamo, razen po obrazu. Potok je zmrznjen, vodo, ki jo prinesemo s pokopališča ali izvira, pa hranimo za pitje in kuhanje. Zato imamo tudi neprijeten vonj in se nas ljudje izogibajo. Kako mislite, da se počutijo naši otroci, ko se iz njih zaradi vonja norčujejo v šoli?«¹⁹⁰

Prebivalci romskega naselja Goriča vas so Amnesty International povedali, da so večkrat prosili oblasti, da jim zagotovijo pipo v bližini njihovega naselja. Aprila 2008 so organizirali večdnevni protest pred občinsko stavbo, župan občine Ribnica pa jim je obljubil, da jim bo zagotovil pipo v dveh mesecih. Vendar se to ni zgodilo. Junija 2008 so zato znova protestirali. Aprila 2009 je na srečanju z županom občine, na katerem je bila prisotna tudi Amnesty International, skupnost znova prosila da se v bližini naselja zagotovi vodovodna pipa, junija 2009 pa je organizirala še en protest pred občinsko zgradbo.

Marjan Hudorovič je Amnesty International povedal: *»Ne prosimo, da bi nam priskrbeli vodo čisto v naselje. Pipo lahko postavijo nekaj metrov stran, kjer je občinsko zemljišče, če ne morejo narediti drugega. Prosimo samo za eno pipo in nič drugega. Vidim, da ima govedo na travnikih vodo. In kaj smo mi? Smo vredni manj kot govedo? Vse življenje moram krasti vodo. Z veseljem bi enkrat plačal zanjo.«¹⁹¹*

Župan občine Ribnica je Amnesty International novembra 2009 povedal, da v romsko naselje ne more napeljati vodovoda, ker bi bilo to nezakonito. Februarja 2011 skupnost še vedno ni imela dostopa do vode.

POMANJKANJE DOSTOPA DO VODE USTREZNE KAKOVOSTI

Zaradi pomanjkanja dostopa do varne pitne vode v romskih naseljih nekateri uporabljajo tudi nevarne vodne vire.

Onesnažena voda za pitje ali kuhanje je vzrok hudih bolezni, kot je driska.¹⁹² Številne študije po svetu so pokazale, da je driska za 40 odstotkov pogostejša v gospodinjstvih brez dostopa do vira čiste vode in kanalizacije kot v gospodinjstvih, ki imajo dostop do vode in kanalizacije.¹⁹³

DOBRUŠKA VAS

Ivan Kavčič in njegova partnerica Vanja Hočevar iz romskega naselja Dobruška vas v Škocjanu sta Amnesty International povedala, da za pitje, kuhanje in pranje uporabljajo vodo iz onesnaženega bližnjega potoka. Sosed Ljubo Novak, ki živi s svojo partnerko Dunjo Hočevar in 11 otroki v baraki ob potoku, je povedal, da v potoku odteka odplake iz drugih hiš in odpadki iz klavnice. Predstavnikom Amnesty International je v potoku pokazal kos živalskega črevesja. Dunja Hočevar je povedala, da njeni otroci po uporabi te vode dobijo izpuščaje in drisko.¹⁹⁴

»Vodo iz potoka uporabljamo za vse, za pitje, umivanje /.../ Včasih gremo po vodo k pipi, ki je kilometer stran, vendar nas odženejo ljudje, ki živijo v bližini. Če lahko, prinesemo 200 litrov za pitje in kuhanje. Imam štiri otroke, ki še vedno pijejo po flaški.«

V poletnih mesecih se umivajo v potoku.¹⁹⁵ Pediaterinja iz Novega mesta je Amnesty International potrdila, da imajo otroci iz romskega naselja Dobruška vas zaradi slabe higiene bistveno več driske in rotavirusov kot otroci iz drugih naselij.

Romska družina iz Dobruške vasi v Škocjanu uporablja vodo iz bližnjega onesnaženega potoka za umivanje, kuhanje, kopanje in pitje. ©Arne Hodalič

Prebivalci romskega naselja Ponova vas v občini Grosuplje prav tako nimajo dostopa do pitne vode. Tisti, ki si to lahko privoščijo, kupujejo ustekleničeno vodo za pitje, drugače pa kot glavni vir vode uporabljajo bližnji potok, ki je bil ob času obiska predstavnikov Amnesty International videti zelo onesnažen. Prebivalci so Amnesty International povedali, da je voda posebej onesnažena po močnem dežju. Ena izmed prebivalk tega naselja je povedala, kako otroci bruhaajo in imajo drisko,

kadar pijejo to vodo. Amnesty International je pokazala tudi zdravstveni izvid, iz katerega je razvidno, da so njeno dojenčico sprejeli v bolnišnico zaradi hude driske in dehidracije. Mati ji je dajala mleko v prahu, pripravljeno z vodo iz potoka.¹⁹⁶

OVIRE PRI DOSTOPU DO VODE

V Sloveniji je pogoj za dostop do vodovodnega omrežja lastništvo zemljišča in gradbeno dovoljenje. Ker se številni Romi soočajo s težavami pri dostopu do ustreznih bivališč, je pogosto njihova edina možnost, da živijo v neformalnih naseljih, kjer gradbenega dovoljenja ne morejo pridobiti.

Po slovenski zakonodaji so za oskrbo z vodo pristojne občine. Gospodinjstva morajo za priključek na vodovodno omrežje zaprositi komunalna podjetja, ki je odgovorno za zagotavljanje vode na določenem območju. Ob prošnji so potrebni naslednji dokumenti: gradbeno dovoljenje, dokazilo o lastništvu zemljišča, načrt parcele, ki kaže položaj objekta na parceli, in načrt priključitve na vodovodno ter kanalizacijsko omrežje.

Večina občin je obšla obvezne zahteve in so v neformalnih naseljih zagotovile priklop na vodovodno omrežje. To pa ne velja za prej navedene občine. Romi, ki živijo v neformalnih naseljih v teh občinah, nimajo dostopa do vodovodnega omrežja zaradi neurejenega statusa bivališč. Te občine prav tako ne zagotavljajo dostopa do alternativnih virov vode.

V svojem zaključku po obisku v Sloveniji je Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, povedala: *»Stanje romske manjšine v Sloveniji je težko in kompleksno, zato pozdravljam dejstvo, da so nekatere občine našle zanje pozitivne rešitve. Izvedela sem, da imajo skoraj vsa naselja v severovzhodnem delu države dostop do osnovnih javnih storitev. Obiskala sem tudi naselje v Trebnjem, kjer so izvedli pomembne ukrepe, da bi zagotovili tej manjšini dostop do vode in sanitarij. Med drugim manjšina tudi sodeluje z občino pri legalizaciji zemlje in hiš, kjer živijo, kar predstavlja dolgoročno rešitev za njihov položaj. Kljub temu le 30 minut stran določene občine niso našle ustreznih rešitev. Takšne razlike ne sprejemam in pozivam centralno oblast, da nemudoma ukrepa in vsem prebivalcem Slovenije zagotovi dostop do varne pitne vode in sanitarij. To bi lahko dosegla preko prispevkov, ki jih prejemajo občine, in sicer tako, da bi za del denarja zahtevala namensko rabo za reševanje položaja Romov. Hkrati bi lahko potekala izmenjava dobrih praks tako med občinami kot tudi z drugimi evropskimi državami, kjer prebivajo Romi. Potrebni so hitri in odločni ukrepi, ki preprečujejo kakršno koli obliko diskriminacije, vključno s tisto, ki izvira iz etničnosti.»*¹⁹⁷

V odgovorih na vprašalnik, ki ga je občinam poslala Amnesty International, je občina Novo mesto navedla, da je 72 od 202 gospodinjstev (v skupno osmih romskih naseljih) povezanih z vodovodnim omrežjem. Drugi prebivalci z omrežjem niso povezani, ker niso lastniki zemljišč in/ali so bile njihove zgradbe zgrajene brez gradbenih dovoljenj. V odgovor na vprašanje o tem, ali je občina sprejela kakšne ukrepe, da bi tem družinam zagotovila dostop do vode, je občina odgovorila, da je zgradila dva komunalna vodna priključka (eden oskrbuje več kot 200 prebivalcev v romskem naselju Žabjak), vendar so vodo pogosto odklapljali, ker stanovalci niso redno plačevali vode. Februarja 2011 v Komunalni Novo mesto, niso imeli nobenih podatkov o priključkih na vodovodno omrežje v romskem naselju Žabjak.¹⁹⁸

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je identificiral postopkovne ter vsebinske varovalke, ki morajo biti zagotovljene pred vsakim ukrepom, ki bi posegal v pravico do vode določeni osebi: *»Če tako ravnanje temelji na neplačevanju vode, je treba upoštevati zmožnost osebe*

za plačevanje vode. Posameznikom v nobenem primeru ni dovoljeno odvzeti dostopa do najmanjših nujnih količin vode.«¹⁹⁹ Dobava vode tako ne sme biti prekinjena, če ni druge možnosti oskrbe s pitno vodo. Poleg tega odklop vira vode, ki ga uporablja več ljudi pomeni nerazumno zahtevo, da vsak posameznik v naselju Žabjak ne skrbi le za plačevanje svojega dela računa za vodo, pač pa tudi skrbi, da za svoj delež vode plačujejo tudi drugi koristniki vode.

Ustavno sodišče Republike Slovenije je v sodbi leta 1999 odločilo, da v primerih, ko poraba vode ni odmerjena po posameznikih, ljudje ne smejo trpeti prekinitev dobave vode, zato ker je drugi posamezniki niso plačali. Po mnenju Sodišča pa je prekinitev dobave vode zaradi neplačevanja v primerih, ko je mogoče merjenje porabe po posameznikih, skladno z ustavo.²⁰⁰ Vendar pa splošni komentar 15 o pravici do vode jasno navaja, da nobena prekinitev dobave vode ne sme povzročiti pomanjkanja minimalno potrebnih količin vode.

Medtem ko so na Komunalni Novo mesto rekli, da nimajo podatkov o priključkih na vodovodno omrežje v romskem naselju Žabjak, pa je po podatkih občine Novo mesto v naselju 8 priključkov na vodovodno omrežje.²⁰¹ Amnesty International je ugotovila, se dostop romske skupnosti do vode v Žabjaku zelo razlikuje. Berta Brajdič je Amnesty International na primer povedala, da imajo vodo že več kot 10 let. Jana Brajdič je povedala, da je leta 2009 komunalno podjetje vprašala, ali bi lahko dobili priključek na vodovodno omrežje, a so ji rekli, da je to nemogoče, ker je naselje nezakonito. Vodo dobi pri svojih sosedih v naselju. Bojan Brajdič je Amnesty International povedal, da hodi po vodo v 5–6 km oddaljen potok. Vsak dan prinese približno 100 litrov za 10-člansko družino, vendar včasih nima bencina, da bi šel po vodo. Dejal je, da imajo njegovi otroci težave v šoli, ker se ne morejo kopati. »Drugi otroci pridejo v šolo čisti, mi pa za to nimamo pogojev.« Anita Brajdič je Amnesty International povedala, da jim sosedji, ki imajo vodo, vode ne dajo in da gredo po vodo na bencinsko črpalko ali v potok, ki je oddaljen tri ali štiri kilometre. Kadar pere, porabi 40 litrov na dan za šestčlansko družino. »Tako ne moremo živeti. Država skrbi samo za to, da naši otroci hodijo v šolo, vendar nam ne pomaga, da bi bilo to lažje. Zato so umazani. Včasih nam zmanjka vode, tako da se ne umivamo. Oblačila perem, ko dežuje, vendar voda ni čista.« Anita Brajdič je organizaciji Amnesty International prav tako povedala: »Ko sem bila noseča, sem prenašala težke posode vode iz potoka, moj otrok pa se je rodil mrtev.«²⁰²

Občina Novo mesto od stanovalcev naselja Žabjak večkrat prejme zahteve za priključitev na vodovodno omrežje, vendar pravi, da »nove priključitve niso možne, ker je predpogoj za priključitev na javno infrastrukturo pridobljeno veljavno gradbeno dovoljenje za objekte.«²⁰³

POBUDE S STRANI DRŽAVE

Leta 2005 je slovenska vlada sprejela Izvedbeni program pomoči občinam pri reševanju nujne komunalne infrastrukture v romskih naseljih. Program je bil namenjen sofinanciranju projektov za izgradnjo osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih. Nasledil je javni razpis iz leta 2002, ki je imel enak namen. Za sredstva so lahko zaprosile samo občine, kjer živi »avtohtona« romska skupnost. V letih od 2002 do 2010 je bilo za projekte dodeljenih 7.347.479 EUR, od česar je bilo črpanih 5.606.599 EUR.²⁰⁴

Čeprav je bila to pozitivna in dobrodošla pobuda, je zaskrbljujoča izključitev občin, ki niso določene kot občine, kjer živijo avtohtoni Romi, pa vendar Romi na njihovem območju živijo v neformalnih naseljih (na primer v občini Škocjan in občini Ribnica). Poleg tega je, kot pri drugih vladnih pobudah, odvisno od občin, ali se prijavijo za pridobitev sredstev. Vlada ni sprejela nobenih določil, s katerimi

bi zagotovila, da bodo lokalne oblasti podvzele vse potrebne ukrepe, da vsem prebivalcem zagotovijo vsaj minimalno potrebno količine vode za osebno in domačo rabo. To nasprotuje obveznostim Slovenije po 11. členu Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je poudaril tudi, da morajo države pogodbenice MPESKP posebno pozornost posvetiti tistim posameznikom in skupinam, ki se tradicionalno srečujejo s težavami pri dostopu do pravice do vode, vključno z manjšinskimi skupnostmi. Poudaril je, da bi morale države sprejeti ukrepe za zagotovitev, da imajo ogrožena območja, vključno z neformalnimi naselji, dostop do ustrezno vzdrževane vodovodne infrastrukture. Nobenemu gospodinjstvu ni dovoljeno preprečiti dostopa do vode zaradi statusa bivališča ali zemljišča.²⁰⁵ Države pogodbenice so dolžne z vsemi razpoložljivimi sredstvi zagotoviti pravico do vode vsem posameznikom ali skupinam, ki si je sami iz razlogov, ki niso pod njihovim nadzorom, ne morejo zagotoviti.²⁰⁶

Poleg tega je Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice jasno povedal, da mora biti pravica do vode zagotovljena brez diskriminacije. Države se morajo vzdržati vsakršne diskriminacije, ki ima za namen ali posledico izničenje ali poslabšanja enakopravnega uživanja ali uresničevanja pravice do vode.²⁰⁷ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je poudaril, da *»uresničevanje pravic MPESKP ne bi smelo biti pogojeno ali določeno s trenutnim ali prejšnjim bivališčem posameznika, na primer če posameznik živi mestnem ali podeželskem okolju, v pravno urejenem ali neformalnem naselju, je razseljen ali živi na nomadski način.«*²⁰⁸ Onemogočen dostop do vode v neformalnih naseljih pomeni neizpolnjevanje obveznosti, ki jih zahteva mednarodno pravo, in sicer obveznosti zagotoviti, da ni nikomur odvzeta pravica do vode na podlagi njegovega bivanjskega statusa, poleg tega pa krši prepoved diskriminacije na podlagi pravnega razmerja do nepremičnine ali kraja bivanja.

Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij je po svojem obisku v Sloveniji povedala naslednje:

*»Potrebni so hitri in odločni ukrepi, ki preprečujejo kakršno koli obliko diskriminacije, vključno s tisto, ki izvira iz etničnosti. Na splošno je Slovenija zagotovila pravico do vode in sanitarij za večino svojega prebivalstva. Kljub temu je potrebno posebno pozornost nameniti ranljivim skupinam, še posebej pa nemudoma ukrepati v določenih skupnostih Romov. Slovenija ima znanje, izkušnje in vire, da tem skupinam prebivalstva zagotovi enake človekove pravice kot vsem drugim prebivalcem Slovenije.«*²⁰⁹

Slovenske oblasti morajo kar se da hitro sprejeti vse potrebne ukrepe in uporabiti vsa razpoložljiva sredstva, da zagotovijo vodo v romskih naseljih, kjer romske skupnosti še nimajo ustreznega dostopa do vode. V primerih, ko je načrtovana pravna ureditev naselja, morajo biti gospodinjstva priključena na vodovodno omrežje v najkrajšem možnem času.

Če pravna ureditev naselja ni načrtovana, morajo oblasti prebivalcem zagotoviti pitno vodo v neposredni bližini njihovih domov, dokler ne najdejo ustreznega nadomestnega bivališča.

DOSTOP DO SANITARIJ

Večina romskih naselij, ki jih je obiskala Amnesty International, nima ustreznih sanitarij. Nekateri

prebivalci uporabljajo slabo zgrajena poljska stranišča, zaščiteni z osnovno leseno konstrukcijo, drugi pa za stranišča uporabljajo luknje v tleh. Veliko ljudi je Amnesty International povedalo, da hodijo na potrebo v grmovje ali gozd. Tudi v naseljih, kjer imajo vodo, vode za umivanje rok ni v bližini stranišča. Barake nimajo kopalnic. Veliko Romov je Amnesty International povedalo, da bi si jo želeli zgraditi, vendar so jim dejali, da obstoječih zgradb ne smejo dograjevati, zato jih je strah, da bi jim zgradbo podrle, če bi to storili. V zvezi s sanitarijami občine v več romskih naseljih skupnostim ne zagotavljajo ustrezne pomoči.

Po podatkih iz Nacionalnega programa za Rome so le redka romska naselja v Sloveniji²¹⁰ povezana s kanalizacijskimi sistemi. *»Odplake so precejšen problem, saj obremenjujejo lokalno okolje in predstavljajo zdravstveno-sanitarno grožnjo najprej stanovalcem samim, prav tako pa tudi okoliškim prebivalcem.«*²¹¹

Tatjana Brajdič iz romskega naselja na Trati pri betonarni v Kočevju je Amnesty International povedala: *»Na stranišče moram iti v gozd. To ni preprosto, še posebej v zimskem času, ko je mrzlo in je sneg. Vendar nimam druge možnosti.«*²¹²

Ženske in dekleta, ki živijo v neformalnih naseljih, so še posebej prizadete zaradi pomanjkanja ustreznega dostopa do stranišč in kopalnic.

Rominja iz Žabjaka je Amnesty International povedala: *»Na stranišče grem v gozd, otroci hodijo za barako. V temi me je strah in se počutim neprijetno. Ven moram iti tudi v dežju in snegu.«* Pravi, da se med menstruacijo v baraki očisti s krpo.²¹³ Rominja iz Trate pri betonarni v Kočevju, ki s svojim možem in štirimi otroki živi v enosobni baraki velikosti 4 x 5 metrov, je Amnesty International povedala, da se morajo vsi umivati v istem prostoru. Na stranišče hodijo blizu barake. *»Otroci zbolevajo, ker hodijo na stranišče zunaj na mraz.«* Amnesty International je povedala tudi, da med menstruacijo včasih odide ven, vendar ji je težko, ker sosednje barake niso daleč. Včasih pošlje ven svoje otroke, da se lahko hitro umije z vodo.²¹⁴

PRAVICA DO SANITARIJ

Pravica do sanitarij je sestavni del pravice do ustreznega življenjskega standarda. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je zapisal: *»/.../, ker so sanitarije bistvenega pomena za človekovo preživetje in za človeško dostojanstvo, je pravica do sanitarij bistvena sestavina pravice do ustreznega življenjskega standarda, ki je zapisana v 11. členu Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Pravica do sanitarij je poleg drugih pravic neposredno povezana tudi s pravico do zdravja, ki je določena v 12. členu, odstavki 1 in 2 (a), (b) ter (c), pravico do ustreznega bivališča, ki je določena v 11. členu in pravico do vode, ki jo je Odbor priznal v svojem splošnem komentarju št. 15.«*²¹⁵

Svet za človekove pravice je soglasno sprejel resolucijo, ki jo je podprlo več držav, med njimi tudi Slovenija, ki potrjuje, da pravica do varne pitne vode in sanitarij izhaja iz pravice do ustreznega življenjskega standarda. Poleg tega Konvencija o otrokovih pravicah priznava pravico vsakega otroka do ustreznega življenjskega standarda za otrokov fizični, duševni, duhovni, moralni in socialni razvoj, kar vključuje tudi dostop do sanitarij.

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice pravi, da morajo države pogodbenice MPESKP zagotoviti, da imajo vsi, brez diskriminacije, fizično in cenovno dostopne sanitarije *»na vseh področjih življenja, ki so varne, higienske, zavarovane, družbeno in kulturno sprejemljive, ter omogočajo zasebnost in zagotavljajo dostojanstvo.«*²¹⁶

Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij je povedala naslednje:

»Obstajati mora zadostno število sanitarij (in s tem povezanih storitev) v ali v neposredni bližini vsakega gospodinjstva, zdravstvene ali izobraževalne ustanove, javnega zavoda ali javnega kraja in delovnega mesta /.../ Fizična dostopnost mora biti zanesljiva, vstop mora biti zagotovljen ob vsakem času, podnevi in ponoči. Lokacija sanitarnih objektov mora zagotoviti minimalno tveganje za fizično varnost uporabnikov /.../ Poleg tega morajo biti sanitarije zgrajene na način, ki zmanjšuje tveganje napada živali ali ljudi, zlasti na ženske in otroke.«²¹⁷

V zvezi s kakovostjo sanitarij je Neodvisna strokovnjakinja povedala:

»Sanitarije morajo biti higiensko varne za uporabo, kar pomeni, da morajo učinkovito preprečevati stik ljudi, živali in žuželk s človeškimi izločki. Sanitarije mora dodatno zagotoviti dostop do varne vode za umivanje rok, menstrualno higieno in analno ter genitalno higieno, pa tudi mehanizme za higiensko odlaganje menstrualnih odpadkov. Redno čiščenje, praznjenje jam ali drugih krajev, kjer se zbirajo človeški izločki, in vzdrževanje je bistvenega pomena za zagotavljanje trajnega ter stalnega dostopa do sanitarij. Sanitarije morajo biti tudi tehnično varne za uporabo, kar pomeni, da je nadgradnja stabilna in da so tla zasnovana tako, da zmanjšujejo tveganje nesreč (na primer zaradi zdrsa). Ljudje morajo imeti možnost, da jih varno uporabljajo ponoči, kar se zagotovi z osvetljenimi potmi, ročnimi svetilkami ali drugače. Poleg tega je treba posebno pozornost nameniti varnostnim potrebam oseb s posebnimi potrebami in varnostnim potrebam otrok. Vzdrževanje je ključnega pomena za zagotavljanje tehnične varnosti. Zagotavljanje varnih sanitarij zahteva ustrezno promocijo higiene in izobraževanje posameznikov, da uporabljajo stranišča na higienski način, ki spoštuje varnost drugih. Ročno praznjenje jam poljskih stranišč se šteje za nevarno (marsikje tudi kulturno nesprejemljivo, kar povzroči stigmatizacijo ljudi, ki morajo opravljati te naloge), kar pomeni, da je treba uporabiti mehanizirane rešitve, ki učinkovito preprečujejo neposreden stik s človeškimi izločki.«²¹⁸

Svetovna zdravstvena organizacija in UNICEF-ov Skupni program monitoringa opredeljujeta standarde za »izboljšane sanitarije«. Poljska in navadna stranišča se ne štejejo za »izboljšana«, če so javna ali si jih delita dve ali več gospodinjstev. Poljska stranišča se štejejo za »izboljšane sanitarije«, če vključujejo ukrepe, ki verjetno zagotavljajo higiensko ločevanje človeških izločkov od človeškega stika, na primer ploščo ali ploščad nad jamo, ki je na vseh straneh dobro podprta in ki omogoča preprosto čiščenje, ki je dvignjena nad okoliško podlago, da je preprečen vstop površinskih voda v jamo, in ki ima luknjo za čepenje ali sedež.²¹⁹ Standard o »izboljšanih sanitarijah« je uradni standard, ki se uporablja za spremljanje napredka pri doseganju milenijskega razvojnega cilja, da se delež ljudi po vsem svetu, ki nimajo dostopa do sanitarij, zmanjša za polovico.

5. BREZ DOSTOPA DO UČINKOVITIH PRAVNIH SREDSTEV – POMANJKLJIVOSTI V OKVIRU BOJA PROTI DISKRIMINACIJI

Amnesty International je zaskrbljena zaradi dejstva, da slovenskim oblastem ni uspelo vzpostaviti učinkovitega pravnega in institucionalnega okvira, ki bi žrtvam diskriminacije in drugih kršitev človekovih pravic omogočil dostop do učinkovitega pravnega sredstva. Po 6. členu Konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije morajo države pogodbenice »vsakomur v svoji pristojnosti preko pristojnih nacionalnih sodišč ter drugih državnih ustanov zagotoviti učinkovito varstvo in pravna sredstva za boj proti dejanjem rasne diskriminacije, ki kršijo njegove človekove pravice in temeljne svoboščine v nasprotju s to Konvencijo, pa tudi pravico, da od omenjenih sodišč zahteva pravično in ustrezno odškodnino ali zadoščenje za škodo, ki jo je utrpel zaradi take diskriminacije.« Učinkovita pravna sredstva so le tista, ki so cenovno dostopna vsem in se izvajajo pravočasno. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je poudaril, da je zagotavljanje sodnih pravnih sredstev nujno potrebno v primerih diskriminacije.²²⁰

Neuspeh pri zagotavljanju dostopa do učinkovitih pravnih sredstev je zlasti pomemben za pravice najbolj prikrajšanih skupin, kot so Romi. Ta neuspeh vpliva tudi na zmožnost romske skupnosti da uživa pravico do bivališča (vključno z varnostjo uživanja bivališča) in pravico do vode.

Brez dostopa do učinkovitega pravnega sredstva ostajajo Romi in druge ranljive skupine še naprej na obrobju. Diskriminacija se nadaljuje, saj prizadete osebe ne morejo nasprotovati diskriminatornim praksam zoper njih.

DRUŽINA STROJAN

Oktober 2006 je bila romska družina s približno 30 člani, ki je živela v vasi Ambrus, prisilno izseljena iz svojih domov, potem ko so bili izpostavljeni etnično motiviranemu napadu 300 neromskih prebivalcev te vasi. Napad na romsko družino je sledil incidentu, v katerem je nedoločeno število Romov domnevno napadlo bil neromskega prebivalca vasi. Zaradi napada je žrtev potrebovala nujno medicinsko pomoč. Po incidentu je celotna družina Strojani zapustila svoj dom in pobegnili v gozd, kjer so preživeli več noči. Skrivali so se v strahu pred maščevanjem s strani Neromov, ki naj bi jim grozili, tudi s smrtjo. Varuh človekovih pravic je poročal, da je skupščina domačinov Ambrusa sprejela sklep, da se romska družina nikoli ne sme vrniti, od državnih organov pa je zahtevala selitev družine na »varnejše in bolj okoljevarstveno primerno mesto«. Prav tako so »grozili«, da sicer do nadaljnjega ne bodo volili (to se je dogajalo tik pred drugim krogom volitev za župana) in da bodo sicer ljudje »vzeli zakon v svoje roke«.²²¹

Dom družine Strojani je bil porušen decembra 2006 z utemeljitvijo, da je bil zgrajen nezakonit in da je predstavljal nevarnost za pitno vodo. Varuh človekovih pravic je ugotovil, da številne druge zgradbe v istem položaju niso bile porušene, zato je dejanja organov označil kot diskriminatorna. Opomnil je tudi na neuspeh policije pri zaščiti družine in na izjavo ministra za notranje zadeve, da se družina ne bo vrnila.

Družina se je s soglasjem države preselila v zapuščeno vojašnico, oddaljeno 60 km, kjer ni imela vode in elektrike. Varuh človekovih pravic je dokumentiral tudi nezakonite odloke štirih občin, ki so prepovedovali naselitev Romov v njihovih občinah. Zagovornik načela enakosti (glej spodaj), pa je zagovarjal stališče, da izselitev družine, vključno s preprečitvijo vrnitve na njihovo zemljo, ni bila diskriminatorna.²²²

PRAVNI IN INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PREPREČEVANJE DISKRIMINACIJE

Odgovornost za boj proti diskriminaciji je razdeljena med več institucij z nejasnimi mandati. Koordinacija med njimi je slaba, vrzeli v pravni opredelitvi njihovih odgovornosti pa povzročajo pomanjkanje dostopa do ustreznega pravnega sredstva za žrtve kršitev človekovih pravic.

Enakost pred zakonom zagotavlja 14. člen Ustave Republike Slovenije, ki se glasi:

»V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino.

Vsi so pred zakonom enaki.«

Za zagotavljanje dostopa do pravnega sredstva žrtvam diskriminacije so pristojni:

- Varuh človekovih pravic
- Zagovornik načela enakosti

na stanovanjskem področju sta v zvezi z diskriminacijo s strani posameznikov ali podjetij v obstoječem pravnem okviru pristojna tudi naslednja inšpektorata:

- Tržni inšpektorat
- Stanovanjski inšpektorat

Nobena izmed teh inštitucij izmed teh ni odgovorna za splošno usklajevanje politike boja proti diskriminaciji, zbiranje statistike, izvajanja monitoringa in predlaganja sistemskih rešitev.

Žrtve diskriminacije imajo prav tako dostop do sodnih pravnih sredstev. Vendar so postopki pred sodišči počasni, brezplačne pravne pomoči pa pogosto ni na voljo (dodelitev te je odvisna tudi od verjetnosti uspeha). Različni strokovnjaki so Amnesty International povedali, da si žrtve diskriminacije, kot so romske skupnosti, težko privoščijo stroške sodnih postopkov, zlasti pred civilnimi sodišči, če ne morejo do pravne pomoči.

PRAVICA DO PRAVNEGA SREDSTVA IN POVRNITVE ŠKODE

Mednarodno pravo daje vsem žrtvam kršitev človekovih pravic pravico do dostopa do učinkovitega pravnega sredstva in povrnitve škode. Povrnitev škode zahteva, da se v največji mogoči meri odpravijo posledice kršitve. Organ, ki zagotavlja pravno sredstvo, bi moral zagotoviti potrebne ukrepe za odpravo škode, ki so jo utrpeli žrtve, kar med drugim vključuje:

- vrnitev v prvotno stanje, na primer povrnitev bivališča, ki je bilo odvzeta med potopkom prisilne izselitve,
- odškodnino,
- rehabilitacijo, skozi storitve, ki odpravljajo ali zmanjšujejo telesno ali psihološko škodo,
- nadomestilo škode,
- pravno zavezujoče jamstvo, da se kršitev ne bo ponovila.

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

Varuh človekovih pravic je glavno telo za zaščito človekovih pravic, ki ga predvideva slovenska ustava. Obseg pooblastil Varuha človekovih pravic je zato širok in zajema vrsto vprašanj, ki med drugim vključuje tudi diskriminacijo.

Po 159. členu Ustave Republike Slovenije je vloga urada Varuha človekovih pravic (polno ime: Varuh človekovih pravic in temeljnih svoboščin) naslednja:

»/.../ varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil /.../«

Varuh človekovih pravic lahko sprejme posamezne pritožbe v zvezi z domnevnimi kršitvami človekovih pravic s strani državnih organov pod pogojem, da so pritožniki izčrpali vsa razpoložljiva pravna sredstva.²²³ V preteklosti je Varuh človekovih pravic, ki deluje od leta 1995, obravnaval tudi primere diskriminacije s strani zasebnih akterjev. Z ustanovitvijo Zagovornika načela enakosti leta 1005, ki je pristojen za sprejemanje in obravnavo domnevnih primerov diskriminacije v zasebnem in javnem sektorju, je Varuh človekovih pravic zavzel stališče, da se Varuh ne bo več ukvarjal z domnevnimi primeri diskriminacije s strani zasebnih akterjev, saj bo te zadeve obravnaval Zagovornik.

Če Varuh človekovih pravic ugotovi, da je prišlo do kršenja človekovih pravic, priporoči način za odpravo kršitve. Če je predmet pritožbe zunaj pristojnosti Varuha človekovih pravic, lahko ta zadevo prenese na ustrezni inšpektorat ali drugi javni organ.

Če omenjeni javni organi v 30 dneh ne oddajo poročila o implementaciji priporočil Varuha človekovih pravic ali če se priporočila implementirajo le delno, lahko Varuh človekovih pravic neupoštevanje prijavi nadrejenemu organu kršitelja. Odda lahko tudi posebno poročilo državnemu zboru in objavi dejstva, povezana s kršitvijo.

Ena najresnejših pomanjkljivosti Varuha človekovih pravic je dejstvo, da priporočila Varuha človekovih pravic za odpravo kršitev človekovih pravic niso pravno zavezujoča. Če javni organ, na katerega so usmerjena, ne implementira priporočil, Varuh človekovih pravic ne more nalagati sankcij in lahko daje le priporočila državnemu zboru ali posreduje primere tožilstvu ali inšpektoratu z zahtevo po ukrepanju.

NE IZVAJA MONITORINGA

Varuh človekovih pravic ima pooblastila za ukrepanje samo v primerih, ko sprejme individualno pritožbo. Poročanje v letnem poročilu je prav tako omejeno le na analizo posameznih primerov, na katere je bil opozorjen. Varuh človekovih pravic ne more na lastno pobudo analizirati stanja diskriminacije v Sloveniji in ne zbira posebnih statističnih podatkov v zvezi z diskriminacijo, razen tistih, povezanih s sprejetimi pritožbami posameznikov. Varuh tudi nima pooblastila za spremljanje splošnega stanja na področju diskriminacije v državi.

Amnesty International je zaskrbljena, da tega primanjkljaja ne zapolnjujejo druge inštitucije, saj nimajo potrebne pristojnosti, da bi prevzele to odgovornost.

ZADEVE V ZVEZI Z NASTANITVIJO ROMOV, KI JIH JE OBRAVNAVAL VARUH

Od leta 2006 je Varuh človekovih pravic poleg prej omenjenega primera družine Strojan obravnaval več primerov, povezanih z diskriminacijo Romov pri dostopu do stanovanj.

V letnem poročilu za leto 2007 je Varuh človekovih pravic posebno pozornost namenil položaju v zvezi z dostopom do blaga in storitev, vključno s stanovanji, poročilo pa med drugim omenja primer neposredne diskriminacije, ko najemodajalec stanovanja ni oddal v najem Romu zaradi njegove etnične pripadnosti.

Ker je do zavrnitve prodaje prišlo v zasebnem sektorju in zato ni sodila v njegovo pristojnost, je Varuh človekovih pravic zadevo prenesel na stanovanjski in tržni inšpektorat (v nadaljevanju glejte podrobnosti o pristojnosti teh ustanov). Po poročilu Varuha človekovih pravic agenciji nista ukrepali.

Po mnenju Varuha človekovih pravic torej država ni poskrbela za učinkovito obravnavo primerov diskriminacije v zvezi s stanovanji.²²⁴

ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Leta 2004 so za izvajanje ustrezne protidiskriminacijske zakonodaje Evropske unije slovenske oblasti sprejele Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja.²²⁵

S tem zakonom je bil ustanovljen vladni organ - Zagovornik načela enakosti (v nadaljnjem besedilu Zagovornik), ki je pristojen za sprejemanje in obravnavo domnevnih primerov diskriminacije zaradi prepovedanih razlogov tako v zasebnem kot v javnem sektorju.

Vendar pa je Amnesty International zaskrbljena, da slovenske oblasti Zagovorniku niso zagotovile zadostnih pooblastil in virov za zagotavljanje pomoči ter ustreznih pravnih sredstev žrtvam diskriminacije.

OPREDELITEV DISKRIMINACIJE

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja iz leta 2004 opredeljuje neposredno in posredno diskriminacijo.

»Neposredna diskriminacija zaradi osebne okoliščine obstaja, če je oseba zaradi te osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno kot druga oseba.«

»Posredna diskriminacija zaradi osebne okoliščine obstaja, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanje v enakih ali podobnih situacijah in pogojih postavljajo osebo z določeno osebno okoliščino v manj ugoden položaj kot druge osebe, razen če te določbe, merila ali ravnanja objektivno upravičujejo legitimni namen in če so sredstva za doseganje tega cilja primerna in potrebna.«

PRISTOJNOSTI ZAGOVORNIKA

Amnesty International je zaskrbljena, ker so trenutno pristojnosti Zagovornika zelo omejene in neučinkovite. Zaradi omejenih pristojnosti Zagovornik žrtvam diskriminacije ne more ponuditi nikakršne omembe vredne poprave krivice.

Postopek pred Zagovornikom poteka v pisni obliki. Obravnava primera se zaključi s pisnim mnenjem Zagovornika, v katerem navaja ugotovitve in oceno okoliščin primera. Mnenja Zagovornika niso pravno zavezujoča. Če Zagovornik ugotovi, da je dejansko prišlo do kršitve načela enake obravnave, lahko opozori na kršitve in izda priporočilo glede tega, kako naj se odpravijo.

Če pristojna ustanova v določenem primeru ne implementira priporočil Zagovornika, lahko Zagovornik primer preda enemu izmed pristojnih državnih inšpektoratov v nadaljnjo obravnavo. Poleg tega Zagovornik ne more sprejeti nadaljnjih ukrepov v zvezi z inštitucijami, ki ne izpolnjujejo njegovih priporočil. Kot je navedeno v nadaljevanju, je to vprašanje pomembno v zvezi z diskriminacijo na stanovanjskem področju, saj je stanovanjski inšpektorat zavzel stališče, da nima pristojnosti za ukrepanje v primerih diskriminacije s strani posameznikov v stanovanjskem sektorju.

NE IZVAJA MONITORINGA

Tako kot Varuh človekovih pravic tudi Zagovornik nima pristojnosti za zbiranje posebnih statističnih podatkov v zvezi z diskriminacijo, razen tistih, ki so povezani s posameznimi prejetimi pritožbami. Zagovornik ne spremlja splošnega stanja na področju diskriminacije v državi in ne usklajuje državne politike proti diskriminaciji.

Zaradi je tega v slovenskem institucionalnem okviru prisotno jasno pomanjkanje tovrstnega nadzornega organa.

NEZADOSTNA SREDSTVA ZA IZVEDBO SVOJIH PRISTOJNOSTI

Predstavniki Amnesty International so s trenutnim Zagovornikom sestali novembra 2010. Zagovornik je povedal, da ima premalo osebja, saj poleg njega v pisarni dela le še en zaposleni.

Zaradi tega je moral Zagovornik poleg svojih nalog, kot sta presojanje posameznih primerov in dajanje nasvetov ter informacij v domnevni primeri diskriminacije, opravljati še administrativne naloge, kot so pobiranje pošte, urejanje korespondenc in posodabljanje spletne strani. Tako mu ostane zelo malo časa za opravljanje svojih osnovnih nalog, kot jih predvideva Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja.

INŠPEKTORATI

Tako Varuh človekovih pravic kot tudi Zagovornik lahko izdeta samo nezavezujoča mnenja ali priporočila. Če ugotovita, da je prišlo do diskriminacije, lahko predata zadevo posameznim inšpektoratom. 21. člen Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja določa:

»Inšpektor oziroma inšpektorica je dolžan obravnavati mnenje zagovornika oziroma zagovornice in

predlagati uvedbo postopka zaradi prekrška pri pristojnem organu, če tudi sam oceni, da so podani vsi znaki diskriminacije.»

Če na podlagi priporočil Varuha človekovih pravic in Zagovornika ustrezni inšpektorji ne ukrepajo, Varuh in Zagovornik nimata nobenih pristojnosti za uveljavljanje svojih priporočil

Za področje stanovanj sta pristojna dva inšpektorata: tržni in stanovanjski. Amnesty International je oba inšpektorata vprašala, ali so obravnavajo primere domnevne diskriminacije pri najemih ali nakupih stanovanj in nepremičnin.

V odgovoru, ki ga je Amnesty International prejela septembra 2010, je Stanovanjski inšpektorat odgovoril, da takšni primeri ne spadajo v njegovo pristojnost.²²⁶

Od Tržnega inšpektorata pa je Amnesty International septembra 2010 prejela odgovor, da je Inšpektorat pristojen za nadzor izvajanja določil Zakona o varstvu potrošnikov,²²⁷ ki zahteva, da podjetja prodajajo blago vsem potrošnikom pod enakimi pogoji.²²⁸

Oba inšpektorata sta odgovorila, da do zdaj niso prejeli pritožb, povezanih z diskriminacijo, od posameznikov, ki so kupovali ali najemali hišo.

Iz prejetih odgovorov je razvidno, da bi teoretično ukrepal le tržni inšpektorat, vendar samo v primerih, ko je akter, odgovoren za diskriminacijo, podjetje in ne posameznik. To pušča veliko vrzel pri izvajanju Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja in je povzročilo situacijo, v kateri ljudje, ki so bili žrtve diskriminacije s strani zasebnikov (takšni so na primer prej omenjeni primeri posameznikov, ki so zavrnili prodajo ali najem lastnine ali ovirali takšne posle), nimajo učinkovitega pravnega sredstva.

Amnesty International je zaskrbljena, ker sedanji okvir boja proti diskriminaciji v Sloveniji pušča mnoge žrtve diskriminacije na stanovanjskem področju brez dostopa do ustreznega pravnega sredstva.

Kot je bilo prikazano v tem poglavju, primere, povezane z domnevno diskriminacijo na področju stanovanj, obravnava Varuh človekovih pravic ali Zagovornik, vendar je izvajanje njunih priporočil prepuščeno ustreznim inšpektoratom, ki pa ne ukrepajo.

NEDISKRIMINACIJA V PRAVU EVROPSKE UNIJE

EU ima močne pristojnosti na področju nediskriminacije po zaslugi 13. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES), ki pooblašča ustanove EU, da: »*sprejmejo ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase, narodnosti, vere, prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.*« EU je sprejela Direktivo 2000/43 o »*enakem obravnavanju oseb ne glede na raso ali narodnost*«.

Direktive EU zahtevajo, da države članice zagotovijo, da so na voljo sodni ali upravni postopki za uveljavljanje pravic in obveznosti, ki jih direktive pokrivajo. Ko so direktive enkrat uveljavljene v državni zakonodaji, bi morali imeti posamezniki možnost, da v primeru kršitev iščejo pravico pri svojih nacionalnih sodiščih.

Izvajanje direktiv na nacionalni ravni spremlja neposredno tudi Evropska komisija. Neuspeh pri prenosu direktiv v nacionalno zakonodajo lahko povzroči postopek zaradi kršitve zoper takšne države članice.

NEIZVAJANJE MONITORINGA DISKRIMINACIJE

Amnesty International je zaskrbljena, ker slovenski organi niso ustanovili neodvisnega organa, ki bi bil pristojen za monitoring diskriminacije, zbiranje ustreznih statističnih podatkov in koordinacijo protidiskriminacijskih politik v državi.

NEIZVAJANJE ZBIranJA RAZČLENJENIH PODATKOV

Podatki o stanovanjih, ki so razčlenjeni po etnični pripadnosti in drugih dejavnikih, na primer spolu, so ključnega pomena za kakršno koli oceno diskriminacije ali rasnega ločevanja na stanovanjskem področju. Po Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah so za merjenje vpliva stanovanjskih politik in načrtov vlade dolžne zbirati podatke, razčlenjene po prepovedanih razlogih za diskriminacijo, kar vključuje »raso in barvo«. Samo če so dostopni takšni podatki, lahko organi prepoznajo in ukrepajo v primerih diskriminacije. Več mednarodnih teles za človekove pravice je ugotovilo, da slovenske oblasti ne zbirajo razčlenjenih podatkov, ki bi jim omogočili spremljanje splošnega stanja v zvezi z diskriminacijo v državi.

Zelo podrobna priporočila v zvezi s tem je podala Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti, ki je že leta 2006 priporočila, da:

»slovenske oblasti izboljšajo svoje sisteme za spremljanje stanja manjšinskih skupin na različnih področjih življenja z zbiranjem ustreznih podatkov, razčlenjenih po kategorijah, kot so vera, jezik, narodnost in narodnostna ali etnična pripadnost.«

Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti je oblasti še pozvala, naj bo takšen nadzor:

»opravljen v vseh primerih, pri čemer morajo biti spoštovana načela zaupnosti, informiranega soglasja in prostovoljne samoidentifikacije oseb glede pripadnosti določeni skupini. Te sisteme je treba opredeliti v tesnem sodelovanju z vsemi zadevnimi akterji, vključno z organizacijami civilne družbe, pri tem pa upoštevati načelo enakosti spolov, zlasti z vidika morebitne dvojne ali večkratne diskriminacije.«

Amnesty International je zaskrbljena, ker oblasti v Sloveniji niso ukrepale skladno z omenjenimi priporočili.

V Sloveniji je obdelava osebnih podatkov urejena z Zakonom o varstvu osebnih podatkov, ki določa, da se podatki o rasi, narodni ali etnični pripadnosti in verskem prepričanju štejejo za občutljive in jih je dovoljeno zbirati samo skladno z zakonom.

Slovenske oblasti so zavrnille priporočila Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti v zvezi z zbiranjem podatkov. Še naprej zavzemajo stališče, da je lahko zbiranje podatkov za spremljanje položaja etničnih manjšin diskriminatorno že samo po sebi in bi lahko bilo v nasprotju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov in nekaterimi ustavnimi določbami.

Vendar pa je stališče slovenske oblasti nedavno obravnaval Odbor ZN za odpravo rasne diskriminacije.

Avgusta 2010 je Odbor pozval slovenske oblasti, da:

»/.../ začne zbiranje podatkov, s katerim bodo zagotovili, da bodo posebni ukrepi v korist Romov na področju izobraževanja, stanovanj, zdravja in zaposlitve zasnovani ter izvedeni na podlagi dejanskih potreb, da se bo nadzorovalo njihovo izvajanje in da se bo redno preverjala njihova učinkovitost.«

Amnesty International poziva slovenske oblasti, da upoštevajo ta priporočila.

NI NADZORNEGA ORGANA

Amnesty International je zaskrbljena, ker oblasti niso vzpostavile centralnega organa, ki bi bil pristojen za človekove pravice in protidiskriminacijsko politiko. Zaradi tega so pristojnosti na tem področju razpršene med več inštitucijami (na primer Varuh človekovih pravic, Zagovornik in ustrezni inšpektorati), vendar ni inštitucije, ki bi usklajevala njihovo delo in poskrbela, da imajo žrtve kršitev človekovih pravic, vključno z diskriminacijo, zagotovljen dostop do pravnih sredstev.

Oblasti prav tako ne izvajajo sistemskih ukrepov za analiziranje trendov diskriminacije in nasprotovanje diskriminatornim praksam, ker za takšna dejanja ni odgovorna nobena vladna ustanova.

Junija 2010 je vlada imenovala medresorsko Delovno skupino za pregled institucionalnega okvira na področju spodbujanja enakosti in zaščite pred diskriminacijo. Decembra 2010 je Zagovornik načela enakosti Delovni skupini dal svojo oceno obstoječega pravnega in institucionalnega okvira proti diskriminaciji.²²⁹ Zagovornik je potrdil, da slovenski pravni okvir ni popolnoma skladen z mednarodnimi standardi. Še posebej je izpostavil, da sedanji sistem ne zagotavlja učinkovitega varstva pred diskriminacijo. Izrazil je zaskrbljenost zaradi vrzeli pri podpori žrtvam diskriminacije. Poudaril je še, da se številni zakoni ne izvajajo, kar ima za posledico pomanjkanje izvrševanja ustreznih sankcij proti storilcem diskriminacije.

Opozoril je na več vrzeli v obstoječih politikah in na neučinkovitost obstoječega institucionalnega okvira. Po besedah Zagovornika težava temelji na pomanjkanju politične volje, da bi se učinkovito spopadli z diskriminacijo, skladno z mednarodnimi standardi.

Zagovornik je predlagal reformo sedanjega sistema, ki bi povzročila ustanovitev dveh ustanov, ki bi zamenjali več obstoječih ustanov s slabo določenimi ali šibkimi pristojnostmi.

Predlog Zagovornika predvideva ustanovitev vladnega političnega telesa, ki je zadolženo za razvoj, monitoring, usklajevanje in izvedbo učinkovitih politik za boj proti diskriminaciji. Drugi organ, ki ga predlaga Zagovornik, je neodvisen organ z močnimi pristojnostmi za zaščito pred diskriminacijo in nadzor. Razprava o predlogu naj bi se nadaljevala tudi v vladi in na koncu v državnem zboru leta 2011.

Leta 2006 je Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti priporočila, da:

»slovenski organi sprejmejo ukrepe za preiskovanje morebitnih vzorcev rasne diskriminacije na stanovanjskem področju in posvetijo več pozornosti temu vprašanju pri oblikovanju politik in izvajanju veljavnih pravnih predpisov.«

Amnesty International poziva oblasti v Sloveniji, da vzpostavijo osrednji neodvisen organ, zadolžen za monitoring diskriminacije in človekovih pravic.

Širok razpon pristojnosti ustanov proti diskriminaciji je določila tudi Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti v svojem Splošnem političnem priporočilu št. 2.

TEMELJNA NAČELA ZA SPECIALIZIRANA PROTIDISKRIMINACIJSKA TELESA

Splošno politično priporočilo Evropske komisije SE proti rasizmu in nestrpnosti št. 2 v svojem delu v zvezi z nalogami in odgovornostmi specializiranih organov pravi naslednje:

Ob upoštevanju nacionalnih okoliščin, zakonodaje in prakse bi morali imeti specializirani organi čim več od naslednjih nalog in odgovornosti:

- a. delovanje za odpravo različnih oblik diskriminacije in spodbujanje enakih možnosti in dobrih odnosov med pripadniki različnih skupin v družbi,
- b. izvajanje monitoringa vsebine in učinka zakonodaje ter podzakonskih aktov glede na njihovo pomembnost za cilj boja proti rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu in nestrpnosti ter po potrebi predlaganje morebitnih sprememb take zakonodaje,
- c. svetovanje zakonodajnim in izvršnim oblastem z namenom izboljšanja predpisov in prakse na ustreznih področjih,
- d. zagotavljanje pomoči in podpore žrtvam, vključno s pravno pomočjo, z namenom zaščite njihovih pravic pred ustanovami in sodišči,
- e. v okviru pravnega okvira imeti dostop do sodišč ali drugih pravosodnih organov, kadar je to primerno in potrebno,
- f. sprejemanje in obravnavanje pritožb ter peticij glede individualnih primerov in iskanje rešitev bodisi preko sporazumnega dogovarjanja ali, v mejah, ki jih določa zakon, z zavezujočimi in izvršljivimi odločbami,
- g. pooblastila za pridobivanje dokazov in informacij pri izvajanju svojih nalog iz prejšnje točke,
- h. dajanje informacij in nasvetov relevantnim organom in službam, vključno z državnimi,
- i. svetovanje glede standardov protidiskriminacijske prakse na določenih področjih, ki bi lahko imeli zakonsko veljavo ali pa bi se uporabljali prostovoljno,
- j. spodbujanje in prispevanje k usposabljanju nekaterih ključnih skupin,
- k. ozaveščanje splošne javnosti o diskriminaciji in priprava ter objava ustreznih informacij in dokumentov,
- l. podpiranje in spodbujanje organizacij s podobnimi cilji, kot jih ima specializirani organ,

m. upoštevanje in ustrezno odražanje pomislekov teh organizacij.«

6. SKLEPI IN PRIPOROČILA

Amnesty International pozdravlja zavezo vlade v Nacionalnem programu ukrepov za Rome za izboljšanje življenjskih pogojev romskih skupnosti ter njeno spodbujanje občin, da neformalna naselja pravno uredijo. Amnesty International prav tako pozdravlja in priznava prizadevanja nekaterih občin za izboljšanje bivanjskih ter drugih življenjskih razmer romskih skupnosti, vključno z zagotavljanjem dostopa do vode. Nujno je, da druge občine sledijo njihovem zgledu.

Vendar pa je raziskava Amnesty International pokazala neuspeh vlade pri vzpostavitvi ustreznega monitoringa in zakonskih okvirov, s katerimi bi se zagotovilo, da bi vse občine sprejele potrebne ukrepe in vsem skupnostim zagotovile varnost uživanja bivališča ter dostop do vsaj nujno potrebnih količin vode in sanitarij.

S tem Slovenija krši svoje obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnih in regionalnih pogodb o človekovih pravicah. Sprejeti mora takojšnje ukrepe za odpravo tega stanja.

Vlada mora spremljati vse postopke prostorskega načrtovanja in zagotoviti, da ne vodijo v prisilne izselitve ter da občine v jasno določenem časovnem obdobju pravno uredijo neformalna romska naselja, kjer je to mogoče, ali zagotovijo ustrezne nadomestne bivanjske možnosti. Vsa načrtovanja morajo potekati z resničnim posvetovanjem s skupnostmi. Urejanje romskih naselij ali zagotavljanje alternativnih bivanjskih možnosti mora biti skladno z mednarodnimi standardi za ustrezna bivališča.

Vlada in zadevne občine morajo sprejeti takojšnje ukrepe za zagotovitev dostopa do vsaj nujnih količin pitne vode in sanitarij za skupnosti, ki ga še nimajo. V času trajanja postopkov pravnega urejanja naselij in zagotavljanja dostopa do vodovodnega omrežja morajo oblasti prebivalcem, ki tega nimajo, zagotoviti dostop do čiste vode v neposredni bližini njihovih domov.

Vlada mora nadzorovati vse prostorske načrte tudi, da zagotovi, da ne prispevajo ali vodijo v nadaljnjo rasno ločevanje. Oblasti morajo identificirati bivanjske možnosti, dostopne romski skupnosti, zunaj romskih naselij. Pri dostopu do neprofitnih najemnih stanovanj in drugih stanovanjskih subvencij morajo dati prednost romskim skupnostim, ki živijo v neurejenih naseljih, skupaj z drugimi zapostavljenimi skupinami.

Amnesty International opozarja tudi na neuspeh vlade, da vzpostavi ustrezne mehanizme monitoringa in zagotovi učinkovita pravna sredstva v primerih diskriminacije s strani zasebnih in javnih akterjev. Trenutni revizija okvira preprečevanja diskriminacije vladi ponuja pomembno priložnost, da te pomanjkljivosti odpravi.

Slovenija ima potrebno strokovno znanje, izkušnje in sredstva, da zagotovi, da romske skupnosti uživajo svoje človekove pravice – potrebno je le ustrezno ukrepati, da se vladne, politične in zakonske zaveze tudi uresničijo.

PRIPOROČILA

Amnesty International poziva slovensko vlado:

- k odpravi diskriminacije Romov s strani javnih in zasebnih akterjev, h krepitvi mehanizmov za monitoring diskriminacije ter zagotovitvi učinkovitih pravnih sredstev žrtvam diskriminacije.
- k preučitvi in monitoringu vseh prostorskih načrtov in stanovanjskih programov, da se zagotovi, da ne diskriminirajo Romov in ne poglobljajo ločevanja.
- k zagotovitvi varnosti uživanja bivališča vsem, ki bivajo v neformalnih naseljih in te varnosti ne uživajo. Vsem naj zagotovi zaščito pred prisilnimi izselitvami. Neformalna naselja naj pravno uredi, kjer je to možno, ali zagotovi ustrezne alternativne bivanjske možnosti. Glede vseh svojih načrtov naj se resnično posvetuje s skupnostmi, ki jih načrti zadevajo, in zagotovi, da so urejanje ali preselitve skladni z mednarodnimi standardi za ustreznost bivališč.
- k uvedbi in zagotovitvi jasne prepovedi prisilnih izselitev. Zagotoviti mora, da se izselitve izvajajo le kot skrajni ukrep, ko so bile preverjene vse druge izvedljive možnosti. V primeru vsake izselitve morajo biti vzpostavljene postopkovne varovalke, ki jih zahteva mednarodno pravo človekovih pravic, zlasti zahteve glede resničnega posvetovanja, zagotovitve pravnih sredstev, odškodnine in ustreznega nadomestnega bivališča.
- k izboljšanju neustreznih bivalnih razmer v romskih naseljih, tudi skozi spremembo zakonskih okvirov, ki bi prebivalcem omogočili lažjo pravno ureditev svojih bivališč, kjer je to mogoče. Vlada naj podpre izboljševanje zgradb.
- naj zagotovi, da vse stanovanjske politike in programi, vključno z razpisi za pridobitev neprofitnih stanovanj v najem in drugimi stanovanjskimi subvencijami, dajo prednost romskim skupnostim, ki živijo v neformalnih naseljih, ter drugim zapostavljenim skupnostim.
- naj občinam zagotovi smernice glede določanja in ovrednotenja kriterijev za dodeljevanje neprofitnih najemnih stanovanj in stanovanjskih subvencij, in zagotovi, da ti ne bodo posredno diskriminirali nobene skupine in da bodo ustrezno prednostno obravnavali najbolj zapostavljene skupine.
- naj nemudoma zagotovi vsaj minimalno nujno potrebne količine pitne vode za osebno in domačo rabo ter sanitarije v vseh romskih naseljih. Nujno potrebna količina pitne vode mora biti v času, ko še tečejo postopki pravne ureditve bivališča in priključevanja na vodovodno omrežje, zagotovljena v neposredni bližini bivališč.
- naj sprejme ali spremeni ustrezne predpise, s katerimi omogoči izjemo, v skladu s katero lahko občine zagotovijo dostop do vode in kanalizacije v neformalnih naseljih, kjer stanovanjski objekti nimajo ustreznih gradbenih dovoljenj.
- da z zakonom določi obveznost občin, da redno objavljajo javne razpise za dodeljevanje neprofitnih stanovanj v najem.

- naj občinam dodeli dodatna in ustrezna sredstva za podporo pri pravni ureditvi naselij, izboljšanju bivanjskih razmer in zagotavljanju dostopa do javne infrastrukture v naseljih, kjer ustrezno bivališče ni zagotovljeno. Ta sredstva morajo biti brez razlikovanja na razpolago vsem občinam, v katerih živijo romske skupnosti, ne glede na to, ali se njihove romske skupnosti štejejo za »avtohtone« ali ne.
- da vzpostavi neodvisno telo z nalogo monitoringa diskriminacije, ki bo imel moč, da žrtvam diskriminacije zagotovi učinkovita pravna sredstva.
- da implementira priporočila Evropska komisija SE proti rasizmu in nestrpnosti in Odbora za odpravo rasne diskriminacije glede zbiranja podatkov, razčlenjenih po prepovedanih razlogih za diskriminacijo, vključno z »raso in barvo«, v zvezi z dostopom do stanovanj, vode ter sanitarij. Podatke je treba zbirati z namenom monitoringa diskriminacije ter zagotavljanja, da se na bivanjskem področju ne izvaja nikakršno ločevanje. Vsako zbiranje podatkov mora biti skladno z zahtevami mednarodnih standardov človekovih pravic, vključno z evropskimi standardi o varstvu osebnih podatkov.
- da nemudoma ratificira Izbirni protokol k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

Amnesty International poziva občine:

- naj se vzdržijo diskriminatornih praks ter sodelujejo z Zagovornikom in Varuhom človekovih pravic pri sprejemanju ukrepov, katerih namen je preprečevanje in obravnavanje diskriminacije romskih skupnosti s strani zasebnih ter javnih akterjev.
- k zagotavljanju varnosti uživanja bivališčaza vse ljudi, ki živijo v neformalnih naseljih in te varnosti ne uživajo. Naselja je treba pravno urediti povsod, kjer je to mogoče, sicer pa je treba dati na voljo ustrezne alternativne bivanjske možnosti. Občine naj se glede svojih načrtov resnično posvetujejo z vsemi prizadetimi skupnostmi in zagotovijo, da so vsi postopki pravnega urejanja ali preselitve skladni z merili za ustreznost bivališč po mednarodnem pravu.
- da zagotovijo, da se izselitve izvajajo le kot skrajni ukrep, ko so bile preverjene vse druge izvedljive možnosti. V primeru vsake izselitve morajo biti vzpostavljene postopkovne varovalke, ki jih zahteva mednarodno pravo človekovih pravic, zlasti zahteve glede resničnega posvetovanja, zagotovitve pravnih sredstev, odškodnine in ustreznega nadomestnega bivališča.
- naj nemudoma zagotovijo vsaj minimalno nujno potrebne količine pitne vode za osebno in domačo rabo ter sanitarije v vseh romskih naseljih. Nujno potrebna količina pitne vode mora biti v času, ko še tečejo postopki pravne ureditve bivališča in priključevanja na vodovodno omrežje, zagotovljena v neposredni bližini bivališč.
- da zagotovijo podporo romskim posameznikom, ki želijo pravno urediti svoja bivališča (pridobiti gradbena dovoljenja), kjer je to mogoče, in jih podpirajo pri izboljševanju svojih bivališč.
- da zagotovijo bivalne enote, ki so na voljo kot začasna rešitev za najranljivejše skupine ali posameznike, ki se soočajo z brezdomstvom ali živijo v izredno slabih bivanjskih razmerah.

- naj čim redneje objavljajo javne razpise za dodelitev neprofitnih stanovanj v najem in da sprejmejo ukrepe za povečanje števila neprofitnih najemnih stanovanj, kjer za to obstaja potreba.
- naj zagotovijo, da kriteriji za dodeljevanje neprofitnih najemnih stanovanj in stanovanjskih subvencij ne diskriminirajo nobene skupine in ustrezno prednostno obravnavajo najbolj zapostavljene skupine.
- naj zagotovijo socialne delavce ali druge uradnike, ki naj romske skupnosti obveščajo o možnostih glede dostopa do neprofitnih najemnih stanovanj in drugih stanovanjskih subvencij ter jim pomagajo pri izpolnjevanju prošenj ter pridobitvi ustrezne dokumentacije.
- da najdejo bivanjske možnosti tudi zunaj romskih naselij, ki bodo dostopne romski skupnosti.

OPOMBE

¹ Pogovor Amnesty International z Ljubom Novakom februarja 2011.

² Pogovor Amnesty International z Vanjo Hočevar septembra 2010.

³ Izjava Neodvisne strokovnjakinje ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque, junij 2010, <http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/pressrels/2010/unisouso30.html>.

⁴ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1), Uradni list RS, št. 33/2007. Zakon ureja status romske skupnosti v Sloveniji in določa vlogo državnih organov ter organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, ureja pa tudi organiziranje romske skupnosti na državni in lokalni ravni.

⁵ <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR05/002/2006>.

⁶ Glejte Poročilo Amnesty International za Odbor o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 35. seja, november 2005. <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR68/002/2005>.

⁷ Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015, stran 7. http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf.

⁸ UNDP, Poročilo o človekovem razvoju za leto 2010: Resnično bogastvo držav – Možnosti razvoja ljudi, glejte tabele.

⁹ Statistični urad Republike Slovenije, Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija 2009 – začasni podatki. http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3528.

¹⁰ Urad Republike Slovenije za narodne manjšine, Splošne informacije o romski skupnosti v Sloveniji, 4. 12. 2006, stran 3. <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/lzrednaGradivo3.pdf>.

¹¹ Vlada Republike Slovenije, Poročilo o položaju romske skupnosti v Sloveniji, UL RS, št. 33/2007, oktober 2010, stran 6.

¹² Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, 2004, stran 43.

¹³ Poročilo o položaju romske skupnosti v Sloveniji, oktober 2010, stran 6.

¹⁴ Pismo Amnesty International iz Osnovne šole Leskovec pri Krškem, 20. avgust 2010.

¹⁵ Podatki, prejeti iz osnovne šole Bršljin, Novo mesto, 27. avgust 2009.

¹⁶ Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije, stran 6. Skladno z veljavno zakonodajo o varstvu osebnih podatkov ministrstva in drugi državni organi ne smejo imeti posebne evidence oseb, ki temelji na nacionalni ali etnični pripadnosti.

¹⁷ Elaborat: Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, Ministrstvo za okolje in prostor, 2010, stran 98. http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/prostorski_problemi_romskih_naselij_elaborat.pdf.

¹⁸ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 17.

¹⁹ Prav tam, stran 27.

²⁰ Ustavno sodišče Republike Slovenije, sodba v zadevi št. U-I-416/98, 22. marec 2001.

²¹ Glej Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008, stran 59 in članek v Mladini, http://www.mladina.si/tehdnik/200928/tudi_to_je_slovenija.

²² Izjava za javnost župana občine Trebnje, 1. februar 2010.

[Http://www.dolenjskolist.si/media/objave/dokumenti/2010/02/1/izjava_za_javnost_1_2_2010.pdf](http://www.dolenjskolist.si/media/objave/dokumenti/2010/02/1/izjava_za_javnost_1_2_2010.pdf). Župan navaja, da je bojkot organiziral podpredsednik krajevne skupnosti Račje selo. Navaja tudi, da so v času, ko je bil trenutni podpredsednik še predsednik krajevne skupnosti, romski otroci prejeli za polovico manjša darila od drugih ter da so bila darila razdeljena v romskem naselju in brez prireditve.

²³ Amnesty International je bila prisotna, ko sta dve Rominji poskušali priti do skladišča, med delovnim časom razdeljevanja hrane in oblačil 21. aprila 2010 in so ju pregnali. Še isti dan se je Amnesty International sestala s sekretarko novomeške podružnice Rdečega križa, ki je potrdila, da Romom ni dovoljeno priti v skladišče Rdečega križa. Sekretarka je to potrdil tudi v pismu, poslanem generalnemu sekretarju Rdečega križa Slovenije 6. junija 2010 kot odziv na zaskrbljenost o diskriminatornih praksah, ki jo je izrazila Amnesty International. Amnesty International v času pisanja tega poročila ni izvedela za nobene ukrepe, ki bi jih Rdeči križ Slovenije sprejel za odpravo te kršitve.

²⁴ Nacionalni program ukrepov za Rome, strani 5-6.

²⁵ Strokovna skupina je bila ustanovljena decembra 2006 s strani Ministrstva za okolje in prostor. Sestavljali so jo trije predstavniki Ministrstva za okolje, direktor Urada za narodnosti, župan občine Škocjan, dva predstavnika Zveze Romov in vodja skupine dr. Jernej Zupančič, profesor geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Prva naloga strokovne skupine je bila posodobitev podatkov o romskih naseljih v Sloveniji. To je naredila s pomočjo vprašalnika, ki ga je poslalo Ministrstvo za javno upravo na vse občine in upravne enote z romskimi skupnostmi. Vprašalniki so bili analizirani in, čeprav stopnja natančnosti ni v celoti zadovoljila pričakovanj (številni primeri nepopolnih ali preprosto napačnih podatkov), je bilo po mnenju zapisanem v Nacionalnem programu za Rome mogoče dobiti relativno dobro sliko o trenutnem stanju romskih naselij in s tem povezanih težav.

²⁶ Poročilo o položaju romske skupnosti v Sloveniji, oktober 2010, stran 14.

²⁷ Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, *Nastanitveni pogoji Romov in potujočih skupin*, Nacionalna tematska študija za RAXEN, ki jo je naročila Agencija EU za temeljne pravice, marec 2009.

²⁸ UN-HABITAT (Program ZN za naselja). V *Enabling shelter strategies: Review of experience from two decades of implementation (Strategije za omogočanje pridobivanja zavetišča: Pregled dveh desetletij izkušenj pri izvedbi)*, UN_HABITAT, 2006, stran 4.

²⁹ Občina Ribnica že več kot 10 let ni objavila javnega razpisa za neprofitna stanovanja. Kljub obvezi, da ustvari potrebne pogoje za povečevanje dostopnosti socialnih stanovanj, razpoložljivih za najem, je v tem času prodala več stanovanj iz fonda neprofitnih stanovanj, dve novembra 2009.

³⁰ Pogovori Amnesty International z Danilom Hudorovičem, od julija 2009 do marca 2010.

³¹ Stanovanjski sklad Republike Slovenije, odgovor na vprašanje novinarja, 10. julij 2010.

[Http://www.stanovanjskisklad-rs.si/si/588/aktualno/odgovori-na-vpra%C5%A1anja.html?o=c096928b757f8684cce89696d0d2b9a5b690a3ab98bec6a58890e06b798754556a6684ab645598a66b7878466379](http://www.stanovanjskisklad-rs.si/si/588/aktualno/odgovori-na-vpra%C5%A1anja.html?o=c096928b757f8684cce89696d0d2b9a5b690a3ab98bec6a58890e06b798754556a6684ab645598a66b7878466379).

³² Na mednarodni ravni je pravica do ustreznega bivališča zapisana v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvenciji o otrokovih pravicah,

Konvenciji o statusu beguncev in Mednarodni konvenciji o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin. V Evropi je določena v Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Evropski socialni listini in Listini o temeljnih socialnih pravicah v Evropski skupnosti.

³³ Slovenija je ratificirala Spremenjeno Evropsko socialno listino 7. maja 1999/07/05, ko je sprejela 95 od 98 odstavkov spremenjene listine, vključno s členoma 31 in 16. Republika Slovenija je 7. maja 1999 ratificirala Dodatni protokol, ki ureja sistem kolektivnih pritožb, vendar še ni dala izjave, ki omogoča nacionalnim nevladnim organizacijam, da vložijo pritožbe. Za dodatne informacije o določilih, ki jih je sprejela Slovenija, glejte http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/CountryFactsheets/Slovenia_en.asp (zadnji dostop 20. februarja 2011).

³⁴ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, Pravica do ustreznega bivališča, dokument ZN E/1992/23, 7. odstavek.

³⁵ Prav tam, 8. odstavek.

³⁶ Prav tam, 11. odstavek.

³⁷ Glejte člena 2.1 in 2.2 MPESKP, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 3, Narava obveznosti držav podpisnic, dokument ZN E/1991/23 in Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 6. odstavek.

³⁸ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 8. odstavek (f).

³⁹ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 28.

⁴⁰ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru Strokovne skupine za romska naselja, 2010, glejte tabelo na straneh 12–13.

⁴¹ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice splošni komentar 4, 8. odstavek (b).

⁴² Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 36.

⁴³ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru Strokovne skupine za romska naselja, 2010, stran 14.

⁴⁴ Dva grafikona podatkov kažeta različne odstotkovne vrednosti. Prav tam, glejte grafikona na straneh 16 in 18.

⁴⁵ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru Strokovne skupine za romska naselja, 2010, stran 14.

⁴⁶ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 37.

⁴⁷ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 8. odstavek (d).

⁴⁸ Glejte spletno stran Urada za narodnosti, <http://www.uvn.gov.si/>.

⁴⁹ UN-HABITAT, *Smernice za urbane kazalnike: »Boljše informacije, boljša mesta« – Nadzor Agende Habitat in Milenijskih razvojnih ciljev – Cilji za slume*, UN-HABITAT, julij 2009, stran 9.

⁵⁰ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 37.

⁵¹ Pogovor z Marjanom Hudorovičem, september 2009, Ribnica, Slovenija.

⁵² 14. člen določa: *»Države pogodbenice bodo sprejele vse primerne ukrepe za odpravo diskriminacije kmečkih žensk, /.../ zlasti pa, da takšnim ženskam zagotovijo pravico /.../ (h), da do ustreznih življenjskih razmer, zlasti glede stanovanja, sanitarij, električne energije in preskrbe z vodo, prevoza in zvez.«*

⁵³ Statistični urad Republike Slovenije, Cene energentov, prva polovica leta 2010.

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3379.

⁵⁴ Poročilo Neodvisne strokovnjakinje ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque, Začetna opomba o misiji v Sloveniji (24.–28. maj 2010), dokument ZN A/HRC/15/31/dod. 2, 3. september 2010, 18. odstavek.

⁵⁵ Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja za obdobje 2006 – 2008, stran 5, http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/npsszsv_o6_o8_slo.pdf.

⁵⁶ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, Pravica do ustreznega bivališča, dokument ZN E/1992/23, 1. in 9. odstavek.

⁵⁷ 30. in 31. člen Spremenjene Evropske socialne listine.

⁵⁸ [Http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042304965](http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042304965).

⁵⁹ Nacionalni program ukrepov za Rome, stran 7.

⁶⁰ Uradni list RS, št. 43/2000, Nacionalni stanovanjski program.

⁶¹ 5. člen Zakona o romski skupnosti.

⁶² Pogovor Amnesty International z Jožetom in Vero Hudorovac, avgust 2009 in marec 2010.

⁶³ To so Amnesty International potrdili tudi v Uradu za narodnosti.

⁶⁴ Pogovor Amnesty International z Ivanom Kavčičem, maj 2010.

⁶⁵ Pogovor Amnesty International z lastnikom, julij 2010.

⁶⁶ Pogovor Amnesty International z novomeškim uradnikom, april 2010.

⁶⁷ Glej Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008, stran 59 in članek v Mladini, http://www.mladina.si/tehdnik/200928/tudi_to_je_slovenija.

⁶⁸ Sestanek Amnesty International s predstavniki občine Krško oktobra 2010.

⁶⁹ Glej Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008, stran 59 in članek v Mladini, http://www.mladina.si/tehdnik/200928/tudi_to_je_slovenija.

⁷⁰ Pismo Varuha človekovih pravic Slavku Hudorovacu, 28. avgust 2009.

⁷¹ Glejte Odbor za človekove pravice, splošni komentar št. 31, 8. odstavek in Odbor za odpravo rasne diskriminacije, splošno priporočilo št. 20, 5. odstavek.

⁷² Odbor za odpravo rasne diskriminacije, *Splošno priporočilo št. 27: Diskriminacija Romov*, sprejeto 16. avgusta 2000 na petdesetem zasedanju, 31. odstavek, na voljo na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/comments.htm>.

⁷³ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 6. odstavek.

⁷⁴ Ministrstvo za okolje in prostor v pismu Amnesty International, 20 maj 2010.

⁷⁵ 121. člen Stanovanjskega zakona. Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor se število neprofitnih stanovanj zmanjšuje. Ker občine niso dejavne pri zagotavljanju dovolj neprofitnih stanovanj, čeprav so to dolžne storiti, Stanovanjski zakon določa, da morajo od 1. 1. 2009 občine zagotavljati subvencijo tržne najemnine tistim, ki bi bili upravičeni do neprofitnih stanovanj. <http://www.mop.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article//7308/>.

⁷⁶ Priznana tržna cena najemnine za kvadratni meter v jugovzhodni regiji je 5 EUR, neprofitna najemnina pa znaša 3 EUR.

⁷⁷ Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008 – skrajšana različica, stran 90.
http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LPog_ANG_WEB.pdf.

⁷⁸ 154. člen.

⁷⁹ 21. člen.

⁸⁰ Ministrstvo za okolje in prostor v pismu Amnesty International, 20 maj 2010.

⁸¹ Podatki pridobljeni v telefonskih pogovorih Amnesty International s predstavniki občin Črnomelj, Grosuplje, Kočevje, Krško, Metlika, Novo mesto, Semič, Šentjernej, Škocjan marca 2011 in med sestankom s predstavniki občine Ribnica novembra 2009.

⁸² Iz vprašalnikov, na katere so odgovorile občine Črenšovci, Dobrovnik, Grosuplje in Šentjernej.

⁸³ Pogovor Amnesty International s predstavniki občine Ribnica.

⁸⁴ Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008 – skrajšana različica, stran 117.

⁸⁵ Ministrstvo za okolje in prostor v pismu Amnesty International, 20 maj 2010.

⁸⁶ Glej Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008, strani 178-181.

⁸⁷ Telefonski pogovor, 16. januar 2011.

⁸⁸ Pogovori Amnesty International z Romi v Novem mestu, Škocjanu, Ribnici in Krškem.

⁸⁹ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 8. in 11. odstavek.

⁹⁰ <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200414&stevilka=570>.

⁹¹ Za posredno diskriminacijo gre, ko na videz nevtralen zakon, predpis, postopek ali praksa povzroči nesorazmerno slabši položaj za določeno skupino, brez razumne utemeljitve. Glejte MPESKP, *splošni komentar št. 20: Nediskriminacija pri ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah* (2. člen, 2. odstavek), dokument ZN E/C.12/GC/20, 10. junij 2009, odstavka 10 (b) in 13. Glejte tudi Amnesty International, *Obravnava razlik: Okvir za boj proti diskriminaciji v Evropi*, indeks AI: EUR 001/003/2009.

⁹² Pritožba št. 27/2004, sodba o utemeljenosti, 7. december 2005, 46. odstavek, na voljo na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/Complaints_en.asp.

⁹³ Prav tam, 43. odstavek.

⁹⁴ Ministrstvo za okolje in prostor v pismu organizaciji Amnesty International, 20. maj 2010.

⁹⁵ Pogovor Amnesty International z Bojanom Brajdičem, oktober 2010.

⁹⁶ Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, 1980, stran 109.

⁹⁷ Pavla Štrukelj, Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji, 2004, stran 58.

⁹⁸ Prav tam, stran 100.

⁹⁹ Pogovor Amnesty International z Duško Balažek, december 2010.

¹⁰⁰ Občina Novo mesto, dokument za občinski svet: Predlog možnih rešitev prostorskega urejanja romskega

naselja Žabjak, 18. januar 2011, stran 3,

[Http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/4.%20seja/14.%20Naselje%20Zabjak.pdf](http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/4.%20seja/14.%20Naselje%20Zabjak.pdf).

¹⁰¹ [Http://www.dolenjskolist.si/2009/02/24/12578/novice/obcine/Muhic_Razselitev_Zabjaka__Brezje_v_sedanjem_obsegu/?sort=ASC](http://www.dolenjskolist.si/2009/02/24/12578/novice/obcine/Muhic_Razselitev_Zabjaka__Brezje_v_sedanjem_obsegu/?sort=ASC).

¹⁰² Občina Novo mesto, dokument za občinski svet: Predlog možnih rešitev prostorskega urejanja romskega naselja Žabjak, stran 3.

¹⁰³ Novica na spletnem mestu občine Novo mesto, <http://www.novomesto.si/si/obcina/novice/?id=5927>.

¹⁰⁴ Glejte http://www.siol.net/slovenija/lokalne_novice/dolenjska_in_posavje/2011/02/miklic_mesojedec.aspx.

¹⁰⁵ V Prekmurju so v 18 od 38 romskih naselij Romi lastniki večine zemljišč, v enem naselju pa dela zemljišč. V šestih drugih naseljih je lastnik zemljišča država ali občina, samo pri dveh naseljih je zemljišče v zasebni lasti. V primerjavi s tem so na Dolenjskem Romi lastniki zemljišč v samo petih romskih naseljih, delno pa v 13. Občina ali država je lastnik zemljišča v 14 naseljih, 25 naselij pa je na zemljiščih, ki so v zasebni lasti. Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 50.

¹⁰⁶ Prav tam, stran 48.

¹⁰⁷ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 8. odstavek (a).

¹⁰⁸ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 15.

¹⁰⁹ Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, strani 94–96.

¹¹⁰ Pavla Štrukelj, Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji, 2004, stran 327.

¹¹¹ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 16.

¹¹² Prav tam, stran 24.

¹¹³ Jernej Zupančič, Prostorski problemi romskih naselij na Dolenjskem in v Sloveniji, Rast, št. 5, oktober 2004, stran 514.

¹¹⁴ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 20.

¹¹⁵ Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities, Slovenian National Report, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za proučevanje družbene blaginje, oktober 2004, stran 66.

¹¹⁶ Nacionalni program ukrepov za Rome, stran 9.

¹¹⁷ V tem času je bilo to območje del občine Novo mesto, od leta 1995 pa spada pod občino Škocjan.

¹¹⁸ Govor župana na »sestanku na temo romske problematike«, ki ga je organizirala občina Škocjan 12. januarja 2011.

¹¹⁹ Pogovor organizacije Amnesty International z Milanom Novakom, april 2010.

¹²⁰ Ta je predvidel dodelitev približno 2.725.000 EUR za projekte med letoma 2007 in 2009.

¹²¹ [Http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/Novice/aktualno/porocilo-razpisa-2007_1.pdf](http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/Novice/aktualno/porocilo-razpisa-2007_1.pdf).

¹²² Sestanek Amnesty International s predstavniki občine Krško, oktober 2010.

¹²³ 3. člen, 1. odstavek.

¹²⁴ Vse zgradbe, postavljene pred letom 1967, štejejo kot zakonite.

¹²⁵ 152. člen.

¹²⁶ V sodbi št. z dne 23. februarja 2006 je Vrhovno sodišče potrdilo sodbo Upravnega sodišča, ki je razsodilo, da odločba, ki jo je izdal komunalni inšpektor in na podlagi katere je prišlo do uničenja lesene barake, ni imela nobene pravne podlage.

¹²⁷ Primer prisilne izselitve Romov je obravnaval Varuh človekovih pravic in Upravno sodišče. Obe inštituciji sta ugotovili, da odlok ni zadostna pravna podlaga za izselitev in da je bila izselitev Romov nezakonita. Ta odločitev je potrdilo Vrhovno sodišče, ki je razsodilo, da občinski inšpektorat ni bil pristojen za odstranitev barak, saj za to ni bilo nobene pravne podlage. Sodišče je ugotovilo tudi, da tak ukrep predstavlja poseg v lastninske pravice.

¹²⁸ Zapisnik s sestanka o bivalni situaciji družine Hudorovac, Urad za narodne skupnosti, februar 2010.

¹²⁹ Glejte UN-HABITAT, *Strategije za omogočanje pridobivanja zavetišč*, 2006, stran 161.

¹³⁰ Pogovor organizacije Amnesty International z Matijem Brajdičem, avgust 2009.

¹³¹ Pogovor organizacije Amnesty International z Milanom Novakom, oktober 2010.

¹³² Pavla Štrukelj, Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji, 2004, stran 104.

¹³³ Poročilo o položaju romske skupnosti v Sloveniji, oktober 2010, stran 14.

¹³⁴ Pismo za organizacijo Amnesty International, december 2010.

¹³⁵ Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije, stran 6.

¹³⁶ Prav tam, stran 9.

¹³⁷ Prav tam, stran 10.

¹³⁸ Sklep Vlade št.: 09501-2/2010/7, 11. Marec 2010.

¹³⁹ V pismu Amnesty International decembra 2010.

¹⁴⁰ Pogovor Amnesty International z uradnikom Ministrstva za okolje in prostor, april 2010.

¹⁴¹ Pogovor Amnesty International z Moranom Jurkovičem februarja 2011.

¹⁴² Pogovor Amnesty International z dr. Jernejem Zupančičem oktobra 2010.

¹⁴³ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za romska naselja, 2010, stran 29.

¹⁴⁴ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 7, *Pravica do ustreznega bivališča*, 20. maj 1997, šestnajsta seja, 3. odstavek, na voljo na naslovu <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/comments.htm> (zadnji dostop 20. februarja 2011).

¹⁴⁵ Prav tam, 13. odstavek.

¹⁴⁶ Prav tam, 15. odstavek.

¹⁴⁷ Prav tam, 13. in 16. odstavek.

¹⁴⁸ Srečanje organizacije Amnesty International z ribniškim županom, april 2009. Odločitev v zvezi z

nezmožnostjo zakonske ureditve naselja naj bi bila sprejeta po posvetu z Ministrstvom za okolje in prostor.

¹⁴⁹ Pogovor z Brankom Hudorovičem, september 2009.

¹⁵⁰ Pogovori julija in oktobra 2009.

¹⁵¹ V telefonskem pogovoru z Amnesty International, november 2009, in znova na srečanju z županom občine Ribnica, Uradom za narodnosti ter predstavniki Ministrstva za okolje in prostor.

¹⁵² E-pošta iz občine Ribnica Amnesty International, 11. januar 2011.

¹⁵³ Pogovori Amnesty International s prebivalci Dobruške vasi, avgust 2009. Govorili so o prejšnjem županu.

¹⁵⁴ Pogovor Amnesty International s škocjanskim županom, februar 2010.

¹⁵⁵ 103. in 104. člen.

¹⁵⁶ Skladno z 32. členom Stvarnopravnega zakonika.

¹⁵⁷ Prejšnji župan.

¹⁵⁸ Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Splošno priporočilo št. 27, 30. odstavek.

¹⁵⁹ Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Splošno priporočilo št. 19: Rasno ločevanje in apartheid (3. člen).

¹⁶⁰ Pogovor Amnesty International z občinskimi predstavniki, april 2009.

¹⁶¹ Pogovor Amnesty International s prebivalci romskega naselja Draškovec, april 2009.

¹⁶² V dokumentu z naslovom Občinski prostorski načrt občine Šentjernej, Predlog stališč do pripomb iz tretje javne razgrnitve dopolnjenega osnutka akta, ki ga je podpisal župan.

¹⁶³ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 4, 9. odstavek.

¹⁶⁴ Prav tam, 8. odstavek (a).

¹⁶⁵ Prav tam, 12. odstavek.

¹⁶⁶ Pritožba št. 31/2005, sodba o utemeljenosti, 18. december 2006, 46. odstavek.

¹⁶⁷ Prav tam, 55. odstavek.

¹⁶⁸ Zapisnik s sestanka glede bivanjske situacije družine Hudorovac, Urad za narodnosti, februar 2009.

¹⁶⁹ Pogovor Amnesty International s Silvano Hudorovac, oktober 2010.

¹⁷⁰ Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, strani 36-37.

¹⁷¹ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za romska naselja, 2010, stran 14.

¹⁷² Elaborat, Prostorska problematika romskih naselij v Sloveniji, 2010, stran 37.

¹⁷³ Dva nabora podatkov kažeta različne odstotkovne vrednosti. Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za romska naselja, 2010, glejte grafikona na straneh 16 in 18.

¹⁷⁴ Kratko poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za romska naselja, 2010, stran 14.

¹⁷⁵ Izjava je Neodvisna strokovnjakinja ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque, junij 2010.

¹⁷⁶ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 15: Pravica do vode, dokument ZN E/C.12/2002/11, 20. januar 2003, 1. odstavek.

¹⁷⁷ Prav tam, 2. odstavek.

¹⁷⁸ Pravica do vode je zaščiten tudi v okviru drugih mednarodnih pogodb, katerih pogodbenica je Slovenija, vključno s Konvencijo o otrokovih pravicah in Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. 2. odstavek 14. člena te konvencije določa, da morajo države pogodbenice zagotoviti ženskam pravico, da »uživajo ustrezne bivalne razmere, zlasti v zvezi z /.../ oskrbo z vodo«. 27. člen Konvencije o otrokovih pravicah priznava pravico vsakega otroka do ustreznega življenjskega standarda za otrokov fizični, duševni, duhovni, moralni in socialni razvoj. Odbor za otrokove pravice, ki je pristojen za spremljanje in razlago Konvencije o otrokovih pravicah, je ta člen vedno razlagal tako, da vključuje dostop do čiste pitne vode in sanitarij. 2. odstavek 24. člena Konvencije o otrokovih pravicah od držav pogodbenic zahteva, da se borijo proti boleznim in podhranjenosti »z zagotovitvijo dovolj hranljivih živil in čiste pitne vode«.

¹⁷⁹ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 15, 3. odstavek.

¹⁸⁰ A/HRC/RES/15/9, 3. odstavek.

¹⁸¹ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 15, 3. in 12. odstavek.

¹⁸² Prav tam, 3. in 25. odstavek.

¹⁸³ Pogovor Amnesty International z Lili Grm, maj 2010.

¹⁸⁴ Zveza potrošnikov Slovenije, Pitna voda, 2008.

¹⁸⁵ Pogovor Amnesty International s Silvo in Zvonimirjem Hudorovcem, januar 2011.

¹⁸⁶ Svetovna zdravstvena organizacija, *Smernice za kakovost pitne vode*, 3. izdaja, ki vključuje prvi in drugi dodatek (Ženeva: SZO, 2008), stran 91.

¹⁸⁷ Prav tam.

¹⁸⁸ Prav tam.

¹⁸⁹ Svetovna zdravstvena organizacija, Pravica do vode, stran 14.
http://www.who.int/water_sanitation_health/righttowater/en/.

¹⁹⁰ Pogovor Amnesty International z Marjanom Hudorovičem, september 2009.

¹⁹¹ Prav tam.

¹⁹² Svetovna zdravstvena organizacija, Pravica do vode, stran 6.

¹⁹³ COHRE, AAAS, SDC in UN-HABITAT, Priročnik o pravici do vode in sanitarij, 2007, stran 112.

¹⁹⁴ Amnesty International je naselje obiskala septembra 2010.

¹⁹⁵ Pogovor Amnesty International z Dunjo Hočevnar, september 2010.

¹⁹⁶ Pogovor Amnesty International s prebivalci romskega naselja Ponova vas, julij 2010.

¹⁹⁷ Izjava Neodvisne strokovnjakinje ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque, junij 2010.

¹⁹⁸ Telefonski pogovor s predstavnikom komunalnega podjetja v Novem mestu.

¹⁹⁹ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 15, 56. odstavek.

²⁰⁰ <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/23FoC293D2395279C1257172002A2A8D>.

²⁰¹ Glejte: <http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/4.%20seja/14.%20Naselje%20Zabjak.pdf>

²⁰² Pogovori Amnesty International s prebivalci Žabjaka, oktober 2010.

²⁰³ Glejte: <http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/4.%20seja/14.%20Naselje%20Zabjak.pdf>

²⁰⁴ Poročilo o položaju romske skupnosti v Sloveniji, oktober 2010, stran 15.

²⁰⁵ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 15, 16. odstavek.

²⁰⁶ Prav tam, 25. odstavek.

²⁰⁷ Prav tam, 13. odstavek.

²⁰⁸ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar 20, 34. odstavek.

²⁰⁹ Izjava Neodvisne strokovnjakinje ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque, junij 2010.

²¹⁰ Strokovne skupine za romska naselja na podlagi podatkov pridobljenih leta 2010 ocenjuje, da je manj kot 20 odstotkov romskih naselij v Sloveniji povezanih s kanalizacijskimi sistemi. Glejte Kratko poročilo o rezultatih raziskave, ki ga je pripravila Strokovna skupina za romska naselja, 2010, stran 23.

²¹¹ Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije, stran 8.

²¹² Pogovor Amnesty International s Tatjano Brajdič, januar 2011.

²¹³ Pogovor z Amnesty International, september 2010.

²¹⁴ Pogovor z Amnesty International, januar 2011.

²¹⁵ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, »Izjava o pravici do sanitarij«, 19. november 2010, dokument ZN E/C.12/45/CRP.1, 7. odstavek.

²¹⁶ Prav tam, 8. odstavek.

²¹⁷ Poročilo Neodvisne strokovnjakinje ZN za človekove pravice, dostop do varne pitne vode in sanitarij, Catarine de Albuquerque 75. odstavek.

²¹⁸ Prav tam, 72. in 73. odstavek.

²¹⁹ Svetovna zdravstvena organizacija in Skupni program spremljanja Sklada ZN za pomoč otrokom, Napredek na področju sanitarij in pitne vode: posodobitev za leto 2010, SZO in UNICEF, 2010, stran 12, in »Vrste virov pitne vode in sanitarij«. <http://www.wssinfo.org/definitions/infrastructure.html>.

²²⁰ Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, splošni komentar št. 9: Domača uporaba pakta.

²²¹ Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2006., stran 15.

²²² Mirovni inštitut, *Housing conditions of Roma and Travellers*, študija slovenske nacionalne točke mreže RAXEN, stran 104.

²²³ Varuh lahko odpravi pogoj izčrpanja vseh razpoložljivih pravnih sredstev, če ocenjuje, da so pravna sredstva neučinkovita ali če bi pritožnik sicer utrpel nepopravljivo škodo.

²²⁴ Varuh človekovih pravic, Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije.

²²⁵ Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja – ZUNEO (Uradni list RS, št. 50/04 z dne 6. 5. 2004).

²²⁶ Pismo Amnesty International, 2. september 2010.

²²⁷ 25. člen Zakona o varstvu potrošnikov, Uradni list RS, št. 98/04-UPB2, 126/07 in 86/09.

²²⁸ Pismo Amnesty International, 6. september 2010.

²²⁹ Obveznosti države pri preprečevanju in odpravljanju diskriminacije. Ocena varstvenih mehanizmov. Zagovornik načela enakosti. Ljubljana, december 2010.

ORGANIZACIJA **AMNESTY INTERNATIONAL**
SI PRIZADEVA ZA PRAVICO, SVOBODO IN
DOSTOJANSTVO ZA VSE LJUDI POVSOD
PO SVETU, OD ZELO IZPOSTAVLJENIH
KONFLIKTNIH OBMOČIJ DO POZABLJENIH
KOTIČKOV SVETA. PRIZADEVA SI VZBUDITI
PODPORO JAVNOSTI, DA BI LAHKO SKUPAJ
USTVARILI BOLJŠI SVET.

KAJ LAHKO NAREDITE?

Aktivisti po vsem svetu so pokazali, da se je mogoče upreti nevarnim silam, ki ogrožajo človekove pravice. Bodite del tega gibanja. Borite se proti tistim, ki širijo strah in sovraštvo.

- Pridružite se organizaciji Amnesty International in postanite del svetovnega gibanja, ki se bori za konec kršenja človekovih pravic. Pomagajte nam spreminjati svet.
- Z donacijo podprite delo organizacije Amnesty International.

Skupaj lahko dosežemo, da nas bodo slišali.

☐ Rad bi dobil dodatne informacije o včlanitvi v organizacijo Amnesty International

Ime

Naslov

Država

E-pošta

☐ Želim donirati organizaciji Amnesty International (donacije sprejemamo v valutah EUR, GBP in USD)

Vsota

Prosim, bremenite mojo kartico:

Visa ☐

Mastercard ☐

Številka

Rok veljavnosti

Podpis

Prosimo, da ta obrazec vrnete v pisarno organizacije Amnesty International v svoji državi. Naslovi pisarn organizacije Amnesty International po vsem svetu:

Če v vaši državi ni pisarne organizacije Amnesty International, vas prosimo, da obrazec vrnete na naslov:

Amnesty International, International Secretariat, Peter Benenson House,
1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom

**ŽELIM
POMAGATI**

amnesty.org

VZPOREDNA ŽIVLJENJA

ROMOM V SLOVENIJI NISTA ZAGOTOVLJENI PRAVICI DO USTREZNEGA BIVALIŠČA IN VODE

Skoraj 100 % slovenskega prebivalstva ima dostop do varne pitne vode, kljub temu pa morajo nekatere romske skupnosti vodo (za pitje, kuhanje in osebno higieno) nositi iz onesnaženih potokov ali iz javnih pip na bencinskih črpalkah in pokopališčih, ki so včasih kilometre stran od njihovih domov.

Pomanjkanje dostopa do vode in sanitarij pa je le del skrajno neprimernih bivalnih razmer za mnoge romske skupnosti v Sloveniji. Večina Romov živi v oddaljenih in ločenih izključno romskih naseljih ter nima varnosti uživanja prebivališča. Zelo slabe življenjske razmere v številnih naseljih škodljivo vplivajo na druge človekove pravice. Ljudje so pogosto bolni. Otroci ne hodijo v šolo, ker jih je strah zbadljivk zaradi svojega vonja. Odrasli se srečujejo s težavami pri iskanju zaposlitve.

Kljub temu pa številne romske družine nimajo druge izbire, kot da živijo v takšnih pogojih. Druge skupnosti in krajevne oblasti preprečujejo njihove poskuse nakupa ali najema prebivališča, kar jim oteži selitev v hiše ali stanovanja zunaj izključno romskih naselij.

Slovenska vlada še vedno ne izpolnjuje svojih obveznosti glede človekovih pravic. Slovenija ima potrebno strokovno znanje, izkušnje in sredstva, da bi lahko zagotovila romskim skupnostim enake človekove pravice kot drugemu slovenskemu prebivalstvu.

amnesty.org

Indeks: EUR 68/005/2010
Marec 2011

AMNESTY
INTERNATIONAL

